



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

*Førbladet A. Rouindal
med venlig hilsen*

Fra *udg.*

Vallekilde Folkehøjskole

24



Udgivet af Poul Hansen

september-1917

Meddelelser.

Et fællesmøde for alle forhenværende lærlinge (elevmøde) afholdes her ved folkehøjskolen hvert år den tredje søndag i juli. Det begynder om formiddagen med gudstjeneste i Korskirken.

Efterårsmødet 1918 er bestemt til at afholdes i de fire dage søndag—onsdag d. 22.—25. septbr. De, der ønsker at overnatte her ved nævnte lejlighed, må selv medbringe tæpper (el. sængklæder), og håndklæder.

De tidligere årgange af »Fra Vallekilde folkehøjskole« er udsolgte med undtagelse af nr. 20 og 21. Disse årgange kan fås imod til højskolelærer Valdemar Bennike at fremsende 50 øre + 5 øre i postpenge. Ligeledes fås samme steds — mod fremsendelse af 50 øre + 5 øre i postpenge — en gengivelse af Viggo Pedersens tegning: »Ernst Trier taler«.

Hos undertegnede fås:

Ingeborg Trier Hansen af Poul Hansen 50 øre.

Ligeledes hos undertegnede så vel som hos enhver boghandler fås:

25 års skolevirksomhed i Vallekilde af Ernst Trier. I. 1 kr.

do. do. do. II. 75 øre.

Højskoleforstander Ernst Triers efterladte papirer i

udvalg ved Poul Hansen 1 kr.

Ernst Trier og Marie Abel, En brevveksling ved Poul

Hansen 3 kr. 85 øre.

Medlem af »Vallekilde folkehøjskoles lærlingeforening« kan enhver blive, som i årligt bidrag til foreningen betaler mindst 1 kr. (for hver krone indtegnet årsbidrag, tilsendes et hæfte af årsskriftet). Vedkommende vil da i løbet af novbr. eller decbr. af kassereren få årsskriftet »Fra Vallekilde folkehøjskole« tilsendt på postopkrævning, som betales af modtageren. Forandring af adresser må mældes til kassereren inden hvert års 1ste oktbr.

Poul Hansen.

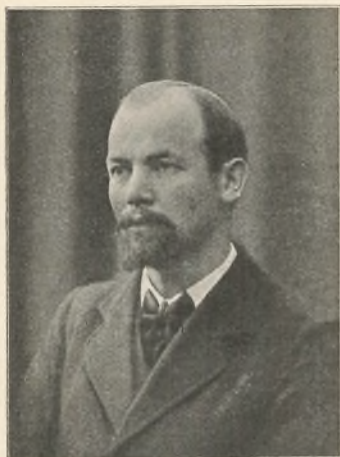


Sidste vinters skolehold var fremdeles, hvad antallet vedrører, mærket af den store „sikringsstyrke“, som lægger så stærkt beslag på dansk, mandlig ungdom, hvorimod vi i sommertiden kunde glæde os ved en tilgang, som aldrig før, og som slet ikke i sin fulde udstrækning kunde modtages.

En anden modsætning mellem de to skolehalvår frembød vejrforholdene. Lige så stræng og kold vinteren optrådte med frost og sne som ikke i lange tider, lige saa varm, sollys og strålende var somren, rigtig et vejr for højskolepiger, idet alle fristunder kunde tilbringes i det fri. —

Først i det sidste år under den store knaphed på lys og elektrisk kraft, som ellers møder frem alle vegne, har vi til fulde lært at sætte pris på vort „vind-elektricitets-værk“, der har skaffet os den samme mængde af lys og maskinkraft i hele bedriften som ellers.

Især har dette naturligvis den største betydning for skolearbejdet, der uden tilstrækkeligt lys vilde hindres overordentlig i sin daglige gænge. Dette bringer os også til at se den kommende vinter i møde med fortrøstning, hvad den omstændighed vedrører. —



Rasmus Skriver.



Godtfred Hansen.

Hvad lærerstaben angår, da er her følgende forandringer at mælde

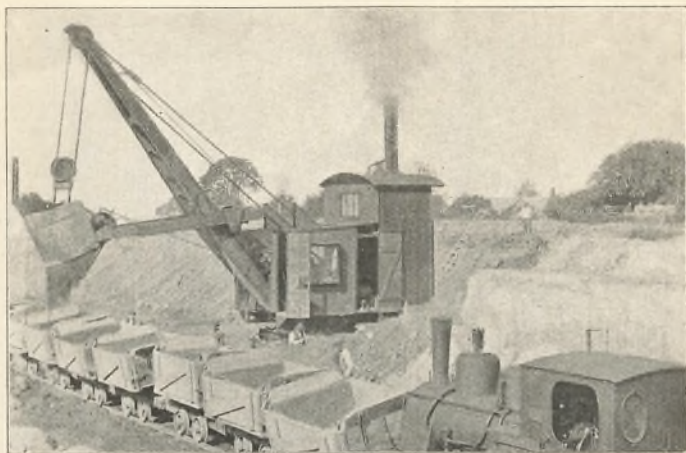
I Peder Augustinus' plads indtrådte som medhjælper her ved vinterskolen højskolelærer Rasmus Skriver, mens Valdemar Nielsen optog hans arbejde for sommerskolens vedkommende.



Gudrun Busk.

Også malermester Karl Larsen måtte vi tage afsked med, da hans forretningovre på Falster ikke i længden kunde tåle at undvære ham om vinteren. Hans plads blev overtaget af maler Godtfred Hansen fra Roskilde, tidligere elev herfra, senere uddannet gennem en række rejser og ophold i fremmede lande, som også på Møller-Jensens Kursus i København.

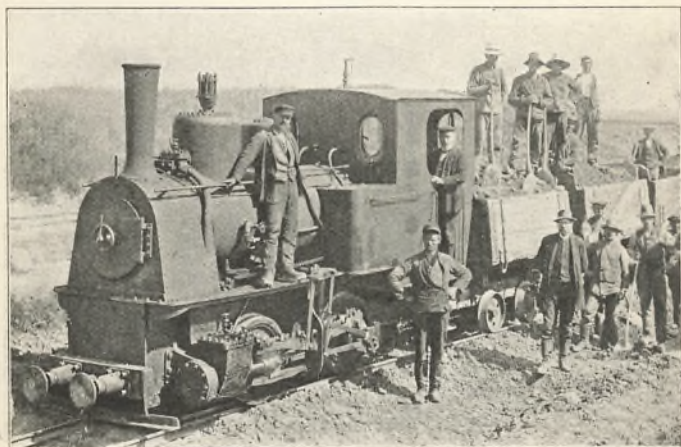
Til sommerskolen er



Gravemaskinen på Hørve-Værsløvbanelen i arbejde.

Ingeborg Helveg atter vendt tilbage som lærerinde, mens det store antal piger desuden tillod os også at beholde hendes midlertidige afløser, Gudrun Busk.

I det sidste årstid har der her på egnen været stor travlhed med at udføre arbejderne ved det ny jærnbaneanlæg fra Hørve til Værsløv. Det hele skulde



Tipvognene skal køres bort.



På udflugt.

have været færdigt og afleveret nu i avg. måned; men de vanskelige tider gør sig også her gældende, og det trækker muligvis ud endnu en stund.

Når denne bane en gang kommer i virksomhed, vil den lette rejsen hertil især for Jyder og Fynboere, som nu fra Vørslev st. må gøre den besværlige om-



På en vindfælde i Vejrhøjsskoven.



Kælkning.

vej om ad Holbæk. De vil da rimeligvis kunne være her ved Hørve til samme tid, som de før nåde Holbæk.

Mens vi i ældre tid måtte regne med, at omtrent halvdelen af vinterskolens elever blev her hos os juleferien over, så er dette nu ændret i den grad, at an-



Kælkning med forhindringer.



De nærmeste familier omkring kirken og skolen.

tallet sjældent går op over den halve snes. Skolen står altså i juleferien næsten tom. Denne omstændighed gav anledning til en henvendelse fra lederen for Kallundborg-egnens ungdomsforeninger, højskolerærer Thorvald Laursen, Ubberup: Kunde det ikke tænkes, at Vallekilde højskole i et par dage vilde åbne sine



På udflugt. 1.



På udflugt. II.

døre for repræsentanter for en række sjællandske ungdomsforeninger, som da her vilde holde et stort fællesmøde.

Sagen gik efter en del forhandlinger i orden, og „stævnet“ fastsattes med ankomst d. 2. og afrejse d. 4. jan. Dette store møde forløb i høj grad vellykket. Et



I skoven. Der venter på eftermiddagskaffen.



Ad stien til Vejrhøj.

stykke i „Holb. Amtstd.“ derom — undertegnet F. G.
indledes med følgende linier:

„Ungdomsstævnet
i Vallekilde 2.—4. januar.

Tirsdag den 2. januar strømmede der i Hørve
skarer af unge ud af togene kl. 5 og 6 eftermiddag,



Fotografen er med.



I skolegården.

og strømmen gik i retning ad Vallekilde. En time senere kunde man se Vallekilde højskoles spisesal helt fuld af den skare unge, der var stævnet sammen til det 2 dages møde, som de vestsjællandske ungdomsforeninger, Kallundborg-egnens ungdomsforeninger og Odsherreds ungdomsforeninger i fællesskab havde

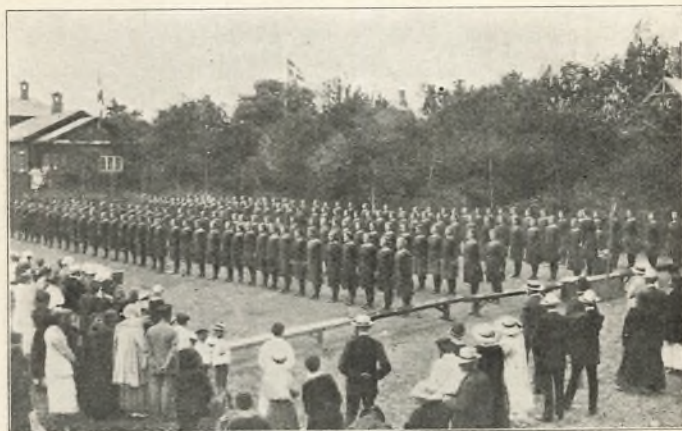


Ved Skarritsø.



Foredrag ved elevmødet

bragt i stand. Foruden medlemmer fra disse tre samvirksomheder var der indbudne — og mødt — repræsentanter fra Holbæk-egnens ungdomsforeninger og fra Grevinge ungdomsforening, der ikke er medlem af nogle af de nævnte samvirksomheder, men har sluttet sig til de danske ungdomsforeninger. Den hele skare



Gymnastikopvisningen ved elevmødet.



Frikvartér under „Otte dage på højskole“.

talte omtrent 300 unge. — Efter at man havde stillet sin sult og var bleven indkvarteret — adskillige måtte for øvrigt indkvarteres hos omegnens beboere, og en del af deltagerne fra Odsherred måtte tage hjem om natten, da højskolen ikke kunde give så mange nattelegi — samledes deltagerne i den smukke foredragssal.



Småbørn ved Triers mindestøtte.

Man begyndte med at synge julesangen „Velkommen igen Guds engle små“, hvorefter stævnets leder, højskolelærer Thorvald Laursen, Ubberup, indledede mødet.“

Efter Th. Laursens velkomsthilsen holdt jeg et foredrag om ungdomstiden, hvorefter aftenen sluttede med en smuk og stemningsfuld aftenandagt ovre i Korskirken. Lysene på de to store juletræer var



Søndagmorgen i ferien.

tændt, og valgmenighedens præst, Fønnesbech-Wulff holdt en kort opbyggelig tale.

Næste dag samledes alle i foredragssalen til morgensang og derefter til en forhandling om de unge og hjemmene.

I middagstiden indøvedes ny melodier og lærtes ny sange, hvorefter frk. Ida Søgård, København underviste i sanglege.

Kl. 4 atter forhandling; denne gang om former for ungdomsforeningernes samvirksomhed, indledet af Th. Laursen.

Sidst om aftenen gav frk. Søgård undervisning i stuelege, hvorpå dagen som *den* forud sluttede med aftensang i kirken.

Om formiddagen d. 4. var der efter morgensangen atter en forhandling om foreningsledernes frihed og ansvar, indledet af lærer Arnth Jensen, Gerlev, så atter indøvelse i sange og sanglege, hvorpå man kl. 3^{1/2} samledes i foredragssalen til det afsluttende foredrag, holdt af valgmenighedspræst C. Koch, Uubberup.

Så drog de 300 unge mennesker atter hver til sit, og vi fik travlt med at få alt i orden til modtagelse d. 5. jan. af vore tilbagevendende karle, som jo efter gammel skik skulde modtages med et juletræ nævnte dags aften.

En anden stor begivenhed i vor vinterskoletid må jeg også omtale nærmere. Jeg tænker her på pastor Th. Helvegs død og begravelse på valgmenighedens kirkegård. Dog, dette vil jeg helst dvæle lidt udførligere ved i et særskilt stykke. Vi fik den glæde under sommerskoletiden i år at have pastor Helvegs efterlevende hustru fru Catrine H. som gæst hos os. Hun flytter ellers til Holbæk at bo.

En anden af højskolens ældste venner, den gamle Nordmand Olaus Arvesen har i sommer måttet nedlægge sin vandringsstav. Jeg har enkelte gange været sammen med ham men mindes ham bedst fra det nordiske højskolelærermøde på Hvilan højskole i Skåne, vistnok 1892. Han holdt ved den lejlighed et foredrag, hvis bygning den gang forekom mig noget gammeldags og — hos os ligesom overlevet. Han fortalte nemlig et folkeæventyr med efterfølgende udlægning. Jeg mindes det nu ikke mer i sine enkeltheder; men Arvesen havde jo også den Gang sagt det egentlige højskolearbejde farvel og hovedsagelig viet sig til sin betydningsfulde bladvirksomhed.

Men gjorde hans tale end ikke særligt indtryk på mig, så vakte hans mægtige skikkelse med det højt løftede hoved og det milde ansigt des mer min opmærksomhed. Ja, således måtte en Ejner Tampe-skælver have set ud på sine ældre dage.

Også om denne mand vil jeg gjerne fortælle lidt mer i sammenhæng her neden for.

I avgust måned havde vi atter „Otte dage på højskole“. Det var nu tredje gang dette fornøjelige skolehold fandt sted her. I år var her omtr. 90 deltagere, deriblandt 5—6 fra Norge. Størsteparten var Københavnerne, særlig fra „Højskoleforeningens“ kreds; men der var dog også adskillige anden steds fra land og by, også en del gamle elever, som havde fået lyst til at gæste deres gamle højskole endnu en gang for et kortere tidsrum. Jeg vilde ønske, man fik flere af dem med ved fremtidige „otte dages“ møder.

Der er liv og hygge over disse korte skolehold.

Også vore fire dages efterårsmøder vinder bestandig fremgang, navnlig glæder vi os ved at få flere og flere „liggende gæster“. Det, at folk bliver her i hele mødetiden, spiser og sover her, giver møderne større fasthed og sammenhæng.

— Dette er så fjerde gang vort årsskrift udsendes under verdenskrigens jærn- og blodorkan; og enden er ikke endda. Mens dette skrives ses endnu intet glimt af duen med fredens oljebblad.

Men fler og fler bliver de, der også med dette i tanke, istemmer den gamle biskops ord:

„Kom min due, lad dig skue,
lad dig skue med oljebblad!“

Lad mig slutte disse linier med et lille

Hjærtesuk:

Herre! frem mod livets mål
lær mig vej at finde;
giv min vege vilje stål,
så jeg did kan vinde;
fyld mit hjerte med din fred,
så det ej skal grue;
smelt det i din kærlighed,
livets stærke lue!

Povl Hansen.

Lærlingebesøget på Vallekilde folkehøjskole

i de to halvår:	1916— 1917	1917
Under 18 år var	9	15
Mellem 18 og 25 år var	116	192
Over 25 år var	14	19
Fra købstæder var	12	11
Børn af gårdmænd	65	119
— - husmænd	24	40
— - arbejdere og innsiddere	8	8
— - håndværkere og handlende	31	32
— - lærere og embedsmænd	6	12
— - andre	5	15
På Vallekilde højskole har før været	2	1
— andre højskoler. — —	4	2
Fra Sjælland var	47	61
— Fyn —	7	22
— de mindre øer —	9	11
— Nørre-Jylland —	73	129
— Sønder-Jylland —	„	2
— Færøerne —	2	„
— Sverige —	„	1
— Nord-Amerika —	1	„
Lærlinger i alt:	139	226

Ved sommerskolens afslutning 1917.

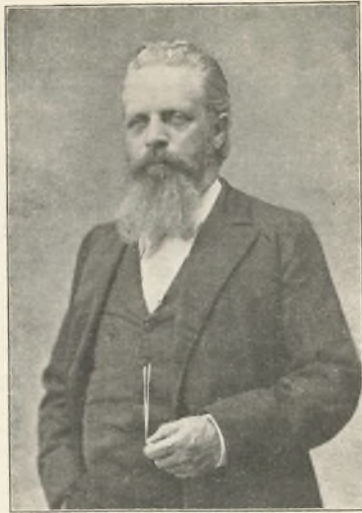
Nu kommer dagen, da vi alle sammen
må drage bort fra dette lyse sted,
hvor vi har nemmet alt det gode rene,
og følt, hvor livet ejer glans og fred!

Vi skilles ad — hver går sin egen vej,
og vi går ud til kamp i livets bølger,
men får vi blide eller trange kår,
et minde på vor vej os alle følger.

Og dette minde om de sommerdage,
det binder os, skønt mile os må skille,
i det vi mødes på vor tankes vej,
det vore sorger mildt til fryd kan stille.

Og hvordan vores liv sig end vil forme,
vi har jo alle samme mål for øje,
ved trofast gerning og i ærlig stræben
at ære vores fader i det høje!

Bodil Lange.



Om Thorvald Helveg.

Af Povl Hansen.

Tirsdag morgen den 27. febr. sidstleden døde pastor Thorvald Helveg, forhenværende valgmenighedspræst i Vallekilde. Kun i to døgn var han syg; en hjærtelammelse gjorde ende på hans liv.

Med dette dødsfald afsluttedes et levnedsløb, der i sin tid havde været af største betydning ikke alene for valgmenigheden her, hvis præst han var i elleve år, men også for højskolen, hvor han i det samme tidsrum havde virket som lærer.

Pastor Thorvald Helveg var af fødsel Sønderjyde; hans far, den lærde theolog Frederik Helveg, var præst i Haderslev, da sønnen Thorvald her fødtes den 29. decbr. 1855.

Efter 1864 kom Frederik Helveg til København, efter at Preuserne havde afsat ham fra hans embede. Han kaldtes senere til Købelev på Vestlolland og udnævntes 1886 til stiftsprovst for Lolland-Falster stift.

Som meget gammel mand døde han dér i 1901.

I 1874 blev Thorvald Helveg student fra Odense lærde skole, 1880 fik han sin embedsexamen, og allerede året derpå drog han som præst over til Neenah menighed i Nord-Amerika.

Et par gange skiftede han plads herovre, var således en tid forstander for den danske præsteskole; men i 1895 havde forholdene derovre udviklet sig sådan for ham, at han besluttede sig til at rejse tilbage til Danmark.

Netop samtidig hermed var det, at pastor Hoff havde bestemt sig til at flytte fra Ubberup og Vallekilde ind til Vartov-menigheden i København.

Det gik nu så mærkeligt til, at mens pastor Helveg sejlede hjem over Atlanterhavet, bestemte valgmenigheden hér sig til at sende ham opfordring til at blive Hoffs afløser i Vallekilde. Pastor C. Koch, hidtil pastor Hoffs medhjælper, blev hans efterfølger i Ubberup. Valgmenigheden vilde således dele sig i to. Dette kunde dog kun ske, om Helveg kunde være villig til også at påtage sig en del af arbejdet ved højskolen, da valgmenigheden endnu ikke var så stor eller så velhavende, at den kunde klare udgifterne alene.

Det gik nu altsammen i orden, og anden pinsedag 1895 holdt Helveg sin tiltrædelsesprædiken i Korskirken.

I de første år holdt Helveg nu daglig et foredrag på højskolen i den tid, der var elever. Han begyndte med bibelhistorie, men alt som årene gik, tog han mange andre æmner op til behandling.

Han var en såre ejendommelig og ævnerig taler.

Han talte det smukkeste og klareste dansk, man kunde tænke sig; kun holdt han af ind imellem at putte et enkelt fremmed ord eller en uvæntet sprogvending, der kunde virke som kryderi til måden.

Ofte kunde han fremsætte sine meninger skarpt, til enkelte tider kunde de antage paradoxets form som tilsyneladende urimeligheder. Men ved nærmere eftertanke skulde tilhørerne nok finde *det* i dem, som var bundægte, de havde kun en anden tone end den almindelige; men denne tone eller klangfarve var Thorvald Helvegs og ingen andens. Folk, der kun en enkelt gang traf at høre ham, blev ikke så sjælden forargede; men havde man lært ham at kende, var der ingen fare for sligt.

Kom han rigtig i ånde, kunde hans tale gennemstrømmes af den herligste poesi, og dens varme, ren og ægte, gjorde den da uimodståelig.

Han holdt af at kalde sig menighedens tjæneste-karl; og dette var mer end ord; få præster var så lidt anlagt for at blive sognepave som han; selvstyre i selv de mindste sager arbejdede han for at gennemføre i valgmenigheden; og den almindelige lighed uden alt kunstigt klassevæsen havde den varmeste ven i ham inden for vor lille menighedskreds. Og når dertil kom, at alle frit og lige til kunde udtale sine tanker og komme frem med hvad der lå dem på hjærte, så har vi her antydnet de rammer, inden for hvilke han helst holdt af at arbejde.

Noget af det menighedsarbejde, valgmenigheden sidst vil glemme ham af, var indførelsen af månedlige menighedsmøder, hvor alt det, der kunde have betydning for vor lille kreds, kunde tages frem og belyses eller drøftes mellem venner. Det var ikke præsten, som den dag fyldte tiden med et foredrag, hvorefter der kunde afsluttes med en sang eller salme; nej, her

blev forhandlet de dybeste og højeste livsspørgsmål lige så vel som de mest dagligdags småting fra livet i menighedskredsen, og aldrig var Helveg gladere, end når der rigtig kom liv i ordskiftet, og folk kom frem med deres mening om tingene. Jeg mindes aldrig, disse forhandlinger nogen sinde udartede til tom trætte end-sige til skænderimøder; men mange gange gik vi deltagere derfra med følelse af berigelse, af større lys over og mere varme for Guds riges sag.

Det var intet „hængehoved“, vi havde til præst men en både munter og modig mand, som det ved denne og anden lejlighed var en oplevelse at være sammen med.

Meget af hans liv som præst tilbragte han med sygebesøg, og alle vi, som ved sådanne lejligheder har budt ham velkommen, vi véd, hvor ofte det da kunde lykkes ham at bringe en eller anden solstråle med sig ind i det hjem, som levede under dødens skygge.

Som tiden nu gik, og menigheden voksede, og præstens arbejde derved øgedes, blev hans kræfter i tilsvarende grad udløst fra skolearbejdet og stillet til rådighed for kirken, således at han i de senere år kun talte to gange ugentlig på skolen. Han lagde med rette stor vægt på dette arbejde i skolen, blandt andet af den grund, at han derved bedre kunde komme i *den* personlige forbindelse med eleverne, der kunde hjælpe til at drage dem med over i kirken om søndagen.

I sin helhed betragtet kan man dristig gå ud fra, at menigheden var lykkelig for sin præst; og at også han var glad ved at være her, kan der ikke tvivles på; og dog fik dette altsammen en ende.

Som der blev udtalt ved hans bære: Helveg havde trækfuglenatur; mer end én gang under hans ophold her i Vallekilde havde han allerede lettet på vingerne

for at spile dem til flugt andensteds hen; men først efter elleve velsignelsesrige års forløb blev det til alvor.

Afskedstimen var stræng både for præst og menighed; men på underlig god måde viste den fælles kærlighed sin styrke; intet hjærtebånd brast, og „trækfuglens stærke kærlighed til sin rede“ den blev også i den kommende tid ved at give sig vidnesbyrd snart ved besøg herovre og snart i de julebreve, som menigheden her regelmæssig hvert år modtog. I det sidste af disse, fra jul 1916, slår brevsriveren på, at dette julebrev måske blev hans sidste.

Det blev det.

Budskabet om hans død den 27. febr. nåde os først gennem telefonen; men snart indtraf der brev til valgmenighedens nuværende præst Fønnesbech-Wulff med meddelelse om, at Helvegs kiste ønskedes ført til Vallekilde og dér jordfæstet på Korskirken kirkegård, hvor afdødes yngste barn, datteren Agnes Elisabeth tidligere under familiens ophold her var stedt til hvile.

Efter en bisættelse i Idestrup kirke dagen forud ankom familien Helveg mandag eftermiddag med 5 toget til Hørve st. med kisten. Mange af valgmenigheden havde til fods og til vogns givet møde ved stationen trods det frygtelige vintervejr — bidende østenstorm med enkelte snefnug — omtrent som den dag, Trier blev begravet.

Den hvide kiste, hvori vor gamle præst lå gemt med en flig af sin hustrus brudeslør mellem sine foldede hænder, blev nu kørt op til Vallekilde og båret ind i Korskirken og henstillet under prædikestolen mellem døbefont og nadverbord.

Det tilstedeværende følge sang en lille aftensang, og kirken blev derpå lukket.

På et menighedsmøde, der søndagen forud var

holdt, blev det bestemt, at menighedskredsen vilde bestemme kirken festlig smykket.

Dette var nu sket under gartner Aksel Kraghs ledelse.

Fra alteret strålede et hav af lys, hvis glans end mere øgedes dels ved lysene fra de to granklædte kandelaber ved kistens hovedende og dels fra dem i de to seksarmede sølvlysestager på de sorte ibenholts støtter længere tilbage.

Rundt om de to piller, der danner indgang til koret, var slynget blomsterlænker, som fra pillerne strakte sig over til kirkens sidemur og her dannede klynger af blomster og grønt. Alterets forside var dækket med hundreder af gule lysende påskeliljer, mens palmekranse og kors og store bouketter dækkede gulv og vægge i koret og slyngede sig som dejlige bånd hele kirken rundt langs forsiden af kirkens pal.

Da tiden nærmede sig, fyldtes kirken af et mægtigt følge, 8—900 mennesker. Højtideligheden indlededes med et præludium på orglet, efterfulgt af salmen „Lovsynger Herren min mund og mit indre“, så fulgte med salmer ind imellem fire taler, henholdsvis af præsterne Niels Dal, Høve og Fønnesbech-Wulff, Vallekilde, mig og afdødes søn pastor Halvdan Helveg, Jærnved.

Da den sidste taler havde sluttet, istemte det store følge, stående, salmen: „Dejlig er jorden“, og under dens sidste vers blev kisten båret ud til graven, der var gravet således, at kisten kunde bæres helt ned til dens plads.

Selve graven så vel som den opkastede jord var overalt dækket af blomster og grønt.

Her foretog pastor Halvdan Helveg jordpåkastelsen. Han sluttede med en tak for hvad familien i dag havde modtaget af kærlighedsbeviser mod hans faders minde.

Så istemtes „Krist stod op af døde“; kirkeklokken

tog atter fat, og følget forlod kirkegården for efter indbydelse af valgmenigheden at tilbringe endnu en timestid ved indrettede kaffeborde i højskolens gymnastikhus.

Vejret var så vinterligt, som vel muligt; tættere og tættere faldt sneen, østenstormen spillede op, og frosten bed. Godt var det, at de, blandt menighedens medlemmer, som ejede køretøjer, havde stillet disse til rådighed nu ved afskeden så vel som forud om midt-dagen, da folk i skarer strømmede ud af togene for at komme til Vallekilde. På den måde kom man let og behageligt til og fra stationen; og snart var den sidste vogn forsvunden bag bakken.

Vallekilde var bleven en grav og mindet om en god mand rigere.

Ved Thorvald Helvegs bære.

Af Povl Hansen.

Menneskelivet er fuldt af store modsætninger, som møder vort blik, hvor det vender sig hen.

Det er en sådan modsætning, Vilh. Birkedal giver udtryk i titlen på en af hans prædikensamlinger: „Synd og nåde“. Vi møder denne modsætning i ord som: „Himmel og helved“ eller „Gud og djævel“.

Biskop Martensen fortæller, at han en gang fulgte den lærde tyske professor Marheineke hen til Grundtvig, og de kom netop i tale om disse tilværelsens uforligelige modsætninger. Professoren fremhævede da modsætningen mellem „tænken og væren“, mellem tankens verden og virkelighedens verden; men Grundtvig udbrød kort og godt: „Min hovedmodsatning er liv og død“.

Denne udtalelse er jeg kommen til at tænke på, når i disse dage vor vens og præsts liv og gerning her går forbi min sjæls øje.

Også i denne henseende, tror jeg, at Thorvald Helveg kunde kaldes en trofast discipel af hans store mester og lærefader, Grundtvig. I mange præsters prædiken har skildringen af synden i sine forskellige ytringsformer og kampen imod den en stor plads; andre præster har travlt med i stærke farver at male for os djævelen i al sin gru. Jeg tror, at den fjende, som Thorvald Helveg især viede sig til kamp imod, det var *døden*, døden i alle dens former — ikke mindst sådan, som den under sine angreb på os viser sig i de små forhold i det daglige liv.

Hvor var hans øje vågent og på vagt over for alt hvad der kunde tyde paa sløvhed, dorskhed eller søvnighed, kort sagt åndelig død, i de kredse, der stod hans varme hjærte nær. Jeg har i den retning aldrig kendt hans lige.

En af hans yndlingsange, mens han var her i Vallekilde, var Hostrups digt om den skæbne, der truer det stillestående vand. Hvordan det efterhånden dækkes af den lysegrønne men uhyggelige slimede plante, der trods det, at den har livets farve, dog under sin vækst netop bringer det hidtil friske vand i gæring, i død og forrådnelse; den skyder sine fine tråde og trævler ud over vandet og

Siger til bølgen: — „Rør dig ikke mer,
for du synder dog mindst, når du sover.“

Hvor løftedes Helvegs stemme, når vi i sangens slutning kom til ordene:

„bare lidt strømning ind der i,
så er dets vælde helt forbi.“

eller

„oprør vi priser ej, nej stop;
men plads for den, som rører op.“

Ja, han var netop en sådan saltfrisk strømning ind i de stillestående vande. Vi kunde godt på ham anvende den norske digters ord:

„Han var den friske havstrøm i
vort træge vanegængeri.“

Hvor var han bange for stilstand, for døsig ro og åndelig magelighed.

Da jeg en gang i et festligt lag talte om, at det hjem og den virksomhed var vel stillet, der stod omgivet af vennekredsen som huset af læbæltet, så hviskede Helveg til mig bag efter talen: „Ja sådan siger nu du, men jeg derimod nynner på verselinien:

„I det fri, hvor storme suse;“

dér befinder jeg mig bedst “ Ja han elskede de fri vinde og den friske luft; trådte han ind i en kreds af mennesker, følte det da også tit, som om et vindue blev slået op, og den friske luft strømmede ind i stuen.

Det er imidlertid ikke altid så let at skønne, hvor grænsen går imellem hvad der er gravensro og dødens stilhed, og hvad der er livets stilhed med Guds fred. Og der var da også dem, der mente, at vor afdøde ven undertiden i sin angst for stilstand kunde vise lidt større iver for at røre op, end det strængt taget var nødvendigt. Måske; men i så fald vidner det kun så meget mer om hans trofaste og pligtopfyldende forposttjæneste på vagt mod dødens vælde.

Men blev hans liv således en kamp *mod* døden og hele dens følge, så blev det endnu mere en kamp for *livet* og dets sag. Hans ord, hans ydre skikkelse, ja hele hans personlighed kunde til tider være som et billede på selve livet; han var så livslevende. Må jeg

her minde om hans første fremtræden iblandt os, hin anden pinsedag for snart 22 år siden.

Han kom den gang lige der ovre fra det land, hvor alverdens folkefærd og modersmål synes at have sat hverandre stævne, folkestævnets store land; og nu stod han her i det gamle land, hvor hans vugge havde gået og hvor modersmålet, det han elskede, først havde lydt i hans øre. Og nu skulde han da tale om pinseunderet, fortællingen om et andet folkestævne dér ovre i Jerusalem, hvor de mange modersmål blev indviet til at bære evangeliets glædesbud ud over jorden. Det var æblerne af guld, der blev lagt i modersmålets sølverskåler; og Helveg talte nu om den rige lykke, at også hans modersmål var en sådan sølverskål, hvori Guds ånd havde lagt den gyldne frugt. Også vi kunde syng:

„Modersmålet dybt sig bøjer,
let og lifligt det sig føjer
efter Herrens tankegang.“

Og alt som han talte, var det som om bølge på bølge af liv og glæde gled hen over hans ejendommelige og åndfulde ansigt og lyste fra hans våde blik. Der kunde i sådanne øjeblikke være noget over dette ansigt, der kunde friste en til at bruge ordet forklaret.

Allerbedst mindes vi ham måske derhenne ved menighedens livskilder, Herrens bad og Herrens bord, iført „kærlighedens arbejdsklæder“, der for ham var sjælens højtidsdragt, når han trådte ind i „livets værksted“ for som menighedens festglade og ydmyge tjæner fra dåbens hellige kilde at lede evighedsstrømmen ind over det lille barns sjæl.

Hvor kunde der være højtid over en sådan dåbs-time frá den begyndte, til den sluttede; selv de sidste ord, henvendelsen til fadderne med det tørre, forretningsmæssige præg, forstod han at støbe om og gen-

skabe i sin levende persons billede, så de — det véd jeg fra mange af dem, de er bleven henvendte til — blev som levende ord, ord de aldrig glemte.

Eller tænk på ham, når han stod deroppe ved Herrens bord og bød „takkebøn“, lærte os, at den bedste bøn er den, der bliver bedt med takken som udgangspunkt; begynder vi først med at takke for alt det, vi allerede har fået, da får vi det rigtige mod til at bede om mere.

Hvor var det højtid, når han som den sidste i rækken brød brødet til sig selv eller drak af det dyre bæger. Det var, som om vort lille alterbord blev større og længere, det gik i ét med højtidsbordet deroppe i det store faderhus. Vi hernede indtog det „lave sæde“ ved den nederste bordende, hvor Gud Herren selv sad i højsædet og hvor Abraham, Isak og Jakob, og hvor Peter, Jakob og Johannes, hvor Ansgar, Morten Luther og Grundtvig og alle de, som udgør „den store hvide flok“, hver havde funden sin plads, og hvorfra det en gang i Guds time skal lyde også til os: „Ven, sæt dig højere op“. Hvor mon han nu har søgt sin plads, ved hvis side skal vi nu tænke os ham bænket? Vort øje blændes her af glansen deroppe fra; det får vi først rede på, når indbydelsen en gang lyder også til os.

Pastor Helveg var sjælden godt hjemme i både sin hebraiske og sin græske bibel, og han forstod at lukke den op også for os; men aldrig lyttede vi dog bedre til hans røst, og aldrig fulgte vi ham gladere, end når han prøvede at lukke selve „det livets ord“ op for os. Mange mindes sikkert, hvordan han på prædikestolen undertiden kunde begynde som så: „Ja, nu i dag og den følgende tid vil jeg tale med jer om den kristne børnelærdom, og så gemmer vi det, vi nu har læst om, til en anden gang.“

Hvor var det da fest, når han således førte os ind til Gudsordets herlighed, fremtog led for led dåbspagtens ord og viste os dets værdier. Man kunde komme til at tænke på Aladdin dér inde i vidunderhulen, hvor dybets skatte blev afsløret for hans undrende blik.

Da Helveg for en del år siden stod her på dette sted og talte ved sin lille datters bære, udtalte han tanken om, at han ikke altid havde været menigheden her så god en vejleder, som han egentlig skulde; der var nemlig et farvand, han indtil da ikke havde befaret, og det var *det*, der grænsede op til det yderste hav, dødens hav. Ingen af hans nærmeste og kæreste havde han indtil da mistet. „Men nu,“ så udtalte han, „nu har jeg været dér, nu er jeg helbefaren.“ Ja, sådan lød hans ord den gang.

Når vi nu i dag her er samlet om hans kiste og om hans minde, så føjer vi til: Heller ikke da var han helbefaren; der var et hav, han endnu stod ukendt over for, og det var selve dødens dybe, brusende, islagte hav med det natmørke mulm. Det har vi mennesker aldrig sejlet over i flok og følge; men hver enkelt for sig må i sin egen lille båd krydse det. Det er denne sidste rejse, han nu har tiltrådt, ene mand i båden, ja, og dog ikke ene; ti det tror vi så usvigelig sikkert, at i den stund hans båd satte fra land, da havde han livets fyrste med om bord; det var hans hånd, der lå på roret, og hans blik, der hvilede på kompasset, og med ham som fører farer et menneske vel. Dristigt ønsker vi ham derfor „lykkelig rejse“! Ja, lykke paa rejsen, Thorvald Helveg, du vor ven og vor kære præst med din frelser og fører i din båd og i dit hjærte ud over dødens hav til evighedens kyst med fredens havn og glædens evige kilder!

Først nu kan vi med sandhed kalde dig „helbefaren“ —.

I den samme tale over datteren nævnte han også, at han indtil da aldrig havde været grundejer; ikke så meget som en fodsbred jord hverken i den gamle eller dér ovre i den ny verden havde hidtil været hans. Men nu, nu havde han fået ejendomsret til den lille jordplet her inde på Korskirkenes kirkegård.

Og som han den gang byggede datterens hus på hans ejendomsjord, sådan er der nu blevet bygget ham selv et hus derude; lille er huset, mindre og snævrere end alle andre menneskeboliger:

„Fire fjælle er den pragt,
 hvorudi jeg bliver lagt
 med et lagen og lidt mer,
 ejer siden ej en fjer.“

Men dette det ringeste af alle huse, er jo tillige det stærkeste af alle; det står „om end tårne falder“ ja om end de stolteste domkirker og paladser synker i grus verden over. Mange er de, der mener, at det hus er så stærkt, at det for al evighed fængsler den, som en gang er trådt over dets tærskel.

Således mente Helveg ikke, og således tror heller ikke vi, vi som i dag skal jordfæste *det* af Thorvald Helveg, som nu for en stund skal høre støvet til. Vi véd, at også det hus skal en gang falde; når *han* kommer, han, der kan kalde så lydt, at alle de, der er i gravene, skal høre hans røst; ja, da skal også dette hus åbne sin dør, og han, som nu gemmes derinde, på ny gå frem til livet. O, Gud ske lov!

Måtte alle vi, som i dag her er til stede, da være med i de „frelstes hvide skare“ for med ham at gå ind i det store faderhus til det sidste og største af alle folkestævner, hvor der for evigt skal herske „liv og fred og evigglade takkesange.“

„Atter stilles danskerætten for en åben dør . . .“

(Brudstykke af en artikel i „Vejle amts folkeblad“).

Af *Marius Sørensen*, seminarielærer.

Det er lige 40 år siden, disse ord fløj fra Vallekilde højskole ud over landet; jeg var med til at synge sangen, første gang den blev sunget — var måske endog forsanger — og dette ungdomsminde er nu blevet så levende i mig, at jeg udbeder mig lov til at fortælle, under hvilke omstændigheder denne yndede sang blev knæsat og lyst i kuld og køn af det danske folk.

I sommeren 1876 var der bygget til hovedbygningen på højskolen, særlig for at faa en større foredragssal i flugt med de to rummelige skolestuer. Når det store efterårsmøde begyndte — men ikke før — skulde der hugges hul i muren og indsættes dør mellem den mindre skolestue og foredragssalen, og mødets deltagere skulde da „stilles for en åben dør“ og se, at „nu sig åbner vej“ til rum for den voksende flok af unge, der flokkedes „for at høre, for at sjunge, vokse op til dåd“ — ja, deltagerne skulde ikke alene stilles for døren, de skulde gå ind i Salen og indvi den med en ny sang.

Sådan var Triers plan, og Hostrup havde lovet at skrive den ny sang. Om morgenen til indvielsesdagen kom der brev fra Hostrup, at trykkeriet forhåbentlig havde sendt sangen, og at digteren ønskede de sidste linier i versene sunget sådan og sådan, da man jo gentager de sidste linier i melodien: „Ja, vi elsker dette landet“. Men trykkeriet havde ikke sendt sangen tidlig nok; der stod vi så.

Mens vi samledes i gymnastiksalen til det første foredrag, slog Andreas Bentsen og hans hjælper hul

i muren og indsatte døren. Vi kom tilbage til skolestuerne og vandrede ind ad den nys åbnede dør. Trier holdt så på grundlag af omkvædene et foredrag over den sang, som hverken han eller nogen af os andre kendte: „Hvad er denne brydningstime — er den skumring eller gry?“ — „Og endnu sin ungdoms drømme — det skal se med kød og blod“ — „At den bedste dag må blive — den der kom til sidst“ — „Uden eder dagen viger — og den vokser kun med jær“ — „Eders gamle moder bære ind i dagen ny.“

„Tror De ikke nok, jeg har truffet Hostrups tankegang?“ spurgte Trier mig. Jo, jeg syntes omkvædene var mer end en halvkvæden vise. Snart kom de trykte sange og bekræftede Triers gætninger.

Der er gået „en menneskealder“ siden; de unge, Hostrup talte til, er nu halvgamle. Og hvad blev det så til med „brydningstimen“? magtede ungdommen at „bære vor gamle Moder ind i dagen ny?“ gik det mod dagen eller gik det mod natten? — Svarene vil lyde forskelligt, eftersom man fæster blikket på det materielle, det sociale, det folkelige, det kirkelige. Men derom er vel alle enige, at „brydningstimen“ varer endnu, at de nuværende unge svende og unge piger har den samme ansvarsfulde opgave, som deres forældre havde, at „bære vor gamle moder ind i dagen ny“.

.....



H. Anker og O. Arvesen.

Småtræk om O. Arvesen.*)

Af Povl Hansen.

I høsten 1859 kom to Nordmænd, Herman Anker og Olaus Arvesen her ned til København for derfra at deltage i det nordiske kirkemøde ovre i Lund.

De var af den norske præst Vexels i Kristiania henvist til pastor Fenger i København. Denne bragte dem sammen med stud. theol. L. Wagner, som atter førte dem ind blandt sine studentervenner, Ernst Trier, L. Schrøder o. fl.

Trier var den gang stærkt på vej over mod tilslutning til Grundtvig, uden dog endnu at have gjort skridtet fuldt ud.

Blædels forkyndelse havde han den gang sluppet og følte sig bedst hjemme hos Fenger, men havde dog

*) Ernst Triers ungdomsven, død 1. juli 1917, næsten 87 år gl.

allerede adskillige gange været at træffe i Vartov hos Grundtvig.

Det stærkeste indtryk Trier modtog under turen til Lund, fik han en aften, da han sammen med de to Nordmænd og mange andre var indbudt som gæster hos Lundebispen. Her blev holdt flere taler; men én af disse havde særligt ærinde til Trier. Den holdtes af den 29årige O. Arvesen, som heri med en varme og sikkerhed — der efter Triers eget sigende rent ud overvældede hans tilhørere — stillede sig på Grundtvigs side og med baade klarhed og kraft hævdede „den kirkelige anskuelse“.

Under hjemreisen fra Lund fortsattes forhandlingen om dette stadig brændende spørgsmål med stor iver på dampskibets dæk. Især måtte Arvesen stå for skud; fra flere sider gik man løs på ham, særlig en del unge theologer var på færde. Også Trier tog flere gange ordet og udtalte sine tvivlsmaal om anskuelsens rigtighed og prøvede i det hele taget at slå koldt vand i blodet på Arvesen og dæmpe på hans afgjorte udtalelser.

Men da Trier efter et par sådanne lunkne og afkølede udtalelser på ny havde løftet sin røst, holdt Arvesen pludselig inde og trådte derpå ganske langsomt hen til Trier, stillede sig foran ham i hele sin kæmpehøjde og så' ham stivt ind i ansigtet, hvorpå han — som Trier senere udtrykte det — løftede bægge sine „bjørnelabber“, hug dem ned i skuldrene på ham, så det sang, mens han med øjnene borede ind i Triers blot sagde: „Du er jo fejj, vennen min.“

Det skulde en anden under andre omstændigheder have vovet at sige til den brusende, varmbloedige Trier, han skulde i sandhed have fået svar på tiltale; men hvor forunderligt; der kom ikke et ord over hans læber. Han havde i samme øjeblik forstået, at Arvesen havde ret. Netop således og ikke anderledes var det;

dybest inde i sjælen var han allerede overvunden; det var kun på overfladen, han ikke vilde give køb: Hvad vilde hans mange ungdomsvenner sige til det, hvad vilde far og mor sige. Det stod for ham næsten, som måtte han i så tilfælde bryde med hele sin ungdoms strålende fortid.

Intet under, om han følte sig ængstelig og bange overfor alt dette ny. Arvesen havde revet sløret til side, så han så sig selv; sådan forholdt det sig netop, han holdtes tilbage af fejhed, han var ræd for bruddet med sin egen fortid.

Dog Trier behøvede kun til fulde at blive sig dette bevidst, før han også var på det rene med, at så måtte skridtet gøres, og det jo før jo heller; men han måtte da ned til sagens rod, han måtte tale med selve „den gamle“ personlig.

Et tilfælde kom ham her til hjælp: Blandt rejsefællerne var også Grundtvigs svigersøn, præsten Peter Boisen; han blev så fornøjet over den friske, syngende studenterskare, at han fik fru Asta Grundtvig til at indbyde dem alle til hendes mands fødselsdag den 8. septbr.

Dermed var isen brudt, og kort efter havde Trier den to timer lange samtale med Grundtvig, der gjorde ham til den gamle mesters trofaste discipel livet igennem.

Trier glemte aldrig Arvesen den håndsrækning, han således i et afgørende øjeblik i hans liv havde rakt ham.

Dette første og korte ophold i Danmark gav Anker og Arvesen lyst til at komme tilbage hertil igen; og vinteren 1860—61 tilbragte de da i København, hvor de hørte de foredrag af Grundtvig, der senere udkom i „Kirkespejlet“.

Mangen en fornøjelig time tilbragte de desuden i den grundtvigske studenterkreds „Lille theologicum“, hvis sammenkomster ofte fandt sted på Triers værelse,

Vesterbro nr. 5. Ofte kunde Trier senere under en munter latter fortælle om Arvesen, der lå på knæ foran kakkelovnen og med udspilede kinder pustede på den ulmende ild, hvis lue lånte hans ansigt sit stærke, rødlige skær.

Den vinter fæstede Arvesen sig en norsk brud. Han blev her lidt længere end Anker; men da dagen kom for hans afrejse, gik han ud for at sige farvel til Fritz Trier (broder til Ernst) i hans hjem. Ved den lejlighed bragte han med et afskedsdigt til husets frue, Ida Trier, og skrev det ind i hendes poesibog.

De første vers lød således:

„Se, skibet iler nu rask fra havn,
de Nordmænd skal hjemad vende,
med sænket blik de fra agterstavn
sin afsked mod havnen sende.

Farvellet er langt, men kort den stund,
ej rast eller ro til at mæle;
o, skib, o, vilde du et sekund
endnu dog i havnen dvæle.

Men fremad iler det skib så stolt;
det hjærte ej har for bønner,
ad vemodstanker det lér så koldt,
kun fremad, fremad det stønner.

Det ligner så ganske den travle flid,
hvor alt i sekunder måles,
hvor til at tænke der knap er tid,
hvor følelse kan ikke tåles.

Fremad er tidens vilde røst,
med damp og med vind til vinge o. s. v.

Om denne sang, hvortil der endnu ikke var nogen melodi, skriver Fritz Trier i mindeskriftet om hans broder, at han hyppig brugte at sige den frem, når der blev taget afsked med én eller anden god ven i hans hjem. Således også, da han i 1865 var med til Arvesens

bryllup, og de kort før opbruddet sad i en lille vennekreds samlet dagen efter brylluppet i brudens hjem.

Da Arvesen hørte ham fremsige digtet til afsked, blev han meget forbavset, han havde fuldstændig glemt både versene, og at han havde skrevet dem. Fritz Trier sendte ham da senere en afskrift deraf.



Sagatun højskole.

Et årstid efter blev de seks sidste vers optaget i Bentsens og Foosnæs' norske sangbog*). Dér fandt Morten Eskesen dem og optog dem i sin danske sangbog; ligesom de også lidt senere, 1874, blev optaget i Triers sangbog. Versene passede til den melodi, Morten Eskesen havde skrevet til salmen: „Apostlene sad i Jerusalem“.**)

Med denne melodi er sangen da senere gået ud

*) I „Folkehøjskolens sangbog“ står fejlagtig, at den først blev trykt i „Oplandenes avis“ 1879.

***) Også Lindeman har skrevet en melodi til sangen.

over landet, i det den nu med en lille forandring i første linie hedder: „Fremad er verdens vilde røst.“

O. Arvesen skal senere lejlighedsvis have udtalt, at den sang var noget af det bedste, han havde skrevet.

I forsommeren 1871 gæstede Arvesen Vallekilde; og at han var glad ved sit ophold dér, får man et godt bevis på i efterstående lille digt, som han sendte højskolepigerne efter sin hjemkomst til Norge:

Til pigerne på Triers folkehøjskole i 1871.

Mel.: „Ja, vi elsker dette landet.“

Ja, vi tror på Nordens sommer
 efter kolde vår;
 ja, vi tror, at dagen kommer,
 hvorom morgnen spår.
 Stærkest tror vi det, når kvinden
 tager hånd i med,
 går hun først igennem grinden,
 blir den alfarled.

Ja, vi tror på mer end Norden,
 tror at Herrens hus
 intetsteds på hele jorden
 skal af stump og grus
 rejses slig med gavl og tinder
 på den gamle grund
 som blandt nordens mænd og kvinder
 mellem fjæld og sund.

Morgenrøden længst vi øjner
 på den danske strand,
 ja, selv hvor sig Dovre højner,
 går nu vår om land,

blæser bort de tåger svale,
 tøer den kolde jord,
 vækker blomsterne i dale,
 granens sangerkor.

Synge vil jeg, Nordens kvinde,
 dig en morgensang:
 du kan stærkest hjerter vinde,
 vind dem da til gang
 atter på de baner høje
 — den hvor fædre gik —
 men med kristentro i øje
 og med kristen skik.

Vind, ja vind, til alt er vundet,
 vind din dreng, din mand
 til at se hvad lys er rundet
 under Nordens strand,
 til at fatte kampens mening,
 medens dagen går:
 kristnes samling, Nordens ening
 til et glædens år.

Sagatun, 30. juni 1871.

O. Arvesen.

E. sk. Med hjærtelig tak for opholdet i Vallekilde, for den venlige modtagelse, det lyse, syngende ophold, og — det hjærtelige farvel ved havegærdet.

O. A.

Et 25 Aars Minde.

Undskyld, at jeg her fortæller noget om mig selv. Det kan vel nok siges at være noget ubeskedent. Men Anledningen er den, at det i disse Dage er 25 Aar, siden jeg første Gang kom til Vallekilde; og det har været mig saadan en Glæde i Tanken at dvæle ved Mindet om den for mig saa betydningsfulde Begivenhed, saa jeg har ikke kunnet modstaa Lysten til at fortælle noget om, hvordan det gik til.

Det var i Efteraaret 1891. Jeg havde lige aftjent min Værnepligt som Marinesoldat inde i København og var bleven hjemmitteret, før jeg egentlig havde gjort Regning paa. Jeg havde tænkt, jeg skulde ligge inde hele Vinteren. Men til min store Overraskelse fik jeg og en Del andre Kammerater Ordre til, den 9. Novbr., at gaa i Land og hente vort civile Tøj, vi skulde permitteres Dagen efter. Det lod vi os naturligvis ikke sige to Gange. Et vældigt Hurra fulgte paa Skibssergentens Meddelelse. Og Dagen efter var vi saa atter bleven Mennesker.

Jeg vilde nu benytte Lejligheden til at se mig lidt mere om i København. Og jeg brugte saa et Par Dage til at gaa omkring paa Musæer og den Slags Steder. Den 13. havde jeg bestemt til min Hjemrejse til Jylland. Dagen før gik jeg op for at aflægge Visit hos en Bekendt, Frk. Charlotte Bonnevie, der om Sommeren var Lærerinde paa Vallekilde Højskole.

Jeg har altid haft Indtryk af, at der var noget af en Styrelse i det, der saa hændte mig dér.

Da jeg kom derop først paa Formiddagen, var Charlotte ikke hjemme. Jeg maatte jo saa gaa med uforrettet Sag, men fik at vide, at jeg paa et nærmere bestemt Klokkeslæt vilde kunne træffe hende.

Til den fastsatte Tid stillede jeg da igen i hendes Bopæl. Da var hun hjemme; og da hun fik at vide, jeg var bleven permitteret og ikke havde noget bestemt at tage mig for til Vinteren, raadede hun mig stærkt til at tage ud til Vallekilde og blive Elev der. Det var for mig en ganske ny Tanke. Jeg havde i og for sig ikke noget imod at komme paa Højskole, og nu var det jo tilmed, som Tiden uventet var bleven mig overladt til det; men Penge havde jeg ingen af, vidste heller ikke, hvor jeg skulde skaffe nogen fra; og desuden havde jeg jo sendt mit Tøj hjem med Besked, at jeg kom selv Dagen efter.

Mens vi sad og talte om Sagen, blev der ringet paa i Entreen. Charlotte gik ud for at lukke op; og et Øjeblik efter kom hun tilbage fulgt af en ny Gæst, som lige var kommen fra Vallekilde.

Det var Fru Ingeborg Trier Hansen.

Hun var høj og slank med sort, glat tilbagekæmmet Haar. Hun saa ud til at være lidt op i Tyverne, førte sig med megen Anstand, men uden Spor af Forfængelighed eller Snerperi. Der var noget meget vindende over hende.

Charlotte Bonnevie præsenterede os to fremmede for hinanden og føjede til, henvendt til den sidst ankomne:

„Vi har saamænd lige siddet og talt om, at han skulde tage ud til Vallekilde i Vinter, da han ikke har andet at bestille.“

„Ja, det skulde du rigtignok gøre,“ udbrød Inge-

borg paa sin livlige og energiske Maade og fæstede sine Øjne paa mig; „det var det bedste du kunde gøre,“ føjede hun overbevisende til.

Jeg tillod mig at bemærke, at jeg i Grunden nok havde Lyst, men vidste bare ikke, hvor jeg skulde faa Penge fra til at betale for Opholdet.

„Det skal du aldrig bryde dig om,“ svarede hun mig. „Der kommer saa mange til Vallekilde uden en rød Øre i Lommen. Nu sætter jeg mig hen og skriver et Brev til Far; og saa tager du det med og rejser derved i Morgen, saa skal du se, den Sag ordner sig nok.“

Jeg stod som himmelfalden. Aldrig havde jeg tænkt mig, man kunde komme paa Højskole bare paa sit glatte Ansigt. — Jeg har siden tænkt, at det var ikke saa underligt, Trier kunde faa mange Elever, naar de saadan blev samlede op paa Gader og Stræder. Og jeg var vist ikke den eneste.

Hos Ingeborg Trier var der aldrig langt mellem Ord og Handling. Øjeblikkelig satte hun sig hen til Charlottes Skrivebord og skrev et Brev, som hun stak mig i Haanden med den Besked, at nu skulde jeg bare rejse ud til Vallekilde og aflevere det til rette vedkommende.

„Og naar du saa har faaet afleveret Brevet og faaet talt med Far, saa skal du gaa op til et lille, straa-tækt Hus, der ligger lidt ovenfor Højskolen. Der træffer du nok en ung Mand, han hedder Niels Hansen; ham skal du hilse fra mig, saa skal du se, saa bliver han saa glad,“ føjede hun til med et yndigt Smil.

Jeg lovede at besørge det hele. Halvt som i Drømme forlod jeg Huset, tilbragte Resten af Eftermiddagen i Botanisk Have i en underlig længselsfuld, opløftet Stemning. Det forekom mig, at jeg stod ved Indgangen til et nyt og betydningsfuldt Afsnit af mit Liv. Og det var ogsaa Tilfældet.

Hvor har jeg ikke tidt siden i mit stille Sind vel-signet Ingeborg og takket Gud for denne Stund og for dette Møde med hende.

Dagen efter var jeg paa Vej til Vallekilde. Jeg gik fra Mørkøv St. og derud. Lidt over Middag naaede jeg Højskolen. Jeg mødte et Par af Triers Smaadrenge udenfor Højskolegaarden, ellers var der ikke Folk at se, hverken ude eller inde. Jeg gik opad Trappen og kom uforvarende ind i Foredragssalen, hvor min Opmærksomhed straks fangedes af det store Maleri midt paa Væggen*). Jeg vidste ikke, hvad det betød, havde ikke megen Kunstforstand heller, men syntes dog aldrig, jeg havde set noget saa smukt. Jeg stod længe og betragtede det. Folk var der stadig ingen af, hverken at høre eller se. Omsider vovede jeg mig ind i Rummet ved Siden af. Det var en Skolestue, saa det ud til. Da jeg kom derind, kunde jeg høre, at der nedenunder var saadan en Raslen med Knive og Gafler og Tallerkener. Jeg blev da klar over, at der maatte være Spisestue dernede, og at hele Flokken nok var inde til Middag. Forsigtig vovede jeg mig ned ad Trappen og standsede uden for den ene af de to Døre, der førte ned i Spisestuen. Jeg stod lidt og lyttede, overvejende om jeg skulde gaa derind eller vente, til der kom nogen ud. Saa blev der pludselig Stilstand med Tallerknerne. Jeg hørte en stærk Stemme henvende nogle Ord til Forsamlingen, et Øjeblik efter blev Dørene revne op, og jeg saa ned over et bølgende Hav af Menneskehoveder, to Hundrede Karle masede paa med at komme op fra Spisestuen og ud paa Gangen. Midt i Flokken saa jeg en lille, tyk Mand med et stærkt kruset og graasprængt Haar og Skæg. Det var Ernst Trier. Han havde en

*) Dalsgaard: Ansgar døber et dansk Hedningebarn.

lys, krølhaaret Ungersvend — som siden viste sig at være en Maler — under Armen og asede sig nu op ad Trappen tilligemed de andre. Da Trier fik Øje paa mig, standsede han derude i Gangen. Jeg hilste ærbødigt og fortalte, at jeg kom fra København, hvor jeg tilfældigt havde truffet hans Datter, og hun havde givet mig dette Brev med til ham. Saa saa han paa mig med et Par Øjne, der ligesom vilde ransage min Sjæls Inderste, men dog tillige var saa kærlige og milde, saa de ligefrem trak i mig. Han bad mig saa om at følge med ovenpaa. Og i stor Spænding fulgte jeg ham op paa hans Værelse. Jeg havde endnu ikke nævnt et Ord om, at jeg kom for at ville være hans Elev. Jeg vidste jo heller ikke, hvad Ingeborg havde skrevet i Brevet, men antog, at hun nok deri havde fortalt ham mit egentlige Ærinde; forsaavidt havde jeg jo heller ikke nødig at sige noget, før han havde talt.

Da vi var bleven ene paa Værelset, aabnede han Brevet og læste det. Saa kom han pludselig tæt hen til mig; lagde begge sine Hænder paa mine Skuldre, saa atter paa mig med sit dybe, kærlige Blik og udbrød:

„Tror De, en Far kan nægte sin Datter noget, naar hun beder ham derom?“

Jeg erindrer ikke, hvad jeg svarede. Det var vist noget ganske hen i Vejret. Spørgsmaalet kom fuldstændig bag paa mig. Og der var vel heller ikke meget at svare til det. Da han saa min Forvirring, lagde han atter beroligende den ene Haand paa min Skulder og sagde:

„Ja, bliv De nu kun her, saa faar vi nok den Sag ordnet.“

Det blev saa aftalt, at jeg skulde høre alle Foredragene. I Mellemtiden skulde jeg hjælpe til med forefaldende Arbejde i Gaarden og i Haven. Paa den

Maade skulde jeg tjene Føden og Opholdet. Og glad var jeg.

Da jeg havde faaet noget at spise, skulde jeg til at skrive hjem til mine Forældre for at meddele dem den ny Beslutning, jeg havde taget, og bede dem sende mit Tøj til Vallekilde. Derved fik jeg allerede at mærke, der skulde ikke meget til for at bringe Triers jødiske Blod i Kog. Jeg sad oppe paa hans Værelse og skrev, da jeg endnu ikke havde faaet at vide, hvor jeg skulde bo. Saa kom Posten i det samme; og han skulde jo have Brevet med. Trier gav sig saa til at fare rundt i Stuen og buldre løs mod mig ulykkelige, fordi jeg ikke var blevet færdig med at skrive.

„Skynd Dem nu! Skynd Dem nu!“ jog han paa. „Det varer alt for længe. Posten venter!“ Og han smed Frimærker og Konvolutter hen til mig i store Bunker, meget mer end jeg havde behov. Det var ikke fri for, at jeg baade rystede og bævede lidt for den vrede Mand, der tog saa drabelig paa Vej. Jeg skyndte mig jo, det bedste jeg havde lært. Det varede heller ikke længe, før Brevet var færdigt. Posten fik det, og Uvejret lagde sig. Men jeg havde allerede lært Trier at kende fra en ny Side.

Lidt senere ringede Skoleklokken. Povl Hansen holdt Foredrag. Det var Danmarkshistorie. Han fortalte om Gorm den gamle og Thyra Danebod. Om Gorms Frieri. Hvordan han først maatte vende tilbage med uforrettet Sag, men dog senere vandt Thyra, da han havde givet Besked om de mærkelige Drømme, han havde haft. Vi saa Bryllupsgæsterne sidde bænkedede ved de lange Borde i Hallen, hvor der var strøet frisk Langhalm paa Gulvet for at lune om Fødderne. Vi hørte Gorm fortælle sine Drømme og den snilde Thyra udlægge dem. Vi saa det hele lyslevende foran os. Saadan havde jeg aldrig hørt Danmarkshistorie

før. Jeg følte mig i den syvende Himmel. Det var noget andet end det Liv, jeg havde levet i de sidste Maaneder. Og nu skulde hver Dag til at være saadan!

Ja, saadan kom jeg til Vallekilde, og det blev mit Livs Lykke i mere end én Forstand. Jeg var der i halvandet Aar, var Elev paa Skolen de to Vintre og passede saa Triers Køer og Grise om Sommeren. Det var en dejlig Tid. Den mest grødefulde i mit Liv. I Mindet om mit Vallekildeophold kan jeg med Sandhed sige, at Snorene faldt for mig paa de liflige Steder. Et halvt Aar efter, jeg var rejst derfra, døde Trier. Det har altid staaet for mig som en underlig Guds Styrelse, at jeg, som netop trængte saa meget til at komme til Vallekilde og høre det Vidnesbyrd, han aflagde om sin Tro, skulde — næsten som ved et Tilfælde — faa Lov til at komme der i den ellefte Time.—

Om Aftenen i Skumringen gik jeg op til „Hyttens“, hvor jeg ganske rigtig traf Niels Hansen, som Ingeborg havde bedt mig hilse. Det var hendes Mand. Han var ved at plante en Vinstok paa Sydsiden af Huset. Jeg tænker næsten, den staar der endnu.

Rasmus Bording).*

*) Forstander for højskolen i Ry.

Små minder om små ting.

Af Povl Hansen.

(Fortsat.)

III.

Isslæden.

Det var nytårsdag; grå himmel, blikstille vejr med let frost; rigtig et vejr for raske drenge. Et tyndt, fint snelag lå som en let ramme om mosens isspejl. Alt var stilhed og vinterdvale; kun fra isskorpen lød der hist og her med mellemrum nogle underlige dybe suk, der kun tjænte til at forhøje naturens højtidelige stilhed. En enkelt, pjusket krage rokkede gnavent og misfornøjet om inde på mosebreden.

Men nu var nok freden og stilheden forbi; fra landsbyen ned gennem gyden, der førte til tørvelonget, begyndte børnene at komme for at tage isen i brug. De var udrustede med store uldvanter på hænderne, tørklæder om halsen og nordtræsko på fødderne. Ganske enkelte af de største drenge havde gammeldags, tarvelige skøjter hængende i bånd over skulderen, men langt de fleste havde med sig den lille fynske isslæde, hvis meder kun er tre tommer høje og en fod lange og med en fods indbyrdes afstand fra hinanden. Mederne er på undersiden betrukket på langs med tyk hegns-tråd og på oversiden dækket med et brædt, der således omtrent bliver en fod i firkant. En lille tværliste midt

over og et par ditto langs siderne hindrer træskone i under farten at glide ned af slæden. Den, som nu vil „køre på isslæde“, stiller sig ret op og ned på slædens overflade og anbringer sin to, tre alen lange „isgajt“ *) som en kæphest mellem sine ben; og idet han nu med bægge hænder griber isgajten i dens øverste ende, fører han den så langt fremad og opad som muligt, hvorefter han med et rask sæt trykker jærnspsidsen i isen lige bag slæden, og nu sætter han sig selv samt slæden under sine fødder ved et rask krafttag i gang, så den farer hurtigt fremad over isen. I samme øjeblik løfter han atter armene (med isgajten) fremad og opad, hugger på ny spidsen i isen bag slæden for ved et nyt tag, som det forrige, at sætte farten endnu stærkere op. Når dette gentages hurtigt vil dreng og slæde snart komme i en meget betydelig fart; men der hører stor øvelse til for ikke at tabe ligevægten under slædens gliden og slingren. Denne slædeidræt, som næppe bruges synderligt udenfor Fyn, har til tider herovre været drevet op til en forbavsende færdighed. Det var en rask drengs ærgerrighed at blive anset for sin bys mesterkører på isslæde.

Ved børnenes komme til mosens rand lød der et jubelskrig, ti isen så i højeste grad lovende ud, og snart dækkedes den nærmeste del af isfladen med glade, jublende børn, der „slirede“ (gled på isen), skøjtede eller hovedsagelig kørte på isslæde.

En flok af de større drenge kappedes om, hvem der kunde tumle sin slæde bedst. Man styrede den ved hjælp af isgajten, der gør det ud for både sejl og ror. Dernæst må man på det skarpeste holde øje med isbanens beskaffenhed foran slæden, ti alt eftersom den er glat, ru, snedækt eller på anden måde forskellig,

*) gajt = oldnord. gaddr d. e. pig.

skal der indtages forskellig stilling af kroppen og isgajten føres og styres på forskellig måde. Alt dette giver øvelse. Hu hej, sikken is i dag, det skal blive løjer!

Højere og højere stiger stemningen; øjnene tindrer, kinderne gløder i den friske vinterluft, og bestandig stærkere lyder latter og råb, stundom gennemskåret af små, iltre hvin, når en af pigerne taber ligevægten henne på „sliren“, eller når en af småkørerne styrer sin slæde galt og pludselig sætter den fra sig med en kraft, der driver den hen over isen med iltogsfart og først tillader den at standse midt ude på mosen; mens den uheldige idrætsmand selv ligger, så lang han er, med isgajten under sig. Hele selskabet ler, så det gjalder; men hvad gør det; man forsøger at le med i koret, kommer atter på benene og sætter i fart ud efter sin løbske slæde, som de små, vaklende skøjteløbere morer sig med at skubbe endnu længere ud på mosen, hvis ikke ejermanden rapper sig og får tag i den.

Pludselig bliver der stilhed i flokken, alles øjne vender sig i retning mod landsbyen; ti deroppe fra kommer der tværs ned over markerne mod mosen et par unge mænd. Med hurtige skridt nærmer de sig mosen, og snart er de ved dens rand i nærheden af, hvor børnene har stimlet sammen.

Nu kender enkelte af børnene den ene af dem, det er prokuratørens søn, Hans, oppe på gården; den anden er der ingen, der har set før.

De er meget fint klædt med pelshue og let spadserepels, i hånden holder den ene en meget flot spadsere-stok, og bægge har de skøjter dinglende i remme over skuldrene.

Så snart de når mosens rand, bliver skøjterne spændt på, og snart suser de af sted med sving og spring, der får børnene til at tabe både næse og mund

af bare forbavselse over en sådan færdighed; men det var rigtignok også nogle anderledes skøjter end de gammeldags, hjemmelavede, som enkelte af drengene havde fået byens smed til at lave sig. Nej, disse her de skinner med blålig stålglans, hver gang en fod løftes; og langs hver af de glidende jærn fyger en let tåge af knust is om løberens fod. De svinger til højre og til venstre, de løber forlængs og baglængs, de snurrer rundt på tåspidsen; nej, sådanne kunstløb havde børnene da aldrig set mage til.

Den uforstilte beundring, der prægede sig i landsbybørnenes ansigter, lod til at blive optaget meget nådigt af de to unge herrer, som idelig slog deres volter og sving omkring på alle sider af børneskaren.

„Hvad synes du så om isen, Frants?“ hørte børnene prokuratorsønnen spørge den ukendte; „det er noget andet her end inde på den smalle Kastelsgrav i København.“

„Ja, isen er god nok,“ svarede den anden; „her er der i hvert fald plads til at strække ud.“

Alle børnene havde i begyndelsen holdt inde med deres leg; de holdt sig ærbødig tilbage og syntes slet ikke, de kunde være bekendt at vise sig i sådanne kunstneres påsyn.

Imidlertid begyndte de dog atter at komme til mæle og fik lyst til igen at fortsætte deres muntre idræt.

Munden kommer atter i gang; skøjter og isslæder sættes på ny i fart.

Den ukendte herre, som børnene — efter hvad de havde hørt — straks kaldte „Københavneren“, gled nu med et par flotte herresving midt ind i børnenes kreds, i det han råbte til kammeraten, mens han pegede på en af isslæderne: „Men Hans, hvad i alverden er det dog for en befordring, sikken en skraldevogn.“

„Nej, de mergelkasser har I nok ikke nogen af

inde på Kastelsgraven; de hører den landlige uskyldighed til," svarede den vordende kandidat.

„Er den til at køre gødning på, højstærede?“ spørger „Københavneren“ en af de nærmeststående drenge.

Drengen tier men bliver purpurrød lige op til hårrødderne; han forstår, at den fremmede spotter hans kære isslæde.

„Går den forlængs eller baglængs?“ begynder spotteren igen.

„Prøv!“ siger drengen kort, mens det glimter i hans øjne.

„Tak, deres velvillighed!“ lyder det igen, „det skal være mig en stor hæder.“

Med et par tag er hans skøjter løst fra fødderne; han låner isgajten, og med støtte af denne træder han rask op på isslæden. Det var netop det, Povl havde ventet; isslæden kommer ved hans bevægelse i gang, og før han får tid til at tage sine forholdsregler, glider den sidelængs til højre fra ham. Den fine herre taber ligevægten; og mens slæden i en rasende fart ryger af sted ud over mosen, flyver isgajten til modsat side, mens han selv sætter sig så fast i gulvet, at der på stedet viste sig en mægtig syvstjerne.

„Av, for pokker!“ hylér han, i det han tager sig til sin ilde medhandlede bag; „I øgleunger, hvad er det for en helhest, I der har lokket mig på.“

„Det er ingen helhest.“ tager Povl ordet, „og det er heller ingen mergelkasse; men De kan bare ikke styre den.“

„Styre den? nej tak, det kan vist hverken fanden eller hans oldemor.“

„Jo,“ sagde Drengen, „det er ingen kunst, når man først har lært det.“

„Du taler med engletunge, min søn, kan du køre

her tværs over mosen uden at falde af, så slår jeg dig til ridder med det samme.“

„Jeg kan på min isslæde komme over mosen lige så hurtigt som De på Deres skøjter,“ brast det ud af drengen, som efterhånden blev ilter, da han havde et indtryk af, at den fremmede havde ham til bedste.

„O, hellige enfoldighed!“ har *du*, min umyndige ven, nogen mening om, hvad en virkelig skøjtøløber kan præstere i retning af hurtighed over god is; dog, „hør den uskyldiges røst“! Vi holder væddeløb, og jeg udfordrer dig herved på liv og død til en kamp om, hvem der først når den anden side af mosen.“

Povl stod et øjeblik, som om han fortrød hvad han havde sagt. Ti selv om han på sin slæde kunde sejle alle landsbyens skøjtøløbere langt agter ud, så var det måske helt anderledes med denne mand på de skinnende stålskøjter; men nødvendig vilde han tage ordene i sig igen.

„Ja,“ sagde han, „jeg vil gerne prøve et kapløb med Dem.“

„Hvad for noget!“ raabte den anden igen, „tror jeg ikke, han tager min handske op, som en anden ridder Roland; men tag dig nu i agt! ti nu sætter jeg det lange ben foran.“

„Hej, Hans, hvor er du henne, du må ordne turneringen!“

Hertil var Hans meget villig. Han udpegede ovre på den modsatte side af mosens rand det sted, som skulde være løbets mål, og ridsede så med sin skøjte en streg i isen. Herfra skulde løbet udgå. Han kundgjorde derefter, at nu vilde han med høj og lydelig røst tælle, og på ordet „tre“ måtte man sætte af.

Flere af de andre drenge ytrede nu ønsket om også at være deltagere i løbet, og det blev uden van-

skelighed bevilliget, idet stregen i isen blot blev trukket så meget længere.

Deltagerne stillede sig nu op i en række langs stregen, og tællingen begyndte — ganske langsomt: „en — to — — tre!“ Det sidste ord ligesom spyttedes ud af munden på tælleren. —

Drengene, der alle havde stået på deres slæder, førte nu isgajtene så langt og højt fremad som muligt, og stødte dem af al magt i isen bag sig; én af dem havde dog af lutter iver løftet den for højt, så han planter den i selve slæden, hvorved han gik på hovedet fremover, mens slæden farer tilbage den modsatte vej. Den uheldige rejser sig ærgerlig fra isen; han var jo dermed ude af spillet.

Povls isgajt var næsten en alen længere end de andre drenges; han havde fået den af sin far til jul, men netop på Povls udtrykkelige ønske af denne usædvanlige længde. Derved var han nemlig sikret mod det uheld, at hugge den i slæden bag træskohælene. Under begyndelsen af tællingen havde han ført armene fremad og opad, så langt han på nogen måde kunde, og på „tre“ sættes af med så kraftigt et tag, at isstykker og -stumper flyver omkring til alle sider. Povl kom derved i fart før nogen af de andre og suser frem over isfladen.

Noget længere tid brugtes, inden skøjtøløberen kom i gang; men snart går det dog også her for fuld kraft.

Isen var jævn og god, så slæderne gik støt og tillod stærk kraftudfoldelse under fremdriften.

Men nu nåde „den vilde jagt“ ud mod midten af mosen; her var isen hård og glat som et spejl, så de slapskode slæder blev højst vanskelige at styre; det mindste forsøg på en drejning fik slæden til at gå mere eller mindre sidelængs, hvorved farten standsedes og slæde-

køreren kom i fare for at dratte af. Dette skete da også med et par af de flinkeste af drengene.

For ikke at udsætte sig for en lignende skæbne, måtte Povl mindske kraften i sine tag; isgajten måtte hyppigt bruges som ror, når slædens slingringer på den glatte flade blev for store. Endnu var han forrest; men narrede hans øre ham ikke, så lød skøjternes sang nærmere og nærmere bag ved ham. Hans blik var rettet fast fremad, men med små lynsnare kast mod selv den mindste fremtoning, der på hans vej lod sig til syne, for at varsko ham om hver hindring og udnytte hver fordel.

Så, dér opfattede hans øjne en pelsslædt arm, og dér kom endnu én til syne; de bevægede sig i skiftende takt frem på højden med ham og hans slæde; nu kom også en sort pelshue for dagen efterfulgt af en bred ryg, som i rytmiske svingninger gled frem og langsomt forbi Povls slæde.

Drengen bed tænderne sammen og satte stærkere i; de to løbere var atter jævnsides. Pludselig gør slæden et sving og skurer sidelængs: Et vissent, men langt og tykt siv har før frosten raget op af vandet, nu lå det der oven på isen, men fastfrossen til denne; den ene af slædens meder havde krydset det. Povl vaklede, slog ud med venstre hånd og tabte for et sekund styret over slæden; men ved lynsnart at dukke i knæene helt ned på hug, lykkedes det ham at blive på slæden, og i næste nu var han atter i fart, men skøjternes sang lød nu flere alen foran ham.

Ved den ufrivillige vending havde Povl imidlertid gjort en opdagelse: længere ovre til venstre var isen ikke slet så spejlglat; et højt hegn inde på land havde dannet læ, og isfladen var her betrukket med et let lag rim, der var frossen fast til isskorpen. Den lille vædekører forstod, at her gik den eneste vej til sejr

for ham. Han styrede nogle streger længere til venstre, og snart var han inde på det dejligste slædeføre, noget menneske kunde ønske sig.

Hu hej, hvor det gik; det var næsten, som om slæden ikke rørte isen; fast og støt trak den sit snorlige spor, mens Povl lagde alt hvad han ejede af kraft ind i arbejdet med isgajten. Nu viste det sig rigtig, hvad fordel der var ved dens usædvanlige længde. Povl strakte sig, løftede armene højt over sit hoved og satte af, en let bøjning i knæ og i ryg tillod ham at udnytte alle sine musklers kraft; på ny følte slæden trykket af hans fødder og susede fremad.

Nu var han igen i højde med skøjterne, der lidt længere til højre holdt sig på den blanke is; nu forsvandt den vuggende, pelsklædte ryg derovre og nu huen, så de svingende arme. Endnu blot en sidste kraftanstængelse! — og slæden flyver som en pil ind mod land. Povls lille skikkelse kløver luften i et vældigt, favnelangt spring, da slæden standser; men den lille idrætsmand lander nok så net på fødderne med en let knæbøjning.

To sekunder senere svinger „Københavneren“ ind på samme sted, hvor den tomme slæde står; han var også i en sådan fart, at han måtte tage land, da han ikke kunde dreje af.

De to modstandere stod et øjeblik ansigt til ansigt, bægge drog ånden stærkt og hidsigt, så skævede skøjteløberen ned til den tomme slæde, og med udbruddet: „Det var da fanden til flyvfisk!“ giver han slæden et spark, så den på ny hvirvler ud over isen.

Men i stedet for at blive fornærmet lo drengen blot ganske stille hen for sig. „Afmægtig hævn“! havde han måske tænkt, om han havde været så gammel og så udviklet, at han havde kunnet klare sig sine egne indtryk.

Vore navne.

Af Poul Hansen.

Vort danske modersmål har gennem de skridende tider været udsat for mange angreb, snart fra én og snart fra en anden side.

Et af de mest ondartede indtraf allerede i middelalderen og udgik fra pavekirken. Gudstjænesten skulde foregå på latin. Det var, som om paven og hans mænd havde glemt, hvad der skete på den første, store pinsedag, da alle de mange forskellige modersmål fik deres indvielse til at være evangeliets bærere.

Her i Danmark, som anden steds, blev derfor folkets modersmål trængt ud af kirken, og latinen sat i højsædet.

At denne uddrivelse kostede kamp, er sikkert nok; men latinervælden var uimodståelig. Én skanse var der dog, som blev holdt en god stund, efter at de andre var faldne, og den lå ved døbefonten. Når forældrene her blev spurgt om barnets navn, da lød svaret på dansk; og det navn, der da nævntes, var hamret ud af sprogets egen, ægte malm.

Skansen var stærk; barnets danske navn var jo i reglen en opkaldelse; det var det navn, som bedstefar, bedstemor eller andre af familien med ære havde båret; og det vilde barnets forældre ikke give afkald på, om det end var nok så hedensk i sin betydning, ja, om det end som „Tor“ havde tilhørt en af selve de gamle guder.

Latinens mænd måtte her gå fiffig til værks, om de skulde nå deres mål; men også dette forstod de, de slog blot ind på en omvej; de indgik foreløbig forlig med forældrene: Bægge skulde have deres villie! forældrene skulde have lov til at få barnet døbt med det danske navn; men samtidig skulde de tillade, at barnet fik ét navn til, og dette skulde da være et „kristeligt navn“. D. v. s. ét, som var kendt fra bibel- eller kirkehistorien (helgennavn).

Dette, at et barn fik to navne, må vist i vore forfædres øjne fra først af have taget sig ud som en stor meningsløshed; men vanen udøver også her efterhånden sin sløvende magt.

Som eksempler kan anføres navnegivningen i vor kongeæt.

Svend Tveskæg døbttes Svend Otto; det første af disse navne var ægte dansk, det andet hidkommen fra Tyskland.

Hans datter fik det danske navn Estrid (Astrid) og det græske Margrethe; hans søn det danske navn Knud og det fremmede Lambert.

Estrids søn, den senere konge, kaldtes efter sin morfar med det danske navn Svend, og dertil føjedes det franske Magnus. Hans samtidige på den svenske trone hed på samme måde Anund (svensk) og Jakob (jødisk) o. s. v.

I de første slægtsaldre brugtes kun det ene af disse navne, nemlig det danske; og det er kun rent i forbigående, man også hører det fremmede nævne.

Lidt længere frem i tiden begynder dette dog at gøre sig gældende. Allerede en af Svend Estridsens kongesønner kaldes jo med det fremmede (russiske) navn Nikolaus (Niels); og henad mod middelalderens slutning har pavekirken sejret i sin kamp mod de danske navne og fortrængt dem i en grad, at man fra

da af skal lede længe for at finde blot ganske enkelte. Det er nu altsammen apostel- og helgennavne, der møder én. De danske navne bruges ikke mer.

Nu kan man imidlertid have lejlighed til at mærke sig, hvor vanskeligt det er at fastholde et fremmed ord i sin rette og oprindelige form, når det bruges af mennesker, der kun kender deres modersmål og ikke det sprog, hvorfra det fremmede ord stammer. Et sådant ord bliver da kun en tom lyd uden noget som helst tankeindhold; uvilkårlig prøver man på at fylde dette tomme kar, tit på den måde, at man benytter en tilfældig lydlighed med et kendt ord af modersmålet til at lade dettes tankeindhold glide over i og fylde det fremmede. Har sjællandske børn været til marked, vil man hyppig høre dem fortælle om, at de har både set og prøvet en „kør-selv“. De har på markedet truffet en af de almindelige drejegynger, en carrousel (trykket på sidste stavelse), der synes at gå rundt, uden at nogen trækker den. Bliver dens navn derfor givet en lille drejning, så det kommer til at lyde kør-selv, så bliver der god mening deri.

En gammel bonde på Fyn fortalte mig om hans søn, der var bleven student. „Han skal,“ sagde den gamle, „ikke lære ét men alt; han læser nu der inde ved *undervisningstétet*.“ Hvad et universitet var, det vidste han ikke; men til ordet „undervisningstét“ kunde han knytte en tanke, der gav ordet mening.

På samme måde bliver i folkemunde ordet *fallit* til „for lidt“, han har spillet „for lidt“; og dermed mener man da, at vedkommende har levet således, at pengene ikke slog til; han fik „for lidt af dem“. Pulpituret i kirken bliver i folkemunde til „poppeltuden“, en sofa bliver til „sovefad“ o. s. v.

Denne tilbøjelig til ved tilfældig lydlighed at få en

tanke listet ind i de fremmede ord gør sig også gældende på navnenes område.

I sin afhandling om dronning Dagmar viser A. D. Jørgensen, hvorledes det bømiske navn Dragomir (den fredsæle) her i Danmark bliver til Dagmar (dagens mø, den lyse, venlige kvinde) og Berengaria bliver til Bergerd (dødens kvinde).

Der kunde rimeligvis let påvises flere eksempler i samme retning.

Men finder det fremmede navn ikke noget dansk ord, det har en sådan tilfældig lydighed med, så det kan tilegne sig dets tanke-indhold, da vil det næsten ufejlbarlig være hjemfalden til en langsom opslidelsesproces; bogstav efter bogstav, stavelse efter stavelse slides bort og tabes, indtil det oprindelige navn kun findes som en sørgelig ruin, ja, som lutter stumper og stykker af sig selv.

Lad mig anføre nogle eksempler:

Navnet Johannes har alle dage været meget yndet; det blev jo båret af „den discipel, som Herren elskede“, „kærlighedens apostel“, det blev mange forældres glæde at kalde ham op, især da navnets betydning: „Gud er nådig“, også måtte findes god og smuk.

Men allerede tidligt går der slid på navnet; den sidste stavelse tabes, og formen bliver nu Johan, for atter lidt senere at blive til Jon.

Eller også slider man hovedet af, og da har man navnet Hannes el. Hans. Dette skete særlig i Tyskland; mens man her i Danmark kastede navnets bogstaver imellem hverandre og således skabte den meget yndede form „Jens“, der jo som bekendt i det 19. hundredår blev fællesnavnet for alle vore tapre landsoldater, på samme måde som den engelske soldat nu i verdenskrigen går under navnet „Tommy“.

Men heller ikke ved ruinen „Jens“ standsede slidet;

i Sønderjylland blev der af det forholdsvis lange apostelnavn kun tre bogstaver tilbage, nemlig „Jes“.

Ikke stort bedre gik det med navnet på ovennævnte apostels broder, Jakob. Ved hurtig og skødesløs udtale blev det lidt efter lidt til „Jappe“, der igen blev til „Jeppe“ el. „Iep“, for omsider at ende næsten fuldstændig opslidt som Ib.

Mathias bliver til Mathis, Mads el. Mats (Sverige).

Det russiske navn Nikolaus (folkeherskeren) slides på samme måde bagfra til Nikols, Nikels, Niels, for i Sønderjylland at ende som Nis; eller det slides forfra og bliver da Kolaus, Klaus og Klas.

Det græske navn Erasmus (den elskelige) taber hurtigt hovedet og bliver til Rasmus; i Østjylland tabes derefter halen, og man beholder tilbage kun stavelsen „Ras“.

Det latinske helgennavn Laurentsius bliver Laurens, i Jylland Laurs, på Fyn Lavs. I Sjælland synes formen Lavrits at være almindelig brugt; den slides til Lars og ender omsider på København-egnen som Las. Der var af det lange, højtidelige helgennavn bogstavelig kun en las tilbage.

Disse eksempler kunde forøges i det uendelige; de allerfleste navne, der brugtes for en menneskealder siden var sådanne laser og pjalter.

Og det er vel da blandt andet også på dem, digteren har tænkt, når han skriver: „De siger, at mit sprog er en ussel tiggerkvind, som må sin skam med lånte *pjalter* dække“; og det er vel ligeledes med tanken på dem, at han om modersmålet fortsætter, at

. . . „når hun bort vil kaste med hån hver fremmed klud
og bære sin stammes hjemmевævede skrud,
for vist hun nyde skal en dronnings hæder.“

Og digteren har åbenbart ret, disse laser af navne er kun fremmede pjalter og klude på modersmålets

dronningedragt, som det vist snart kunde være på tide at få sprættet af.

Men det er nu slet ikke så let at få dem „kastet bort“; der er nemlig hjærtebånd, der knytter dem til dragten. Jeg tænker her på den trang, de fleste mennesker kender til at kalde deres forældre og nærmeste venner op. Jo stærkere kærlighed, der findes mellem de to slægtled, jo stærkere vil også trangen til opkaldelse være. Bedstefars og bedstemors navne, der har lydt i disse stuer i umindelige tider, de skal blive ved at lyde, båret af det lille barnebarn ind i den ukendte fremtid, som et bevis på, at livsstrømmen bliver ved at rinde.

Denne hjærtetrang har vist ikke så lidt af livets ret i sig, og den bør vi da yde plads.

Vel, lad da slægten opkalde de gamle, så langt hjærtetrangen virkelig når, og lad denne opkaldelse være smuk og i forståelse med, hvad det gælder. Dette er desværre ikke altid tilfældet. Jeg mindes således kun alt for vel, hvad en jydsk præst en gang lejlighedsvis fortalte mig: En dag står en sindig, jydsk bonde- mand i hans stue og mælder sit barn til dåben.

„Hvad skal det hedde?“ spørger præsten.

„Thomas,“ lød svaret.

„Thomas,“ gentog præsten; det navn synes jeg ikke, jeg kender fra nogen i Deres slægt.“

„Jo,“ svarede bonden, „ser De, hr. pastor, både min og min kones far hedder Mads. Vi opkalder dem da begge to på én gang, når vi kalder drengen To mas.“

Og ikke bedre var det eksempel, en sjællandsk præst meddelte mig.

På præstens spørgsmål om barnets navn svarede „Cancelliråd“, og det hjalp ikke, at præsten sagde, at dette ikke var et navn, men kun en titel. Jo, navnet

var godt nok; således hed jo den gamle hædersmand, som barnets fader vilde have opkaldt.

Præsten lod sagen gå til ministeriets afgørelse, og denne blev, at „cancelliråd“ ikke var et navn, som han måtte døbe barnet med.

Med et lunt smil sluttede vedkommende præst sin beretning så lunde: „Dette blev altså forbudt; så vidt jeg véd, er da dette „navn“ det eneste, som det i Danmark er forbudt at bruge.

Sådanne opkaldelser vil selvfølgelig efterhånden svinde, hvor oplysningens klare sol vinder frem; men det spørgsmål vil blive tilbage: Hvor skal forældrene da søge hen for at finde gode navne til de børn, hvis navne ikke skal være opkaldelser?

Ja, lad os først dvæle lidt ved, hvor de *ikke* skal søge hen; jeg skal da først nævne: almanakken. Som bekendt har hver dag i året her sit navn, og disse navne står jo i den nævnte bog ud for hver dato. Det er hovedsagelig navne på de gamle, middelalderlige helgener, hvis død er indtruffet netop på denne bestemte dag i året.

Således hedder endnu Knud den helliges dødsdag (d. 10. juli) „Knud konge“, og Knud Lavards dødsdag (d. 7. jan.) „Knud hertug“; disse er jo for så vidt danske nok; men en langt overvejende del af dagens navne er vildfremmede, som dårlig vil falde en Dansker på tungen.

Det er imidlertid en kendsgerning, at jævne, danske folk alligevel ofte tyr til dagens navn i almanakken, når deres børn skal navnefæstes. For nogle år siden havde vi her på skolen en grumme rar og elskelig karl, der forestillede sig under det græsselige navn Marcelinus. På mit spørgsmål om, hvorfra han dog havde fået dette navn at trækkes med, svarede han, at hans far ikke vidste noget navn at give ham, og derfor var han tyet til almanakkens navn på den dag, hans søn var født.

Det er en selvfølge, at karlen altid havde følt sig ulykkelig over sit navn og ilde til frede med denne måde at skaffe ham et navn på.

Endnu værre er dog en anden historie om et almanak-navn; måske grænser den op til sagnets verden.

En rådvil fader tyr til almanakken. Hans datter er født på en søndag, og han ser nu ud for barnets fødselsdato følgende stå: „1. S. e. Trin.“ (Første søndag efter trinitatis). Men manden forstår uret; han tror, det skal være dagens navn, og hans datter kommer da til at hedde Setrine.

Jeg skal nævne en anden, hyppig brugt men lige så forkastelig måde at skaffe børnene et navn på. Det er at nummerere dem. Mellem højskolens elever her findes disse oftest fra Vendsyssel, tror jeg.

Vi har haft søskende ved navn Sextine, Syvine og Oktavius (det var nemlig henholdsvis nr. 6., 7 og 8. i rækken).

To tvillingsøstre mødte frem her med navnene Anine og Martine. De forklarede, at således hed de, fordi „Nine“ var den niende og „Tine“ den tiende i søskendeflokken.

Tius findes ikke sjældent som navnet på nr. 10.

Som navn på nr. 12 vil man hyppigst finde det franske „Dusine“ som vidnesbyrd om, at nu er dusinet fuldt.

Et morsomt tilfælde havde jeg for et par år siden. En ung, venlig, jydsk pige mældte, at hun hed „Tolvtine“, og da jeg gjorde en bemærkning til navnet, forklarede hun, at der lå en dobbelt betydning deri. Hun var den tolvte i børneflokket, og derfra stammede den første halvdel af navnet Tolv-, men dernæst: to af hendes ældre søskende var afgået ved døden, så hun blev det tiende levende barn. Denne omstændighed mindedes i slutningen af navnet „-tine“. Tolvtine

skulde altså være et dobbeltnummer: Det tolvte fødte og det tiende levende barn.

En præst i Vendsyssel har med hensyn til denne nummeréring fortalt mig et andet morsomt eksempel fra hans praxis: En mand kommer og mælder sit tolvte barn til dåben. „Det skal hedde Dusine.“ siger manden, „for det er det tolvte, og så kan jeg da holde tal på dem “

„Ja,“ svarer præsten, „det kan de på hende her og på Tius og måske nogle flere; men nr. 11 har De dog ikke kunnet sætte i nummer.“

„Jo, vist har jeg så,“ siger manden, „hun hedder jo „Øllenor“, (Eleonora) hr. pastor, og det må jo da betyde det ølle (elfte) nor (barn).“

Overfor dette forsøg på „folkelig“ navnetydning gav præsten tabt og tav.

Denne skik, at give sine børn et nummer i rækken og lade dem løbe med det, er en så kold og livløs skik, at den snarest mulig burde ophøre. Ikke en gang elevkamrene på en højskole holder man af at nummerére men sørger for, at de får et „navn“, der straks gør dem mere levende for beboerne. Men hvorfor skulde så børn plages dermed.

Den mest gennemgribende ordning, at skaffe sit barn et godt navn på, var vel at støbe dette lige ud af selve sprogets malm, tage et eller andet ord, hvis betydning indeholdt det ønske, man bar på for sit barn, den velsignelse over sit barn, som man gjerne vilde lægge ind i navnet.

Jeg har kendt en mand, som således uden anden anledning kaldte sin søn Ædel; det var åbenbart hans ønske og håb, at drengen skulde komme til at svare til dette navn. Men let kan man dog her komme galt af sted ved selv at støbe navnene. Som den mand, der kaldte sin datter Grundine Skandinavine, fordi han selv var

en lidenskabelig ven af den gamle grundlov og samtidig sværmede for Nordens enhed i gammel stil. Eller hin jydsk lærer, der af bare Bjørnsons-begejstring kaldte sin søn Sørenstjerne Sørensen. Disse sidste støbninger er lige så falske, som den første (med navnet Ædel) er god og ægte. Her bør man være forsigtig.

Jeg tror at man lettere og sikrere kan nå det samme mål ad en anden vej, ved nemlig atter at drage de gamle danske eller nordiske navne frem af den glemsel, hvori de ved tidernes ugunst med så stor uret er nedsunken.

Det er netop dette, man i den sidste menneskealder så småt har forsøgt. Lad far og mor prøve på her at finde frem et sådant navn, hvis udtale helst ikke må være for vanskelig for vore moderne, lidt lade tunger, et navn, hvori de kan udtale deres bedste ønske, gemme deres velsignelse for deres elskede barn.

Jeg véd en familie, som således valgte navnet Helga for deres ældste barn. Det navn, fandt de, var let at udtale og dets betydning, der lå så nær: den hellige, indeholdt den bedste velsignelse, de kunde udtale over deres barn: husk på, vor lille datter, det er vort dyreste håb for dig, at du en gang må blive *ét* med dit navn, virkeliggøre det, så du kan tælles med i „de helliges samfund“, ja, en gang som én af den store helgenskare finde din plads i „den store, hvide flok“, der er at se som tusinde snedækte bjerge.

Eller den samme familie, der gav sønnen navnet Ejlif (d. e. evigt liv, den, der ejer det evige liv). Barn, det skal du vide: hver gang du hører dit navn, da møder du, gemt i det, din fars og mors velsignelse over dig.

Og så fremdeles.

Kun *ét* navn og ikke fler — mange navne er en meningsløshed — men i det ene navn gemmer forældrene deres velsignelse over deres barn.

De gamle danske mandsnavne er af en kraft og klang, der ikke giver de fremmede det mindste efter, og så hører de jo vort eget, danske modersmål til.

Det samme kan også siges om vore kvindenavne, og det endda i forhøjet grad, synes jeg; er ikke det kraftige så udpræget som i mandsnavnene, så er til gengæld det yndefulde, det milde, til stede i dobbelt grad.

Det er gået med dem, som med mandsnavnene, de er i tidens løb alle uddøde på nogle ganske få undtagelser nær. Ingeborg, Bodil og nogle enkelte til har overlevet udslettelsen og har spredtvis været i brug; men de står jo næsten som gravmæler over, hvad der er tabt.

Det er netop, som om vore gamle forfædre, der satte kvinden så usædvanlig højt, har næsten som ødslet med al hjærtets rigdom og dyreste øje for at skabe dejlige kvindenavne. Tænk f. ex. på et navn som *Asta*, der betyder kærlighed. Dette navn finder vi mærkelig nok først heftet til navnet på en mand, Gorm den gamles elskede søn Knud, der jo vandt sig tilnavnet „Daneast“, de danskes kærlighed, men senere hen overlades det dog helt og holdent til kvinderne. I Norge hører vi, at Olav den helliges mor bærer det, og i sammensætningen Astrid el. Estrid møder vi det hos Svend Tveskægs datter. Hvilken klang kan der ikke gemme sig i ordene, når den lykkelige far eller mor løfter sit lille barn op i sine arme med udbruddet: Åh, du mit barn, min lille Asta (min kærlighed)!

Og endda prøver man på at forhøje ordets varme og glans ved tilføjelser som f. ex. „rid“ d. e. skøn, hvorved fremkommer formen Astrid, den kærligheds-skønne, den, som kærligheden gør skøn i mine øjne. Ja måske, barnlil, måske har *de* ret, der siger om dig, som det blev sagt om Terje Vigens lille Anne: „Du er,

Gud bedre det, liden og grå;" men alligevel, i mine øjne er du dejlig; thi jeg elsker dig; min kærlighed gør dig for mig fagrere end alle andre børn.

Eller tænk på et kvindenavn som Sigrid. Måske har den lille piges komme til verden været stræng for moderen, måske har det stået på liv og død, med angst og fortvivelse i baggrunden; men nu har livet vundet sin sag, al faderens angst og moderens lidelse er glemt over dette, at et menneske er født til verden; livet har sejret. Hvad under, om man da kalder dette barn Sigrid eller den sejrsskønne.

Eller Gudrun, Guds hemmelighed; kan man egentlig tænke sig det store livets under, man står overfor i sådan en stund, udtrykt klarere eller dybere end ved den på én gang så ydmygende og dog så uendelig fortrøstningsfulde tanke, der møder én, når man første gang står med sit lille nyfødte barn på sine arme: Dette barn og dets komme, det er dog, når alt kommer til alt, en „Guds hemmelighed“.

Ja, sådan kunde man blive ved længe, hvor er de dybe og dejlige, rene og yndefulde, disse gamle nordiske kvindenavne, i grunden langt finere og varmere end mandsnavnene, og dog blev deres skæbne den samme, at glemmes og dø.

Men dette blev i sine følger en større ulykke for kvinderne end for mændene; ti mændene fik dog i reglen andre i stedet; vel var de fremmede, men de var dog mandsnavne; men kvinderne fik ingen fremmede kvindenavne i stedet for dem, man røvede fra dem. De måtte for fremtiden nøjes med en navneform af den slags, som var brugt af de store kulturlandes kvinder, lande, hvori kvinderne i mandens øjne stod langt under den plads, hun havde i Norden, lande, hvor manden nærmest betragtede hende som slavinde, som hans private ejendom, og som derfor ikke var

værdig til noget særskilt navn, men godt kunde klare sig med et mandnavn, blot der blev fæstet et mærke, en hale til, der angav, at det nu var en kvinde, der bar det.

Dette mærke, denne hale bestod da i reglen af de tre bogstaver *ine*. De kunde anvendes alle vegne, hvor man havde et mandnavn for sig. Og således opstod „kvindenavne“ Hans-ine, Jens-ine, Phillip-ine o. s. v. i det uendelige.

I en senere tid har man — rimeligvis for at bringe lidt afveksling til veje — også prøvet at anvende til samme brug bogstavet *a* alene; navnene kommer da til at lyde Hans-a, Karl-a o. lign.. Det giver da altid lidt forandring, og forandring fryder; men i virkeligheden er det jo blot „det samme på en anden måde“. Forestillingen, som ligger til grund, er den samme: En kvinde kan ikke gøre fordring på et særskilt navn; hun kan godt nøjes med et mandnavn, blot det får mærket, halen, hængt bag på.

Men denne tarvelige forestilling, indført fra syden, i strid med Nordboernes opfattelse, må vi atter have tilintetgjort. Den er og bliver fremmed i Norden.

Vi må atter lade kvinderne få deres egne navne, som i gamle tider. Kan vi blot på ny oplive *dem*, der i modersmålets trange og fattige tider er bleven glemt og gravsat. Hvor meget vil ikke være vundet derved for dansk navnegivning.

Vi har tidligere her indrømmet opkaldelserne en berettiget plads, hvad enten det gælder den enkelte slægts kære navne eller det gælder folkets store navne: Dan, Frode, Absalon el. Hans Krüger; nu kommer altså dertil kravet om, at navnet bør være dansk eller dog nordisk, og at det bør rumme forældrenes velsignelsesønske for deres barn, og dermed er vi færdige med barnets egentlige navn.

Vi kommer nu til kendingsnavnet eller -navnene.

Af disse træffer vi da i ældre tid først *det*, der oplyser om, hvis søn eller datter barnet er

Lad os sige, at sønnens navn er Folke (d. e. en af folket), og hans far hedder Erik (d. e. den evig mægtige); kendingsnavnet vil da blive *Eriksen* eller -søn. Hedder datteren Helga, må hendes kendingsnavn blive *Eriksdatter*.

Ovre på Lolland skal man i ældre tid have haft den ejendommelige skik, at også moderens navn kunde danne kendingsnavn. Drengen Jens kunde altså godt komme til at hedde Jens Mariesøn, om hans Moder hed Marie. Jeg savner dog nærmere og pålidelig oplysning om denne regel; måske den nærmest galdt, når moderen sad enke; men i hvert fald understreges det her særdeles tydeligt, at dette navn kun er et kendingsnavn, brugt for nærmere at betegne, hvor Jens hører til.

Således var da også den korte og klare regel: det første kendingsnavn angiver kort og godt, hvis søn eller datter, man er.

Men i enkelte heldige tilfælde var der foruden dette også et andet kendingsnavn, nemlig det navn, som ætten indebar, slægtsnavnet. Disse slægtsnavne opkommer allerede tidlig i middelalderen; man behøver blot at nævne det berømteste af dem alle, „Hvide“. Adelen gik foran, og det blev efterhånden skik, at hver æt fik sit særegne navn, så som Bang, Skram, Krabbe o. s. v.

Dette var en god skik og en regel med sund sans i.

I sin egen familiekreds hed da — for at benytte navnene her oven for — manden Folke og kvinden Helga. Var de af slægten Bang, hed de uden for familiekredsen henholdsvis Folke Bang og Helga Bang; medens det første kendingsnavn *Eriksen* el. -datter så

godt som *kun* benyttedes som underskrift på retspapirer. Ved sådan lejlighed, hvor det gjaldt om at „legitimere“ sig, brugtes da bægge kendingsnavne, og man skrev: Folke Eriksen Bang (Helga Eriksdatter Bang).

Således burde det fremdeles være.

Som tiderne nu gik, og vore rets- og arveforhold blev mere og mere indviklede, så blev savnet af slægtsnavne bestandig mere og mere føleligt. Og det førte omsider til, at regeringen greb ind. Sønderjylland var først for tur, allerede ved kgl. reskript af 1. nvbr. 1771 blev der her givet tilhold om, at præsterne ved dåben skulde nævne ikke alene barnets fornavn (navn) men også dets efternavn (kendingsnavn); og dette sidste skulde så fremtidig blive det uforanderlige slægtsnavn for alle følgende efterkommere.

I foran brugte tilfælde vilde personen Folke da som slægtsnavn have fået sit kendingsnavn „Eriksen“. Hans søster Helga måtte finde sig i den meningsløshed, at ændre sit navn „Eriksdatter“ til „Eriksen“. Og om det skér, at Folke en gang får en søn, da må denne ikke kaldes „Folkesøn“ men skal med vold og magt hedde Eriksen, hvad der strider på det mest afgjorte mod hele den gamle navngivning på -sen el. søn.

En lignende ordning indførtes her i kongeriget ved forordningen af 30. maj 1828, dog hedder det kun her, at barnet og dets efterkommere i fremtiden „*bør* bære efternavnet som slægtsnavn.“

Der var dog næppe mange, der rettede sig efter dette „*bør*“; man blev hovedsagelig ved som hidtil, og derfor gik det hele overordentlig stille af.

I regeringen opfattede man denne stilhed, som om det hele gik glat og uden noget vrøvl, og som følge deraf udsendtes da den 8. august 1856 fra kultusministeriet en rundskrivelse, som slog fast, at da ovennævnte forordning nu havde virket tilfredsstillende i

snart et helt slægtled, så måtte slægtsnavnet nu betragtes som indført. Faderens efternavn var fra nu af slægtsnavn.

Denne afgørelse kom ganske bag på folk. Når præsten vilde indskrive faderens efternavn, f. ex. Eriksen, også som barnets, gjorde faderen indsigelse og påstod, at barnet ikke skulde indskrives som en søn af sin egen bedstefader; det var simpelthen noget sludder. Men her hjalp ingen „kæremor“; øvrigheden var ubøjelig; befolkningens kamp mod denne fortvivlede lovbestemmelse strakte sig over mer end en menneskealder; men i firserne, kan man sige, havde myndighederne vundet sejr, og nu havde alle danske mænd og kvinder fået slægtsnavn, men rigtignok i de fleste tilfælde de meningsløse —sen-navne.

Det er vel sagtens for at bøde lidt på denne fortvivlede ordning, at vor lovgivning senere har sat så meget ind på at lette folk adgangen til andre fri slægtsnavne; her burde man naturligvis have begyndt; nu er forvirringen indtrådt.

Endnu et forhold ved „vore navne“ skal her omtales. Det er den sørgelige foragt, der i følge en rentud meningsløs mode er overgået ens *virkelige navn* („fornavn“); dette må næsten over alt vige pladsen for kendingsnavnet, eller, som det ynder at kalde sig, „efternavnet“. Dette „efternavn“, der blot har den opgave at vise hvis søn (datter) man er, eller hvilken æt, man hører til, det fortrænger efterhånden selve personens navn, der må nøjes med at antydes ved blot et bogstav (forbogstavet).

At dette er topmålet af forvirring, vil dog være indlysende for ethvert tænkende menneske.

Det navn, hvormed jeg er døbt (ti det er åbenbart rigtigt af præsten at udelade kendingsnavnene ved selve dåbshandlingen: „Jeg døber dig Folke“ (ikke Folke

Eriksen), dette mit navn, hvormed den levende Gud har kaldt mig ind i hans rige til at blive hans barn; det navn, hvormed den troende venter en gang i den sidste, store morgen atter at blive kaldt frem af graven, når *han* kommer, der kan kalde så stærkt, at alle gravene brister, det navn skulde jeg af moden lade mig franarre, for i det sted at lade mig kalde Eriksen, eller hvad kendingsnavnet monne være; det er i sandhed en hård tanke.

Men således er jo virkeligheden: Det er som offentlig personlighed en skam at kaldes ved sit navn (Folke Eriksen); man vil have kendingsnavnet brugt, selv om det kun meddeler, hvis søn el. datter jeg er. At blive nævnt ved kendingsnavnet er i vor tid en ære; at blive kaldt ved sit virkelige navn, sit døbenavn, betragtes som en uforskammethed. Hvor bagvendt! Dette er, så vidt jeg har kunnet bringe i erfaring, da heller ikke i den grad tilfældet i noget andet folk.

I ældre tid var det anderledes, da var personen ét med sit navn; men kun en eneste af alle landets ætter har bevaret og fastholdt dette så naturlige; den ene æt er kongens. I den slægt kaldes mænd og kvinder ved deres navn, således som det overalt har været sæd og skik fra de ældste tider.

Vi må håbe, det en gang igen skal blive så, at personen kaldes ved sit navn (Folke), at hans første kendingsnavn virkelig betegner, hvad det lyder på, hvis søn (Erikssøn) eller datter (Eriksdatter) han el. hun er; mens det andet kendingsnavn angiver, hvad æt han el. hun hører til.

Så vil der igen komme orden og mening i brugen af vore navne her i Danmark. Jeg skal i overensstemmelse med dette her fremsætte

Et lidet udvalg af nordiske navne og deres betydning.

<i>Mandsnavne.</i>	<i>Deres betydning.</i>
Asgejr, Asger, Esger, Ansgar:	Asernes spyd (Gudernes — ånds- magternes — værge);
Asbjørn, Esbern, Esben:	Asernes bjørn (el. kæmpe);
Arne, Are:	En ørn!
Aslak:	Asernes leg el. glæde;
Arnold:	Den vældige ørn;
Bjørn, Bjarne, Berse, Besse:	En bjørn (el. kæmpe);
Bue, Bo, Bøje:	En boende (el. bonde);
Bødvar:	Kampens herre;
Birger, Byrge:	Den bjærgende;
Dan:	En Dansker;
Dyre:	Den dyrebare;
Ejlif, Elev:	Evig liv, den udødelige;
Erik:	Den evig mægtige;
Emun:	Den evig mindeværdige;
Ejnar:	Den enestående herre;
Ejvind, Even:	Den altid flittige;
Fridlev:	En fredslævning;
Folke:	En af folket;
Folkvard:	Folkevogteren;
Frode:	Den vise;
Frovin:	Den vises (el. visdommens) ven;
Gudlejf:	Guds lævning;
Gunnar:	Spydherren (kæmpen);
Guthorm, Gorm:	Den, som ærer Guderne;
Gudfred:	Guds fred;

Håkon:	Den højættede;
Halvor:	Klippens vogter;
Halvdan:	En halvdansker;
Hedin:	Stridsmanden;
Helge:	Den hellige;
Hjalmar:	Hjælmens herre (kæmpen);
Hjørvard, Hervard:	Sværdets vogter;
Hjørlejf, Herløv:	Sværdets lævning;
Holmgejr, Holger:	Holmens (øens) spyd el. væрге;
Hroar, Roar:	Den ærefulde kæmpe;
Hrodulf, Rolf:	Den ærefulde ulv (el. kæmpe);
Ketil, Keld:	En kedel (d. e. hjælm);
Knud:	En knude;
Magne:	Den stærke;
Olav:	En lævning fra bedstefar (for- fædrene);
Regin:	Den kloge (?);
Ragnvald:	Den vældige magt;
Regner:	Magtens herre;
Skjold:	Et skjold (el. værn);
Sige, Sejr:	Sejr;
Stejn, Sten:	En sten;
Svan:	En svane;
Svend:	En ungersvend (rask karl);
Sigmund:	Sejrens sværd (kæmpen);
Sigurd, Sivert:	Sejrens vogter;
Sune:	Forsoning;
Tor:	Den dristige (?);
Torbjørn:	Tors bjørn el. kæmpe;
Torgils, Troels:	Tors gissel el. fredspannt;
Torlak:	Tors leg el. glæde;

Trygve:	Den pålidelige;
Terman:	Tors mand;
Tormod:	Tors mod;
Ulf:	En ulv el. kæmpe;
Valdemar:	Den vældige herre;
Vigfus:	Den raske til kamp;
Vermund:	Det værgende sværd (kæmpe);
Vagn:	En vogn;
Vigge:	Kamp;

*Kvindenavne.**Deres betydning.*

Alfhild, Alvilde:	Alfernes valkyrie el. gudinde;
Asta, Åste:	Kærlighed;
Astrid:	Den, som kærligheden gør skøn, den kærlighedsskønne;
Asgerd:	Den, der værner om Aserne (ånds- livet);
Alrune:	Den ægte hemmelighed;
Bothilde, Bodil:	Valkyriens (gudindens) bod;
Brynhild:	Den brynjeklædte valkyrie;
Borghild:	Borgens valkyrie;
Dagny:	Den ny dag;
Dagmar:	Dagens mø;
Edle:	Den ædle;
Frida:	Den fagre;
Gudrun:	Guds hemmelighed;
Gudrid:	Guds skønhed;
Gunhild:	Kampens valkyrie el. gudinde;
Gertrud:	Spydets kvinde, valkyrien;

Helga:	Den hellige;
Holmfrid, Huldfrid:	Holmens el. øens skønhed;
Hedevig:	Kampens vig el. tilflugt;
Inge:	Ungdom (?);
Ingrid:	Den skønne ungdom;
Ingeborg:	Den, der bjærger el. værner ungdommen;
Ragnfrid:	Magternes (Asernes) skønhed;
Ragnhild:	Magternes (Asernes) valkyrie;
Rigmor:	Den rige (el. mægtige) mø;
Sigrid:	Den sejrsskønne;
Signy, Signe:	Den ny sejr;
Sigrun:	Sejrens hemmelighed;
Snefrid:	Den snefagre el. lyse kvinde;
Tora:	Den dristige (?);
Torgerd:	Den, der værner om Tor;
Tordis:	Disen (el. gudinden) fra Tor;
Unna:	Den yndede el. elskede;
Ulvilde:	Ulvens (el. kæmpens) valkyrie;
Valborg:	Den, der værner om valen o: de faldne;
Vedis:	Den viede dise (el. gudinde).

Af min fædrene slægts saga.

Ved Povl Hansen.

Slægten i Voldstrup.

I året 1703 (Kingos dødsår) fødtes der i landsbyen Voldstrup i Ringe sogn, Svendborg amt, en lille dreng, som i dåben fik navnet Hans Pedersen. Den 19. juni 1737 giftede samme Hans Pedersen sig med Anne Kristensen, der var fra samme by — og født samme år — som han.

Gården, de bode på, var fæstegods under Egeskov, som den gang ejedes af gehejmer. Niels Krag.

Den 26. jan. 1738, tredje søndag efter hellig tre konger, blev deres søn Johan Hansen døbt i Ringe kirke.

Det har dog næppe været nogen rigtig hyggelig kirkefærd med det lille barn midt i vinterens hjærte. Både var kirkevejen meget lang, næsten tre fjærdingvej, og meget dårlig at færdes på. For at komme til Ringe måtte man fra den lille afsidesliggende by endogså køre igennem et fremmed sogn. Man kunde da enten vælge Svendborg-vejen — i så fald måtte man over Ryslinge sognegrund — eller Fåborg-vejen, og da kom man et stykke gennem Herringe sogn.

Tidlig måtte man derfor op i den kolde vintermorgen; ti kørsel kunde kun foregå langsomt ad disse veje, der endnu 1826 betegnes som „meget slette“.

Barnets moder var da heller ikke med; men for resten bød dagen på adskilligt: En kone blev introduceret (d. e. indført i kirken første gang efter barnefødsel), en anden kone blev begravet; men mest opsigt må det dog have vakt, at én af den lille nydøbtes bysbørn, en mand ved navn Rasmus Pedersen, den dag stod „offentlig skrifte“ for „sin ugudelighed med drikkeri og truselsord“.

Om denne mand var i familie med Hans Pedersen, hvad efternavnet jo kunde true med, får vi imidlertid lade stå hen.

Hans Pedersens kone indførtes i kirken sexagesima søndag efter.

Da ægteparret i Voldstrup var 67 år, døde hustruen. Hun jordedes på Ringe kirkegård, 4. novbr. 1770; men den tomme plads, hun efterlod sig, blev det nu sønnens sag at skaffe udfyldt. Dette skete da allerede et par måneder efter: Den 8. jan. 1771 blev Johan Hansen trolovet med Mette Poulsdatter af Sødinge, og den 15. febr. samme år fandt brylluppet sted.

Slægten i Sødinge.

Mettes slægt var gammel i gårde i Sødinge; hendes farfar Rasmus Poulsen viedes 20. søndag efter trin. 1713 til Kirsten Nielsdatter, også af Sødinge, og de bode i den første gård på højre hånd, når man fra Ringe drejer fra landevejen ind i Sødinge, matrikel-nr. 3.

Mettes forældre Poul Rasmussen og Sidsel Nielsdatter viedes 27. marts 1743 og overtog gården efter de gamle. De havde børnene Kirsten og ovennævnte Mette.

Sidstnævntes dåb fandt sted den 31. oktbr. 1745. Mellem de indskrevne faddere ved denne lejlighed var også en kvinde ved navn Gertrud Rasmussen, gift med Esben Poulsen. Denne kvinde havde — meddeler kirkebogen — et par år tidligere stået „åbenbar skrifte“ sammen med Hans Jensen af Sødinge, idet de overbevistes om at have bedrevet hor.

Det åbenbare skrifte fandt den gang temmelig ofte sted men sjældent dog for så grove forseelser som denne. Hyppigst er det for at have ligget spædbørn ihjæl om natten, hvor de små jo tit lå i samme seng som bægge forældrene. To gange f. ex. skete dette for ægteparret gmd. Lars Larsen og hustru af Sødinge.

Blandt andre årsager kan også nævnes „spot over det hellige“. Det måtte f. ex. Frederik soldat af Sødinge bekende, da denne beskæmmelse den 23. marts 1777 overgik ham „for sin altergangs forsmædelse“.

Mettes fader døde, da hun kun var halvandet år gl. Han jordfæstedes den 19. april 1747. I kirkebogen gør præsten den bemærkning: „Præd. æt. 31.“ D. v. s. der blev prædikedet (noget, som den gang kun sjældent skete ved bønderfolks begravelse) — og: „han var 31 år“.

Tre måneder efter havde Mette fået stiffader, idet Sidsel giftede sig på ny og denne gang med Anders Hansen af Sødinge. De havde flere børn sammen: Poul, Maren, Niels og måske flere.

Niels døbttes den 12. juli 1761.

Dette ægteskab varede i 18 år, så blev Sidsel atter enke. Den 13. jan. 1765 begravedes hendes anden mand i sin alders 60. år.

I dette hjem var Mette Poulsdatter altså født og opdragen; faderen havde hun aldrig kendt på grund

af hans tidlige død, og stiftfaderen havde jo allerede ligget under mulde i 6—7 år, da hun 25 år gl. flyttede til Voldstrup som Johan Hansens hustru.

Hjemmet i Voldstrup.

Den 9. febr. havde ægteparret deres ældste barn i kirke, det var en søn, som efter den endnu levende gamle farfar blev kaldt Hans. Men flere fulgte efter: Anne, opkaldt efter farmoderen, døbt den 10. juni 1774, og Poul, døbt anden juledag 1778; så atter en Poul og hans tvillingsøster Kirsten, fødte den 4. maj 1780 og hjemmedøbte den 7. maj.

Rækken slutter med Sidsel, der døbt den 17. april 1783.

Også på hjemmet her i Voldstrup kunde man anvende sangens ord om, at graven kastes, vuggen gynger; tidlig fandt sorgerne vej herind. Flere af børnene døde som små, således den næstældste dreng Poul, opkaldt efter sin morfar. Dette dødsfald var da grunden til, at den tredje søn, den ældste af tvillingerne, også fik navnet Poul og således gennem sit navn leder tanken hen på slægten i Sødinge, hvis gamle hjem han senere selv skulde bo og bygge i.

De to yngste pigebørn Kirsten (tvillingen) og Sidsel (opkaldt efter Mettes moder i Sødinge) døde ligeledes som små.

Men heller ikke faderen, Johan Hansen, blev gammel. Den 5. dcbr. 1784 blev han begravet på Ringe kirkegård, kun 47 år gl.

Den gamle bedstefader, Hans Pedersen, overlevede sønnen og oplevede endnu en gang bryllup i gården, idet Mette efter den tids almindelige skik meget hurt-

igt indgik ægteskab igen. Dette skete nemlig allerede den 4. febr. 1785, to måneder efter mandens død. Hendes anden mand var en karl fra Egeskov. Han hed Peder Pedersen Fuglsang, hvorfor gården nu kom til at bære navnet Fuglsanggården.

Året efter døde gamle Hans Pedersen, 83 år gl.

Skønt Mette Poulsdatter nu ved sit andet bryllup var 40 år, fødte hun dog sin anden mand tre børn: Johan (opkaldt efter hendes første mand), Maren og Sidsel.

Peder el. Per, som hendes ny mand i daglig tale kaldtes, blev børnene af første ægteskab en god stiftfader; det yngste af børnene, den lille Poul, kunde vel næppe mindes sin rigtige fader.

Bægge Johan Hansens sønner voksede efterhånden op til et par kraftige og smukke unge karle, særdeles behændige og snilde til deres arbejde. Om Hans gik ordet, at han var den bedste høstkarl på hele Egeskov gods; og heller ikke var han bange for at tage fat på arbejdet. Hans yngre broder fortalte senere, at en høstdag havde han endogså gjort dette så voldsomt, at han fik ondt af overanstængelse. Poul måtte hjælpe ham hen i skyggen under en tjørnebusk for atter at bringe ham til kræfter.

Poul omtalte altid denne broder med beundring og hengivenhed.

Det var bevægede tider at være ung i, netop den gang, som de store landbolove trådte ud i livet. Om en herremand på en nærliggende gård (Lammehave?) fortalte bønderne senere, at da forordningen udkom, der forbød „proprietairen“ at straffe sine bønder med træhest, halsjærn o. s. v., da sammenkaldte han godsets folk inde i „gården“, bød dernæst nogle af dem at hente de gamle, uhyggelige pinselsredskaber frem, hvorpå han med mange højtravende ord forkyndte dem, at han nu

havde taget den beslutning, at disse gamle, forældede ting skulde tilintetgøres, og bød de tilstedeværende at besørge det stykke arbejde for ham.

Dette lod bønderne sig ikke sige to gange; men imellem sig selv indbyrdes lo de rigtignok lumsk ad denne godhed for dem, som så overraskende pludselig viste sig.

Så meget havde de dog fulgt med, at de kendte forordningens indhold og derfor også forstod at værdsætte „husbondens“ gode hjærte efter fortjæneste.

Hans var 16 år og Poul 8, da stavnsbåndet blev løst, og nu fulgte de andre indgribende love slag i slag: udskiftning, hoveriets fastsættelse el. ophævelse o. s. v. I en sådan stille afkrog af landet som i Voldstrup var det måske ophævelsen af jordfællesskabet med udskiftning og udflytning, som bragte den største forandring i landsbyens daglige levevis. Bægge brødrene oplevede disse ting; de indtraf for Voldstrups vedkommende år 1800.

Af byens 8 gårde blev dog kun én — tillige med et par huse — flyttet ud; det måtte man kalde nådigt sluppet. Udflytningen var i de dage bøndernes skræk; det betragtedes noget nær som en ulykke for den, der således fik sin gård flyttet ud. Den rolige følelse af tryghed og sikkerhed i den tætbyggede landsby så vel som de daglige fællesglæder i bylaget veg og gav hos udflytteren plads for en følelse af ensomhed og forladthed. Og hertil kom usikkerheden derude i den ensomme gård. Nej, da var *den* rigtignok at misunde, som fik lov at blive boende derinde på den kære, hyggelige, gamle botoft, selv om han skulde have aldrig så lang vej ud til sin mark.

Per Fuglsang var blandt de lykkelige, hans gård fik lov at blive, hvor den var, og som den var.

Fuglsanggården.

Når man fra den smalle bygade drejede af op mod gården, havde man til højre en lille eng, til venstre byens gadekær el. branddam, så vejen næsten fik udseende af en lille dæmning. Omtrent 50 skridt fremme kom man til porten, der ligesom gårdens bygninger i det hele var lav og lille, set med nutidsøjne.

Gården tog sig ret ejendommelig ud udvendig, i det dens ydervægge nærmest dannede en rundkreds i stedet for den sædvanlige firkant. Formen var fremkommen ved, at man havde afrundet alle udvendige hjørner på det ene nær, der vendte mod nordvest, og i samme øjemed ladet ydervæggene bue udad på midten. Også taget havde afrundede hjørner. Denne form mener den lærde R. Mejborg skal skyldes hensyn til stråtagene, som man havde ondt ved at tætte på hjørnerne. Disse „rundgårde“ findes kun i Sydfyn. Dog er det værd at mærke sig, at også hovedbygningen på Bornholms stolteste borg „Hammershus“ har haft afrundede hjørner.

Selve bygningerne var opførte af udmærket egetræs bindingsværk med lerklinede vindevægge og tækket med strå.

Kom man nu gennem porten og ind i gården, overraskedes man ved dennes lidenhed. Efter datidens almindelige skik fandtes møddingen midt på gårdspladsen i en dyb pøl. Og henad foråret, når den i vinterens løb havde vokset sig stor, var det en fuldstændig umulighed at vende med en vogn i gården. Til andre tider kunde man dog med lidt behændighed styre langs om ad fortovet forbi den ene længe, videre forbi stuehuset og tilbage langs den anden længe for således atter at komme ud af porten.

Indvendig havde gården den sædvanlige form, nemlig firkantet, idet hjørnerne her var beholdne.

Som det i almindelighed var tilfældet, udgjorde også her stuehuset den nordre fløj. Lidt til venstre for husets midte sås gangdøren og lidt til højre bryggersdøren, to halvdøre, den ene over den anden, bægge i forening næppe to alen høje.

Trådte man ind gennem gangdøren, kom man først ind i en forstue, brolagt med kampesten. Her var to døre; den ene, til venstre, førte ind til „storstuen“, hvis gulv var af lér. Denne stue havde hele husets vidde, nemlig 7—8 alen.

Fra storstuen førte en dør ind til pigekamret i stuehusets vestlige gavl. Et skillerum dannede her skel mellem stuerne og kohuset, som udgjorde den helt sammenbyggede gårds vestre længe.

Gik man derimod fra forstuen gennem døren til højre, kom man ind i „dagligstuen“. Denne var den eneste af husets stuer, som til daglig bebodes. Her lavedes maden på den store skorsten, og ved bordet under vinduerne spistes den; og i de faste og lukkede alkovesænge fik man sin søvn. Denne stue var, kort sagt, familiens fælles opholdssted både nat og dag.

I denne stue var der også lér gulv, og den havde ligesom storstuen hele husets vidde. Fra dagligstuen førte en dør (mod øst) ud i bryggerset, der var brolagt med små, toppede brosten. Her vaskede man, og her bryggedes det bekendte fynske gammeltøl eller gemmeøl, der i tønder og oksehoveder opbevaredes i et lille „hummer“ ved siden af bryggerset, indtil det et halvt års tid efter brygningen hentedes frem for at stramme mandskabet op under det strænge arbejde i hø- og kornhøsten. Alle havde den sikreste forvisning om, at dette gærede, stærkt alkoholholdige øl ejede en uhyre næringsværdi. Jo stærkere det „tog i hovedet“,

des mere næring troede man det indeholdt; og *den* blev regnet for en usselryg og kvindagtig karl, som ikke begærlig greb efter „ølpotten“, når den fyldtes med det „gode, gamle fynske øl“.

I småskovene ved Voldstrup begyndte man tidligt at anlægge humlehaver; ti humle så vel som malt skulde der bruges *meget* af til „gemmeøllet“. —

Ligesom mod vest afgrænsedes også stuehuset her fra længen ved en væg, uden for hvilken karlekamret havde sin plads i den tilstødende østre længe.

I en halvkreds udenom gården til vest, nord og øst lå gårdens have i den lille bytoft, hvorpå gården lå. Haven var rigt forsynet med frugttræer. Endnu i 1892 kunde man ved besøg på stedet se 5—6 store, ærverdige træer stå som vidne om, hvor den gamle, righoldige have havde sin plads.

Længst mod øst i den lille trekantede toft blev hæssene sat. Det var nemlig under almindelige omstændigheder aldeles umuligt at huse afgrøden fra den 58 tdr. ld. store ejendom inde i de lave, smalle længer, hvori der kun var en eneste lo.

Gården lå på en lille skråning mod syd således, at indkørselsstedet var lavest og stuehuset mod nord højest, og haven der udenfor igen ganske lidt højere. Udsigt var det kun småt med. Mod syd og øst begrænses den af byen med dens huse og haver, mod nord af det stigende jordsmon med dets levende hegn og småskove; kun mod vest var der udsyn ud over en lille sænkning til nogle lidt fjærnere bakkedrag og småskove, bag hvilke solen en sommeraften gik ned, mens nattergalen fyldte de dæmrende småskove med sine bløde triller.

Er stedet således indelukket og med liden udsigt, så ejer det dog med de mange småskove og krat, de høje levende hegn og de frodige haver *den* ejendommelige blide og smilende ynde, som netop særtegner denne del af Fyn.

Tidligere har skovene vist lukket byen endnu tættere i favn; i hvert fald peger følgende hen derpå: I året 1822 lod en gårdmand i Voldstrup stenbroen i sin gård omlægge; og han fandt da ved denne lejlighed $1\frac{1}{2}$ alen under jordens overflade en mægtig eg med rod og top. Man kunde tydelig se, at de største af grenene var afsavede. Træet var så frisk, at manden benyttede det til ledstolper. Da gårdens beliggenhed er sid, gættede man på, at den var lagt dér for at tjæne til fyld. Brændselet havde i den tid kun liden værdi i denne skovegn.

Først med året 1876 var endelig dagene talte for den gamle Fuglsanggård. Den blev da nedreven og udflyttet. Sikkert nok var den den gang den ældste i lang omkreds. Folk dér på egnen anslog bygningens alder til omtrent 300 år, hvad der stemmer med tiden for „rundgårdenes“ almindelige brug. Desværre blev der intet gjort for at redde denne sjældne, gamle sydfynske gård fra undergang. — Et nærliggende hus, nedrevet 1892, skal have været af samme høje alder.

By og sogn.

Fra Voldstrup fører en smal, indgrøftet vej, kantet med høje, levende hegn ned til det stolte herresæde Egeskov. Det er den gamle hovvej. Ad denne vej har da også de to brødre fra den ærværdige gamle Fuglsanggård draget på hoveri. Særlig foretagsom synes deres stoffader ikke at have været; ti længe efter at alle de andre gårdmænd i byen havde købt deres gårde, var Per Fuglsang endnu fæster, den sidste i byen.

I det hele taget synes tidens bevægelser kun lang-

somt at have banet sig vej ud til denne stille afkrog. Af alle sognets byer var Voldstrup den sidste, der blev udskiftet (år 1800); og mens udstykningen f. ex. tog stærk fart i sognets andre byer i de nærmeste år efter udskiftning og selvejes indførelse, så varede det længe, før man mærkede noget hertil i Voldstrup. I året 1823 var familiernes antal i Sødinge, sognets næststørste by, vokset med 12, i Rynkeby, den største i sognet med 17, i Boltinggårds udstykkede enemærker var endog kommen 29 ny familier til, og for hele sognets vedkommende løb tallet op til 85; men to byer, den lille, velhavende Boldteskov og den lille, afsidesliggende Voldstrup havde det nævnte år endnu fremdeles det oprindelige antal.

Da Poul Johansen fødtes 1780, var der næppe en eneste selvejergårdmand i hele Ringe sogn; en god menneskealder senere (1823) var der kun få fæstere; men blandt disse få talte Voldstrup alene 5. Fuglsanggården var den sidste af byens gårde, der blev købt; men det skete først omkring 1860.

Omkring tiden ved hundredårsskiftet indtraf der store forandringer for familien i Fuglsanggården. Hans, den ældste af sønnerne blev syg og døde den 24. april 1802 og jordfæstedes ugedagen derefter; og Poul måtte „springe soldat“.

U d a t t j æ n e.

Poul havde dog ikke opholdt sig i hjemmet i den senere tid; han havde tjænt i nabobyen Herringe.

Herfra fortæller han en oplevelse: Han var kørende i Fåborg med et læs korn for sin husbond. Fra vognen nede i købmandsgården bar han sække op på andet loft. En gang, mens han netop var oppe med

en sæk, blev hestene sky og vilde stikke af. Poul, der netop stod ved en åben luge, så det, og — uden at betænke sig svinger han sig ud fra lugen ned på jorden og kommer derved tidsnok til at gribe tømme og standse hestene. —

Til København.

Omtrent samtidig med broderens død måtte Poul „i kongens tjeneste“; han skulde „ligge“ i København. Krigen rasede rundt omkring i Europa; ingen kunde vide, hvad dag den vilde nå os; men at det kunde ske hurtigere, end nogen anede, derom havde blandt andet „Skærtorsdags-slaget“ i Kongedybet vidnet.

Pouls moder, Mette Fuglsangs, udrustede ham på det bedste til langeledsfærden; brød, flæsk og andre rare sager stoppedes i hans madpose; og fine, bløde, linnede klude fik han med til at svøbe om tærne, hvis der på de lange marchture skulde gå hul på dem. Og så drog han af sted.

Ved overfarten med smakken til Sjælland traf han sammen med flere unge Fynboer, der alle rejste i samme ærinde, som han. De besluttede da at følges ad gennem Sjælland.

Ankommen til Korsør tog de fod i hånd og spadserede af, elleve mand i følge. Omsider blev de trætte og sultne og gik da ind i en af landevejskroerne, hvor de sætter sig hen ved et bord, får modposerne frem og begynder at spise af den medbragte mad. Lidt efter går døren atter op, og ind triner en snes unge Sjællændere, som også vilde béde der i kroen. De nyankomne gik nu hen til det bord, som Fynboerne sad ved, og begyndte dér at rage i og vende op og ned på den mad, disse havde taget frem, medens de

samtidig gjorde nar deraf: „Sikken noget flæsk, sikken noget sul!“ o. s. v., indtil Fynboerne til sidst tabte tålmodigheden, sprang op og bad dem holde deres fingre hos sig selv, en opfordring, som Sjællænderne tog højst fortrydelig op; det ene ord tog det andet, så det til sidst endte med et vældigt slagsmål, hvis udfald blev, at Fynboerne kastede Sjællænderne på døren, hvorefter de fortsatte det afbrudte måltid i fred. —

Når Poul Johansen som gammel mand fortalte dette lille træk for sine børnebørn, tilføjede han undertiden med et lille smil:

„Dette slag var det eneste, jeg som soldat kom til at deltage i.“

Trods sin raskhed og sine udmærkede legemskræfter lod han sig dog ikke friste ud i slagsbroderæventyr.

Ved stavnsbåndets løsning den 20. juni 1788 opløstes den gamle hærordning. Værnepligten flyttedes nu fra hartkornet og over på bønderne, men som en *personlig* pligt. Bønderne blev nu udskrevne til — enten landsoldater — med 28 dages årlig øvelse — eller til landrekrutter, der blev indkaldte til garnisonstjeneste og betragtedes omtrent som tidligere de hvervete tropper som den egentlige hær. Tjenestetiden for bægge var 8 år.

Poul indkaldtes som landrekrut; og på hans og kammeraternes ankomst til København kan vel derfor passe, hvad en æret samtidig i anden anledning omtaler således:

„Den 31. maj er alle beordrede til at møde i København; det er i virkeligheden et seværdigt syn, når man på den dag ser byen vrimle af så mange bønder. Deres klædning består af en lang, vid kittel og fire næsten lige så lange uldne trøjer, et blått, kattuns tørklæde om halsen, gamle munderingsbukser, grå og røde

strømper og træsko. På ryggen hænger en tværsæk med ost, smør, kød og pølse. . . . Denne pose har de viselig lukket med en jærnlås for at forhindre de tjenstgørende — som mest er tyske, og som er meget frygtede — i at komme i den; men de er uforskammede og frække nok til at bane sig vej til dette spisekammer med en kniv . . .“

„Når man hører en hob af slige militære bønder marchere gennem gaderne, så forårsager den afskyelige klapren af deres med jærnbeflagne træsko en larm, som om det var lige så mange husarer. De modtages ved portene af underofficerer og rodemestre, og efterhånden, som de drager igennem en gade, efterser rodemesteren sin liste, hvor mange mand hvert hus skal have, hvorefter en underofficer griber et par mand af hoben og støder dem ind i det betegnede hus . . .“

„Den næste Dag er de alle forvandlede til soldater.“ . . .

Soldaterliv i København.

Soldaterne fik den gang kun en ubetydelighed i lønning; men til gengæld var den daglige øvelsestid kun kort. Den øvrige tid af dagen kunde man så tilbringe, hvor og hvordan man havde lyst. For nogle blev det til et gruligt driveri, som i løbet af de mange år, „tjenesten“ den gang varede, fuldstændig kunde ødelægge de unges arbejdslyst og -ævn; for andre førte det ud i vidtløftigheder med svir og sværm; men en del søgte dog også at skaffe sig arbejde i fritiden for derved at øge de ringe indtægter og fri sig fra de farer, som lediggangen altid fører med sig.

Til disse sidste hørte Poul. Han tog tjeneste hos en brændevinsbrænder, der bode i Borgergade nr. 3.

Hans arbejde bestod her nærmest i at bære kornsække; det var et strængt slid, men han var stærk og kunde nok tumle med sækkene.

De store kar var så høje, at de ikke kunde fyldes fra gulvet, hvorfor der var lagt brædder fra overkanten af det ene kar hen til overkanten af det andet og ligeledes tværs ud over karrene. Ad denne bræddevej gik så Poul med kornsækkene på nakken, og alt som karrene tømtes, fyldte han dem på ny ved at styrte sækkenes indhold deri.

Nu sker det en dag, mens han således atter skred frem ad bræddevejen med en fyldt sæk over skulderen, at hans ene fod glider, og han falder fremover ned mod brættet med sækken over sig. Det havde til følge, at han fuldstændig knuste et nyt ur, som han ved sparsommelighed havde fået sig anskaffet.

Skønt han heldigvis ikke ellers havde taget nogen skade, blev han dog meget ilde til mode ved det skete.

Lidt efter kom brændevinsbrænderen ind, hvor Poul endnu stod med sit ødelagte ur i hånden. Da han hørte om uheldet, sagde han blot:

„Må jeg ikke få uret med mig et øjeblik og se lidt nærmere på det?“

Det havde Poul intet imod; ti det duede jo alligevel ikke til noget.

Så gik manden uden at sige mer; kort efter kom han tilbage, gik hen til Poul, idet han sagde:

„Her har du uret igen.“

Da Poul imidlertid skal se nærmere til, opdager han til sin store glæde og overraskelse, at det var et splinternyt ur, som manden, der syntes godt om den ordentlige og dygtige karl, havde været ude i byen at købe til ham som tegn på hans tilfredshed med det udførte arbejde. —

Skønt der i Pouls barndom ganske vist var to

skoler i Ringe sogn, så gik børnene ude fra det fjærntliggende Voldstrup dog ikke i skole, og Poul havde således ikke lært at skrive, hvad han følte som en stor mangel nu under sit lange fravær fra hjemmet. Det førte til, at han nu tog undervisning i skrivning, og han blev efter forholdene ret flink til pennen. Endnu som ældre skrev han en fast og læselig skrift. Breve er ikke opbevaret efter ham, men i flere af de bøger, han efterhånden fik i eje, står med hans hånd skrevet:

„Denne bog tilhører mig Poul Johansen.“

Fra nu af kunde han dog skrive hjem en gang imellem og fortælle dem lidt om, hvordan han havde det.

På grænsevagt.

Rimeligvis var det i et sådant brev, at han bad sin stiftader om, til den og den tid at møde ham i Langeskov kro mellem Nyborg og Odense. Hæren skulde nemlig over til vagthold ved rigets sydgrænse under de urolige europæiske forhold. Nu kunde på den måde rejsen gennem Fyn give anledning til et lille møde med stiftaderen, idet den bataillon, hvortil Poul hørte, skulde overnatte i Langeskov.

På nævnte tid og sted var da også Per Fuglsang mødt og traf ganske rigtig stiftsønnen i bedste velgående blandt en flok kammerater i den overfyldte krostue.

Per vilde gærne give sin glæde over gensynet et „synligt udtryk“, og efter tidens skik og brug indbød han da Poul og hans kammerater på et lille glas. Tilbudet modtoges med tak, og Per prøver nu på at bane sig vej gennem trængslen hen til disken; men det lod ikke til at ville lykkes; hver gang han var

kommen et par skridt frem, blev han af yngre og kraftigere skuldre og albuer på ny trængt tilbage. Da dette nogle gange havde gentaget sig, udbrød Poul: „Nu skal jeg skaffe dig frem.“ Hvorpå han af al kraft råbte. „Kammerater, min fader er kommen for at hilse på mig, og nu tilbyder han at give et glas til bedste; lad ham komme frem!“ Til Pers store overraskelse deltes flokken som på kommando, og uden mindste hinder kunde han nu gå frem til disken og indkræve efter ønske.

Blandt andre gode ting, Per havde med hjemmefra, var en ny forsyning af linnede klude til brug for Poul under de lange marcher. Poul takkede men bad ham kun tage sine klude med hjem igen; han havde heldigvis ingen brug for sådanne; hans fødder kunde i den henseende tåle alt, hvad der blev dem budt; med berettiget stolthed kunde han senere sige: „To gange har jeg marcheret fra København til Kiel, en gang fra København til Slesvig og lige så ofte den samme vej tilbage; men aldrig har jeg haft så meget som en øm tå.“

Under et af de lange vagthold i Kiel kom Poul til at bo hos et par unge folk; manden var brændevinsbrænder. De havde to børn, en dreng og en pige. Drengen, der bar det franske navn Jean Baptist Bernadotte, må vel være opkaldt efter den franske marschall af dette navn. Pigens navn udtaltes af Poul som „Fichtemole“, uden at han nogen sinde vilde indlade sig på, hvorledes det stavedes.

Disse to småfolk kom efterhånden til at elske den danske soldat så højt, at de satte ham over enhver anden, og da omsider afskedstimen slog, og Poul sammen med hæren skulde bryde op, var børnene helt ude af sig selv af sorg. Den lille pige så sit snit til at slippe hjemmefra og løb da hen på torvet, hvor

soldaterne stod opstillede til afmarch, og her iler hun hen til sin bedste ven; men for at få hende fjæret fra ham og atter bragt hjem måtte de tilstedeværende ligefrem anvende magt. Tit fortalte Poul mange år efter sine børnebørn om den lille, tyske pige, som han aldrig siden havde set, men hvis minde han gemte så trofast.

H å r p i s k e n .

Den første halvdel af det attende hundredår er de pudrede allonge-parykkers gyldne tid. Alle skulde gå med paryk. Man forstår, hvor udbredt moden var, når man hører, at der i Frederik den femtes tid på det nærmeste var lige så mange parykmagere i København, som der var bagere, og at der var år, hvor man brugte 45,000 pd. hvedemel til pudder.

Først efter flere slægtsaldres forløb sygnede skikken atter hen; og ved år 1800 var den indskrumpet til „sidebukler og pisk ned ad ryggen“.

Selvfølgelig undgik heller ikke hæren dette parykraseri; endnu ved overgangen til det nittende hundredår finder man infanterireglementet med ængstelig omhu beskrive, hvorledes soldaterne skal friseres, og hvordan pishen skal være. Havde en soldat ikke hår nok, måtte falsk hår (d. e. som oftest: hamp) på kompagnichefens regning anskaffes.

For en pris af 4 skilling månedlig — afdraget på lønningen — måtte de menige så lade underofficererne pudre og pynte dem, og når de ved højtidelige lejligheder skulde møde med „stangpisk“ (d. v. s. hårpishen flettet om et stykke ståltråd „så tyk som en pibestilk“), så kunde underofficeren ikke nå at tilendebringe alt dette arbejde samme dags morgen, men måtte begynde

allerede aftenen forud, af hvilken grund de stakkels menige, der var gjort i stand, ikke kunde komme i sæng, men måtte sidde ret op og ned med en nathue på, ganske stille som mus, for at ikke pudderet skulde drysse ned over ansigtet eller pishen komme i ulave.

Nu brød endelig kronprins Frederik med denne som med så mange andre gamle skikke ved hæren: Mens Poul lå i Kiel — eller muligvis det var i Slesvig — udgik der til hæren befaling om, at hårpishen skulde forsvinde ligesom tidligere pudderet. Håret skulde bæres kortklippet.

De af soldaterne, der havde udmærket sig ved langt eller smukt hår, var naturligvis meget misfornøjede med denne befaling.

En af Pouls kammerater — en Fynbo fra Sødinge — nægtede rent ud at efterkomme ordren. Det var ikke muligt med det gode at bevæge ham til at give efter. Omsider tabte kapitainen tålmodigheden, og en dag, da soldaten som sædvanlig stillede med sin pisk, gjorde han kort proces. „Træk blank,“ siger han til underofficeren, „og skær den pisk af!“ Som sagt så gjort; med den venstre hånd griber underofficeren i soldatens elskede hovedsmykke, medens han, — under synderens højlydte protest — med den væbnede højre filede og filede, indtil endelig hårpishen på den måde — under kammeraternes mest løsslupne munterhed — skiltes fra hovedbunden.

Pouls hår var ualmindelig smukt; det lå i fyldige brune lokker med talrige små krøller om hans hoved, og selv når det var flettet, var det dog så langt, at han kunde sætte sig på det. Det var ham den største overvindelse at afskære dette pragtfulde hår; men det måtte jo gøres. De fleste af kammeraterne solgte deres afklippede piske til parykmagerne der i byen; men det kunde Poul ikke bekvæmme sig til. Det hår, han selv

havde været så stolt af, skulde ikke smykke nogen anden. Med hårpisken gemt hos sig gik han ud af byen langs fjordbredden, indtil han et godt stykke ude standsede ved en stor sten, som lå lige i vandkanten. Med stort besvær fik han denne væltet så meget til side, at han kunde lægge fletningen derind under. Så væltede han atter stenen tilbage i sit oprindelige leje, og på den måde havde han gemt sit smukke hår på et sted, hvorfra det ikke så let skulde blive draget frem for lyset igen.

Efter at have taget nøje mærke af stedet gik han atter tilbage til byen; men det påstod han i sin høje alderdom, at om han igen kom derned, og større forandringer ikke var indtrådt, så skulde han endnu kunne finde den sten, hvorunder han havde gemt sin lange hårfletning. Som 90årig mand havde han endnu en hårfylde, som mangan en yngling kunde have grund til at misunde ham. Efter gamle folks skik bar han det glat tilbagestrøget fra panden og først afklippet, efter at det var nået ud over frakkekraven. Men da var det ikke længer mørkt men skinnende snehvidt. Det stortformede hoved med det glatragede ansigt og med det stærke hår over de brede, særdeles kraftige skuldre havde altid for børnebørnene noget ærefrygt-indgydende ved sig, højt som det blev båret; ti selv i hans sidste år, da han kun mægtede at bevæge sig ved to stokke, var hans holdning endnu så rank som en atten års ynglings.

Atter i København.

År gik nu efter år, dels tilbragt derude på grænsevagt og dels i København. I vinteren 1808—9, da Franskmænd og Spanioler lå og væntede på lejlighed

til sammen med den danske hær at blive sat over Øresund for at angribe Sverige, var Poul i København. Overskibningen blev imidlertid umuliggjort af den engelske flåde; dog da det hen ad vinterens slutning faldt i med stærk frost, fattede man håb om, at isen måske kunde bygge bro for os over sundet. Soldaterne fik ordre til at lave sig issko, et slags fodtøj, hvorved de kunde stå fast under overgangen. Poul havde sine i orden og væntede nu blot på ordre til opbrud; men denne kom ikke. Mange var af den mening, at „broen“ var sikker nok; men Frederik var ikke nogen Karl Gustav; han gyste tilbage for ansvaret, og en skønne dag indtraf så tøvejret, og den vanvittige plan mod Sverige blev dermed opgivet. Heller ikke den gang kom Poul til at lugte krudt.

Kronprinsen eller kongen, som han jo nu ved Kristian VII's død kaldtes, kunde Poul godt lide. Hans måde at være på var så jævn og ligefrem. En gang oplevede Poul et kønt eksempel derpå. Det var søndag, og han havde den dag bestemt sig til at gå til alters. Men da han allerede havde lagt sig på knæfaldet, opdager han til sin forvirring kongen knælende lige ved siden af sig. Han vil nu i en hast flytte sig bort; men kongen udstrækker sin hånd, griber fat i soldatens ærme og drager ham helt hen til sig, hvor han så også forblev under hele den hellige handling.

Mens Poul levede som soldat i København, kommer han en gang tilfældigvis ind i en urtekræmmerbod for at gøre nogle småindkøb. Da varerne skulde indpakkes, henter urtekræmmeren noget papir frem til indpakning, og blandt dette var en gammel bibel uden bind (Vaisenshusets). Denne skulde nu flænges i stykker og på den måde gøre tjeneste. Da Poul blev opmærksom på hans hensigt, spurgte han urtekræmmeren, om han vilde sælge ham hele bogen, som den var.

Dette var manden straks villig til og forlangte tre (?) mark for den. Denne sum betalte Poul og gik glad bort med sit købmandsskab. Han var en from ungersvend og holdt den gamle bog højt i ære; den fulgte ham siden på alle hans veje og gik efter hans død over til hans søn og efterfølger i gården, og nu er den hos hans sønnesøn.

H j e m .

Nu lakkede det endelig mod enden af den lange soldatertid; mellem otte og ni år var gået siden hin dag, da Poul bød hjemmet farvel for at trække i trøjen. Nogen synderlig levende forbindelse med slægten derhjemme har der i disse år ikke været; en gang imellem et lille brev, måske en hilsen med en tilfældig rejsende o. lign. men næppe mer. Forsendelser af penge eller fødevarer, som spillede så stor en rolle for soldater både den gang og nu, fik Poul ingen af; han kunde nok klare sig på egen hånd, og det holdt han også mest af. Til trods for den højst ubetydelige lønning så kunde han dog ved flittig brug af fritiden ikke alene skaffe sig det fornødne men også lægge lidt til side, så da han nu skulde hjem, havde han sammensparet sig 89 rdlr. og endda — som før nævnt — købt sig et ur.

Til hjemrejsen havde han tillige med en del andre Fynboere gjort aftale med nogle vognmænd om at køre dem til Korsør; men da Poul og to andre fynske kammerater til den aftalte tid mødte på afgangsstedet, var deres pladser bleven optagne af to andre, som ikke i tide havde indmeldt sig til turen. Men disse var nu ikke til at bevæge til at vige pladsen for rette vedkommende.

Da den fredsommelige Poul og hans to kammerater imidlertid så, at de andre ikke med det gode vilde vige pladsen, lod de dem blive, hvor de var, og besluttede sig til at bruge apostlenes befordring; de var alle tre raske folk og øvede fodgængere. Altså, man skridtede ud. Med deres ejendele på nakken sætter de kursen ad Korsør. På denne fodtur havde Poul blandt andet også den store bibel at bære på.

Der opstod nu efterhånden en kappestrid mellem dem og de kørende om, hvem der først kunde nå vejsende. Til en begyndelse var de kørende forude; men en gang, da disse undervejs bedede i en kro, kom fodgængerne i spidsen, og nu vekslede førerskabet en tid imellem dem; men endelig fra en ny bedetid i en af de sidste kroer kom vognene ikke mere til syne, og efter en stiv march på 15—16 timer nådes Korsør, endepunktet for den 14 mil lange fodtur. Først en god stund efter kom de kørende til bys.

Hjemmet i Voldstrup var i løbet af disse otte—ni år undergået en del omskiftelser. Pouls moder Mette Poulsdatter døde den 11. april 1804, og hans eneste helsøster, Anne, var bleven gift med gmd. og enke-mand Rasmus Larsen i Sødinge (matrikel-nr. 12.) Per Fuglsang giftede sig igen med Anne, en søster til gmd. Peder Andersen i Voldstrup; men hun døde 24 år gl. i barselssæng efter en dødfødt dreng den 23. marts 1807. Nu blev Per tredje gang gift med en pige fra Egeskov; men også dette ægteskab blev meget kort. Per forsøgte så lykken for fjerde gang. Denne fjerde hustru hed Else Knudsdatter, hun var en husmandsdatter fra Brangstrup og havde ernæret sig som sy-pige, indtil hun nu ved sit giftermål blev gårdkone i den gamle Fuglsanggård. Brylluppet stod den 16. maj 1809, efter at Per havde fremlagt attest fra skifteforvalteren på Egeskov, at boet var ham overdraget.

Poul plejede siden at sige: „Da jeg rejste ind som soldat, levede min mor; da jeg kom tilbage, havde jeg den fjærde mor.“

Det var en mørk efterårsnat, han atter betrådte de gamle kendte steder. I hans hjem var lyset slukt og porten lukket. Poul gik derfor udenom gården om i haven, og her bankede han på vinduerne; mens han for spøg på tysk bad, om man vilde huse ham i nat. Første gang, han spurgte, kom der intet svar; men da han gentog bankningen og spørgsmålet, lød det indefra med en fremmed kvinderøst: „Jeg kan ikke forstå, hvad du siger; men vil du have nattely, så må du gå et andet sted hen, for vi har i dag slagtet gæs, og fjerene ligger over hele huset, så her kan ikke blive plads.“

Poul lod sig dog ikke sådan afvise men gentog nu på dansk sin bøn, om han dog ikke måtte overnatte dér. Da hørte han stiffaderens stemme sige: „Det er bestemt Poul.“

Nu blev der røre der inden for. „Vænt lidt!“ sagde de så, „nu skal der nok blive lukket op.“ Og kort efter stadfæstedes atter det gamle ord, at hvor der er hjærterum, dér er også husrum.

Fuglsang - slægten.

Foruden de halvsøskende, som Poul kendte, før han rejste til København, havde Per Fuglsang ved en af sine andre koner en lille datter; hun kom siden til Svendborg. Med Else fik han en søn, Jens Fuglsang, senere bosat i Boltinge.

Hvor godt end Poul i alle måder synes at have havt det med sin stiffader, så kunde han dog ikke

tænke på at slå sig til ro dér hos ham. Han var nu 30 år og længtes efter at få fod under eget bord, hvad der da heller ikke lod vente længe på sig.

Men inden vi nu med ham atter forlader Fuglsangsgården og familien dér, skal endnu kun tilføjes, at Pouls yngre halvsøskende Johan og Maren bægge senere hen blev bosatte i Sødinge. Johan på Sødingehed, og Maren, gift med gmd. Kristen Jørgensen, ejer af „den nederste gård“ i byen (mtrkl.-nr. 10). Hun havde sønnerne Rasmus, (der arvede gården) Niels, Jørgen og Hans.

Per Fuglsangs fjærde kone Else overlevede sin mand og blev anden gang gift med Mads Pedersen, der havde Fuglsangsgården i 30 år; som enkemand efter Elses død giftede han sig med Mette, datter af ovennævnte Johan Pedersen af Sødingehed. Hun vendte således atter tilbage til slægtens hjemsted.

Denne Mette, som den gang ved sit giftermål var ganske ung, overlevede sin mand og giftede sig så efter adskillige års enkestand med Lars Rasmussen.

Siden Pouls fader Johan Hansen efterfulgte sin fader 1771, havde Fuglsangsgården således aldrig gået i arv til søn eller datter; men bestandig havde enken eller enkemanden giftet sig igen, og dette mærkelige forhold havde nu holdt sig i 100 år. — Vist et temmelig sjældent tilfælde. — Først med Mettes og Mads Pedersens søn gik gården atter i arv fra forældre til barn. Det var så denne søn, der i 1876 udflyttede gården.

Men på bytoften, der ved et lille magelæg forandrede sin form lidt, byggedes et lille hus til Mette og hendes anden mand Lars Rasmussen, og her henlevede de siden mange år i skyggen af den gamle haves store, ærværdige æble- og pæretræer.

Mellem Per Fuglsang og hans *første hustrus* fa-

milie i Sødinge har forbindelsen næppe helt været afbrudt efter hendes død. I én af de gårde, der lå nærmest Mettes fødested, var datteren Anne nu desuden indgiftet, så det undrer ikke, at ét af de første steder, vi træffer Poul efter hjemkomsten, er i Sødinge.

Sødinge by.

Denne by, hvori Poul fik sit fremtidshjem, skal her omtales lidt nærmere. Den ligger en fjærdingvej nordøst for Ringe ved Nyborg landevej og har vel sit navn efter en sø — nu tørvemose — mellem byen og herregården Lammehave.

Sødinge, der oprindeligt havde 16 fulde gårde og 9 huse, ejedes af de tre herregårde Boltinggård, Lammehave og Tøjstrup med undtagelse af en halvgård, der tilhørte Ringe præstekald*).

At byen var delt imellem så mange lodsejere havde — efter bøndernes overlevering — sin grund i, at egnens herremænd i sin tid havde spillet kort om dens gårde.

Byens dyrkede jord var delt i tre marker (vænge): „Østermarken“ el. Lillemarken, „Vestermarken“ el. Storemarken og „Kirkemarken“. Hertil kom så „Heden og et vænge“. Heden henlå altid til fælles græsning for byens kvæg.

*) Byens hartkorn var mellem lodsejerne fordelt som følger:

Tøjstrup:

48 tdr. 7 skpr. 3 fdk.

Lammehave:

48 tdr. 7 skpr. 3 fdk. 2 alb.

Boltinggård:

7 tdr. „ skpr. 3 fdk. „ alb,

Ringe præstekald:

1 td. 7 skpr. 3 fdk. „ alb.

Tidligere havde byen havt sine marker til fælles med nabobyerne Ringe, Rynkeby, Søllinge og Eskildstrup; men allerede meget tidlig var der kommen en fraskillelse i stand med de to sidstnævnte byer. Bagefter kom disse rigtignok i tanker om, at de Sødinge bymænd havde taget dem ved næsen, og de skal have ført sagen frem „til tingdeling“, uden at det dog ses, om der er falden dom.

Lidt efter midten af det 18. hundredår blev fællesskabet med de andre to byer også hævet.

År 1796 blev Sødinge udskiftet af landinspektør Lohse. Den endelige „forretning“ blev foretaget i gmd. Hans Hansens (Snedkers) gård (matrikul-nr. 5). Her var amtets landvæsenskommission samlet med lodsejerne desangående den 29. septbr. nævnte år.

Senere var det en almindelig mening, at arbejdet var udført dårligt og sløset; således skal f. ex. inspektøren have glemt (?) at angive hartkornet for et par husmænd, som derfor i lang tid trode, de intet havde.

Kun én af byens gårde blev flyttet ud — op ved Ringe og lagt ved den lille dybe Glue sø. Herremanden paa Lammehave, hvem gården tilhørte, opkaldte den efter sig selv med navnet „Kørbitzdal“.

Niels Andersen.

Da Sødinge blev udskiftet, ejedes Pouls mødrenehjem af hans moders yngre halvbroder Niels Andersen (se foran side 81). Meget ung havde han fået gården i fæste, og kun 25 år gl. giftede han sig med pigen Gertrud Larsdatter af Rynkeby; men da hun døde, giftede han sig anden gang med pigen Birthe Kirstine

Hansdatter af Sødinge. Dette bryllup stod den 22. jan. 1796. Poul havde vel sagtens som halvvoxen yngling været med at fejre det.

Niels Andersens gård matrikul-nr. 3 tilhørte største lodsejer i byen nemlig fru majorinde v. Bülow til Tøjstrup og hendes søn Adam Diederich v. Bülow. Gården fik ved udskiftningen sin dyrkede jord udlagt i en smuk samlet firkant langs Ryslingevejen. Jorden blev af Niels Andersen inddelt i de fire løkker Mellemvæjsløkken, Eigagerløkken, Gydeløkken og Svingsager.

Foruden denne dyrkede agerjord fik Niels Andersen en hedelod, en lille kratskov „Røjnhøj“ og nogle tørvemål. Hans ejendom blev anset for en af de bedste i byen, og i dens toft fandtes byens højest boniterede jord.

Som de øvrige bymænd fik Niels Andersen nu travlt med at få sat hegn, høje jordvolde beplantede med popler, rødpil, hasselris el. lign. Mange nøjedes dog også med den nøgne jordvold. Sten til stendiger fandtes der ikke. Det var et meget betydeligt arbejde, der i disse år blev udført af bønderne med at få alle de hegn opsatte; ti ikke alene blev hver enkelt mands jordtilliggende indhegnet; men flere drev indhegningen så vidt, at næsten hvert sædskifte („læg“) indhegnedes.

6 år efter udskiftningen købte Niels Andersen sin fædrenejård af v. Bülow på Tøjstrup. Skødet er dagtegnet den 20. avg. 1802. Gården stod den gang efter den gamle matrikul til 6 tdr. hartkorn (efter den ny sattes den til 3 tdr. 7 skpr. $2\frac{1}{2}$ album). Den kostede med bygninger, besætning og inventarium 14,000 rdlr. Salgsvilkårene lød på, at en fjærdedel af købesummen skulde indbetales straks; de tre fjærdedele måtte blive stående som 1ste prioritet.

Niels Andersen må have været en velhavende

mand, ti uden at ændse ovenstående ret velvillige bestemmelse udbetalte han straks 900 rdlr. og to år efter følger 200 rdlr. til, og i året 1809 udbetaltes resten. Dette er så meget mere værd at mærke, som Niels Andersen samtidig hermed opfører i det mindste én ny bygning nemlig sit særdeles velbyggede stuehus — og muligvis flere længer. Han har rimeligvis også anskaffet „porcellænet“, der mange år efter vedblev at pryde stadsstuens „kanderæk“. Det var af ler med en blomsterprydet emaille og mærket med årstallet 1805. Det låntes ud til alle gilder i byen og betragtedes som noget af det fineste, der fandtes.

Omtrent ved den tid blev den virksomme og driftige mand angrebet af den sygdom, der blev hans tidlige bane. Det var brystsygen. Den 17. oktbr. 1810 gjorde den ende på den 49årige mands liv.

Ved skiftet efter ham blev gården med besætning og indbo vurderet til 5,900 rdlr. Af gæld anmeldte enken 300 rdlr. — deraf 200 til Poul Johansen og 100 til hans yngre halvsøskende Johan og Maren.

Boets værdi var altså 5,600 rdlr.; og af disse tilfaldt den ene halvdel børnene, den anden enken. Dog — som det i skiftet så stilfuldt udtrykkes — tilstår enken af „moderkærlighed“ endnu børnene som gave følgende:

*Hver af dem en ung arbejdshest,
 en jærnbeslagen „færredsvogn“,
 en ung malkeko,
 et får,
 et sængested med 4 dyner, 4 puder, 1 hoveddyne,
 5 par lagener og 3 pudevår,
 en dug,
 en egekiste,*

en dragkiste og
et hængeskab.

Døtrene får intet hængeskab, men i stedet får de „et bryllup som skik og brug er, frit og uden betaling, og de nyder selv brudegaverne, som derved falder.“

Enken betaler selv alle udgifter ved skiftet. Børnernes arv og gave bliver stående som 1ste prioritet i gården.

F o d u n d e r e g e t b o r d .

Birthe fik nu en karl, „Holtemølleren“ til at styre gården; men hans stilling her som gårdbestyrer blev dog ikke af lang varighed: En månedstid efter Niels Andersens død fejrede ungkarl Knud Rasmussen og pigen Charlotte Dorthea Gotholdine Eriksdatter deres bryllup i nabogården*). Til dette bryllup var enken og hendes karl med. Hen på aftenen var „Holtemølleren“ hjemme at fodre hestene og traf Poul, som var kommen i besøg hos enken. Karlen gik atter tilbage til gildesgården; men for sine kendinge hér udtrykte han sine tanker om dette besøg i følgende ord: „Nu er den mand minsantle kommen til gårde, som skal fordrive mig“.

Denne spådom viste sig at holde stik; endnu det samme efterår flyttede Poul til Sødinge som gårdbestyrer; og den 6. marts 1811 „indskrevet til ægteskab ungkarl Poul Johansen og enke Birthe Kirstine Hansdatter, bægge af Sødinge“.

For at dette ægteskab kunde komme i stand mellem Poul og hans morbroders enke, måtte der

*) matrkl. nr. 4.

dog søges kgl. bevilling; denne er dagtegnet 26. febr. og der forelagdes ligeledes skriftligt bevis fra bispekontoret, at der — i følge bevillingen — var betalt 1 rdlr. 2 mark til Odense hospital. Og endelig fremlagdes samfrænders skiftebevis efter enkens afdøde mand Niels Andersen. Forloverne ved bryllupet var Pouls svoger gmd. Rasmus Larsen og Birtes broder Jesper Hansen, „bægge af Sødinge“. Og således blev Poul da husbond i sin morfaders og navnes gård.

Hans hustru Birte var af gammel Sødinge-slægt. Hendes fødegård matrikul-nr. 5 er reven ned, og dens jorder udgør nu en del af den udflyttede gård Birkelund. På dens frasolgte bytoft ligger nu et par småhuse. Hendes broder Jesper Hansen, der efter deres faders død overtog fødegården, havde fire børn, Rikke, Karen, Hans og Rasmus. Rikke blev gift med Hans bødker ude på Stishavesvej, en mand om hvem der mand og mand imellem gik de underligste fragsagn. Karen blev gift med Per bødker ved gadekæret. Hans overtog gården og fik sønnen Jesper (død som gmd. i Pederstrup); men efter Hans „snedkers“ død giftede enken sig med sin afdøde mands broder Rasmus Jespersen „snedker“. De fik tre døtre: Hanne, gift hen til Holluf, Lavrine, gift med gmd. Jørgen Christiansen på gården Birkelund, og endelig Kristine, gift op til Rynkeby.

I sit første ægteskab havde Birte Hansdatter havt tre børn: Sidsel, Anders og Trine. Sidsel var først gift med Hans Thomas Larsen af Sødinge hed — børn: Lars, Niels og en datter gift med Hans Peder (Degn).

Efter sin mands død giftede Sidsel sig igen med „Søby-Hans“, gmd. i Sødinge.

Birtes næste barn Anders blev skrædder i Ringe. Han havde børnene: Jørgen (siden gift og bosat som skræddermester i Odense), Marie og Mine. Af dem

fik Marie sin fasters, Sidsels gård i Sødinge; Mine blev gift ud på Sødinge hed.

Det tredie af Pouls stiftbørn Trine blev gift med tømrer Hans Madsen på Sødinge mark. De havde flere børn.

For sine stiftbørn var Poul en god stiftfader, og de vedblev altid at betragte deres fødegård som deres hjem.

Blandt de ting, som den gang spillede en rolle i bøndernes liv, var bylaget en af de betydeligste. I almindelighed bestod et bylag af alle mænd i byen; men der var dog — også i Ringe sogn — byer, der var delte i to bylag.

Når således en fremmed ankom til en by for der at bosætte sig, var det første, han søgte om, at blive optaget i bylaget. Men inden dette skete, måtte han „give igang“. Så længe han ikke havde gjort dette, havde han ingen lagsret, d. e. han kunde ikke deltage i bymændenes offentlige forhandlinger om fælles bedste; han kunde derfor heller ikke give møde, når „hornet gik“ til gadestævne; han modtog intet bud fra oldermanden i nogen af byens sager; han var kort sagt udelukket fra enhver som helst af bylagets gilder og sammenkomster.

Så snart han derimod havde „givet igang“, var han indlemmet i laget, havde del i alle dets rettigheder og påtaget sig sin del af alle dets fælles pligter.

I igangsgildet deltog alle bylagets mænd, og det stod hos den ny mand selv. Gildeskosten bestod i en halv tønde øl, nogle kander brændevin og noget tobak, alt til fælles brug.

Dette igangsgilde har da rimeligvis været det første, Poul holdt som ny mand på gården.

Disse igangs- og afgangsgilder ophørte ved hund-redårets midte.

Niels Andersens stuehus.

Pouls formand Niels Andersen har ikke alene været en velhavende mand, men vistnok også en dygtig mand. Endnu to menneskealdre efter hans død fandtes der i gården flere stærke ja næsten uopslidelige dynevårs-vævede kornsække, mærket med hans navn. Han havde da også med ikke ringe bekostning — år 1808 — opført det stuehus, hvori Poul nu skulde komme til at bo de sidste 60 år af sit liv. Dette ny stuehus dannede den nordre af gårdens fire længer, forbundet med den vestre og østre ved et par korte plankeværk. Huset, der var 14 fag langt og 8 alen dybt, var en bindingsværksbygning, hvortil var benyttet fuldkantet egetømmer af reneste marvtræ. Stolper, løsholter og dukker målte 7 tommer på den ene led og 6 på den anden. Lævningerne af dette egetømmer danner nu bindingsværket i gårdens møddingsskur.

Bjælkerne i huset var stukket ud gennem stolperne og fastgjort med en kile, således at bjælkehovedet gik 4—5 tommer udenfor væggenes yderside. Mellem tømmeret var lerklinede vindevægge, inde og ude hvidkalkede. Taget var af strå og med halvgavle, hvorfor også gavlene udvendig var klædte med brædder, da taget ikke her gik så langt ned, at det tilstrækkeligt kunde beskærme dem mod vejrliget.

Dette bræddeværk var så vel som tømmeret i sidevæggene udvendig overstrøget med en slags brunrød maling, som skik var og er på Fyn.

Vinduerne var kun få og små; ruderne blyindfattede og af glas, som solen efterhånden indbrændte med alle regnbuens farver.

To døre førte fra gårdspladsen ind i huset; bægge steder var der halvdøre malede med samme farve som stolperne. Den dør man fra gården så til højre, førte

ind til bryggerset og den til venstre ind til forstuen. Trådte man gennem denne dør, stod man i den kampestens brolagte forstue, der var omtrent 3 alen i firkant. Væggene var her som overalt hvidkalkede. I forstuen var to døre, en til venstre (mod vest) og en til højre.

Stadsstuen.

Trådte man gennem den førstnævnte dør, kom man ind i „stadsstuen“, et stort firkantet rum, der udgjorde 4 fag af husets længde og hele dets dybde. Gulvet her var ligesom i dagligstuen af ler. Lavt var der til loftet, intet velvoksnet menneske kunde gå under bjælkerne uden at måtte bøje hovedet. At danse med hat på herinde — som skik og brug jo ellers var — hørte der næsten overmenneskelig øvelse til; uafbrudt måtte man svaje, bukke og bøje sig, om man ikke vilde have hat og pande i en nærmere berøring med de tykke bjælker, end ønskeligt kunde være. Til trods herfor gik dansen dog ofte lystigt nok i denne stue; men tit kunde det da også hænde, når der først kom fart i tingene, så karlene begyndte at rejse hovedet og hoppe til vejrs, at man pludselig hørte et bump, et mer eller mindre lydeligt av! og derefter en lattersalve af selskabet. Der var da sket et af hine ublide sammenstød med de ubønhørlige bjælker. Man mindedes, hvorledes denne vederværdighed i senere tider især hyppig overgik Pouls svigersøn gmd. Hans Hansen og Albrekt skrædder. Førstnævnte var meget høj, og sidstnævnte førte sig meget rank og stiv under dansen. Aldrig så snart havde disse ungersvende hentet sig den ene skalle, før hovedet atter sad lige højt, beredt til at tage mod den næste.

Efterhånden som Pouls velstand lidt efter lidt voksede, blev det stadsstuen her, som kom til at bære bedst vidnesbyrd derom gennem det stadigt øgede indbo, som her fik sin plads. Under vinduerne mod syd ud til gården stod på høje skamler to store egetræs linnedkister langs væggen; på vestgavlen hængte et „kanderæk“ med husets „porcellæn“, d. v. s. omtrent et dusin tallerkener, et par fade, nogle træskeer, indbrændt mærket P H S*) o. a. deslg. Disse ting blev kun benyttede ved gilder, ellers spiste man af et fælles træfad — senere lérfad, når det gjaldt „skemad“ (søbe-mad); og at bruge tallerkener til eftermaden var en ukendt overdådighed.

I det hele taget var eftermad ingenlunde almindelig; men hvor man spiste to retter til middag, tog man eftermaden, det stegte flæsk (anden eftermad var i hvert fald yderst sjælden), af panden, der spruttende hed sattes på en træbrikke midt på bordet. Flæskestykket anbragtes på en skive brød, og nu skar man et lille stykke flæsk af, skubbete det ud på enden af brødskiven og gennemskar så denne med sin kniv. En sådan lille mundfuld brød med det lille bitte afskårne flæskestykke ovenpå kaldte bønderbørn en rytter.

Men vi vender tilbage til stadsstuen: Ved siden af „kanderækket“ hang den rød- og blåmalede pyramide. Mod nord langs husets anden længdevæg stod tre himmelsænge, ligesom kisterne af egetræ, de skjultes halvvejs bag de lysstribede sængeomhæng. Heri gemtes alt, hvad husmoderen havde kunnet overkomme at lave af sængeklæder. Mere end noget andet var

*) D. v. s. *Poul Johansen*. Endnu opbevares det gamle brænd-jærn med nævnte mærke i. Det gjaldt tillige som et slags bomærke. Alle gårdens ejendele af træ f. ex. spader, skovle og lign. indbrændtes med dette mærke.

sådanne helt overfyldte sænge husmoderens stolthed. Man kunde undertiden se sænge fyldt næsten lige op til „himlen“ med den ene dyne og pude tykkere end den anden og ovenpå den anden. Jo flere dyner i samme seng, jo større velstand. At sætte penge i sparekassen kendte datiden endnu ikke til.

Ved siden af himmelsængenes var linnedkisternes og muligvis dragkisternes indhold den bedste målestok for husets velstand. Her kunde man i velstående bondehjem hente det ene dusin lagener og „kropstykker“ op fra efter det andet. Derimod var det i reglen kun småt med gangklæder; de havde i ældre tid deres plads i en lille beskeden krog i linnedkisten, hvor de efter en meget nøjagtig og kunstfærdig sammenlægning puttedes ned. Først noget senere begyndte klædeskabe at skaffe sig indpas.

Ved en auktion efter en pastor Munk i Ringe købte Poul senere for 10 rdlr. et meget smukt klædeskab; det var af egetræ med dørplanker på et par tommers tykkelse.

Da skabet førtes hjem, viste det sig at være så højt, at det ikke kunde stå i stadsstuen; der var da ikke andet for end at gennembyrde lergulvet og — på skabets plads — sænke det nogle tommer.

Dette skab, der er særdeles anseligt og stilfuldt, tilhører nu en af Pouls sønnesønner og indtager en første rangs plads mellem hans møbler.

Foruden de nævnte ting fandtes i stadsstuen en egetræs dragkiste med store messing nøgleblik; ovenpå den havde husfaderens høje, sorte hat sin plads. Denne brugtes kun ved bryllupper og begravelser men var da også fuldstændig uundværlig. Først efter midten af det 19. hundredår begyndte den høje hat at forsvinde fra en fynsk bondebegravelse. — Ved drag-

kistens fod havde husets læderfodtøj — støvler og sko — sin plads.

Borde, stole eller bænke fandtes ikke i stadsstuen.

D a g l i g s t u e n .

Gik man nu tilbage til forstuen og derfra gennem døren til højre (mod øst) kom man ind i „dagligstuen“, der var tre fag stor, hele husets dybde. Det fag, hvori forstuen var, optoges inden for denne af den åbne skorsten, der vendte ud mod dagligstuen. Bag skorstenen længst mod nord var et lille spisekammer, hvor sirup, brændevin og deslg. opbevaredes tillige med madrester og andre spisekammersager. Spisekamret var adskilt fra dagligstuen ved en bræddevæg, således at sidstnævnte stue havde en fuldstændig firkantet form.

På den åbne skorsten brændte der om vinteren en tørveild, hvis meste varme selvfølgelig gik ad skorstenen til. Men tørv var der god tid på. Den hørte f. ex. til de „naturalier“, man i mangel af rede penge brugte til at betale med. Det var således en fast regel, at for de træsko, som brugtes i gården, blev der hvert år skåret, passet og tilkørt træskomanden flere læs tørv. — Nu er den omtrent opskåret.

Over tørvebålet på skorstenen befandt sig en stor jærnkrog, som kunde svinges rundt. I den hang kedelen, hvori maden kogtes.

I stuens nordside stod to dobbeltsænge — vistnok alkovesænge — i den nærmest spisekammeret (mod vest) lå et par af husets større børn, i den anden husbondsfolket; og i en slagbænk ved siden af denne sæng — langs stuens østre væg — lå de yngre medlemmer af familien.

Lige overfor skorstenen og midt på væggen mod øst førte en dør ud til bryggeret. Ved siden af denne dør, nærmere ud mod gården stod bænken for enden af bordet. Denne bæk var den eneste i stuen, hvorpå der var rygstød; men den blev også først lavet noget efter, at Poul var kommen til gårde. Lige i hjørnet ud mod gården stod det gamle bornholmske stueur, hvis sløve tik tak lige som hakkede tiden i små stykker. Det findes endnu i oppudset stand i samme gård.

Langs under vinduerne ud mod gården løb en anden „ryggesløs“ bæk. Den afbenyttedes under måltidet af karlfolkene, som her havde deres plads. Kvindfolkene spiste altid stående foran bordet. Selve bordet havde form som en komode med tre skuffer, som vendte ud mod kvindfolkesiden. I den øverste gemtes lævningerne fra måltidet, i den midterste henlagdes gamle klude, lapper, vindepinde og tråd, stoppegarn o. lign.; den nederste skuffe tjænte derimod nærmest som bogskab. Her fandtes senere Pouls bibel, Jesper Brokmanns huspostille, flere ældre og yngre salmebøger, et par andre „gudelige“ bøger, en bog med afskrevne sange og endnu nogle enkelte „tryksager“.

Mens kvindernes skeer blev lagt i den øverste bordskuffe ved siden af viskestykke og brødrester, satte mandfolkene deres efter endt spisning op i nogle små læderremme, der var sømmet fast i siden af den gamle bornholmer. Om afvaskning var der aldrig tale. Hver voksen mandsperson havde sin egen træske, som ingen anden havde lov at bruge. Når måltidet var endt, slikkedes den først ren med tungen, tørredes derpå af med ærmet og sattes op ved klokken, i det man stak skaftet ned igennem den lille læderhank.

Foran klokkens dør længst oppe på karlenes bæk lige under vinduet lå rugbrødet (hvedebrød brugtes kun ved meget højtidelige lejligheder). Forkarlen, som sad

brødet nærmest, havde da den pligt, med „brødkniven“, som lå i bordskuffen, at afskære det brød, som under måltidet kunde spises.

Længere ned mod indgangsdøren fortsattes karl-
enes bæk med „gåsebænken“, hvori gæssene om for-
sommeren lå og rugede. Indgangen til rederne vendte
ud mod stuen og lukkedes med skodder, der ovenfra
blev skudt ned for indgangshullet; men for at dyrene
kunde få tilstrækkeligt af frisk luft i det indelukkede
rum, var skodderne gennemskåret således, at hullet
havde form af et hjerte, et par tommer i tværmål.
Her igennem kunde gæssene så stikke næbbet ud og
trække frisk luft. Og tog man sig ikke i agt, kunde
de til tider få i sinde at bide én i benene, så den sid-
dende med et forskrækkelsens udråb fløj op, hvad der
tjænte børnene til stor moro.

Gæssene var dog ikke de eneste dyr, der havde
borgerret i stuen. Traf det sig om foråret, at et får
havde ondt ved at holde lammene i live, blev hele
familien flyttet ind i stuen, bordet rykkedes lidt ud
fra væggen, og her lavedes så en lukket bås, hvori
får og lam — til børnenes store glæde — kunde til-
bringe tiden i varmen og komme til kræfter. Ja det
kunde også ske i den kolde vintertid, at grisesoen
med sit spæde afkom kunde komme ind på sti bag
bordet; men dette var dog mindre hyggeligt. Hønsene
betragtedes derimod som daglige gæster; når gæssene
havde udruget og kom ud, holdt hønsene deres ind-
tog i de tomme reder, hvoraf de i gæssenes rugetid
var fordrevne. Her foregik så æglægningen; og når
den var vel tilendebragt, kunde hønen med et let lille
hop komme op på bænken og derfra højlydt udbasune
sin bedrift for alle i stuen.

Den brede gåsebæk kunde imidlertid også bruges
til andet: indtil Poul nåde de 70 år, plejede han om

somren altid her at tage sig sin middagssøvn, liggende udstrakt på de nøgne brædder uden så meget som en pude under hovedet.

Længst nede i hjørnet ved indgangsdøren stod „flødebøtten“, der dag efter dag optog den fløde, der skummedes af mælken. Når bøtten efter en 8—10 dages forløb var fuld, kom kærnen i virksomhed med at omdanne fløden til smør.

Nederst på den tre kvarter høje flødebøtte sad en tap, gennem hvilken man uden synderligt besvær kunde tømme bøttens indhold ud. Undertiden kunde man også på den måde tappe lidt af bøttens underste og altså tyndeste indhold ud og dermed forbedre sin øllebrød. Det således udtappede var jo rigtignok tit hvinende surt; men det smagte alligevel bedre i øllebrødet end den tynde, skummede mælk.

Langs bjælkerne under loftet var hylder slået op. Her stod mælken, dels i lave træbøtter, 4—5 tommer høje og tre kvarter i tværmål, og dels i „skalgryder“, som købtes af de omrejsende handelsmænd. Disse kom med hele læs af sådanne „jydepotter“ og „lyngkoste“ ovre fra Vestjylland. Mange år igennem havde Poul en sådan indkvarteret hos sig om natten på gennemrejsen. Det vakte altid stor glæde hos børnene, når det hed sig, at nu kommer „kostemanden“. Da fik man mangt og meget at høre fra fremmede egne og om fremmede sæder og skikke; og drikkepengene blev altid givet til børnene.

Da røgen fra den åbne skorsten ikke altid var så synderlig forhippet på at gå til vejrs, men derimod med en beklagelig forkærlighed dvælede i stuen, så fulgte deraf, at mælk og fløde stadig havde en bismag af røg, og ovenpå fløden dannede sig lidt efter lidt et fint lag støv, som skrev sig dels fra arbejdet ved skor-

stenen (aske) og dels fra fejningen af gulvet; men alt dette tog man den gang ikke så nøje.

Går man nu på sin videre undersøgelse fra dagligstuen gennem døren ud i bryggerset, har man straks til højre opgangen til loftet, en åben trappe af egeplanker. Et hul i loftet fandtes lige ovenover. Dette dækkedes af en lem, som man med sit hoved eller sine skuldre løftede til vejrs, når man skulde op på loftet. Lemmen var ved den ene side fastgjort til loftet med to hængsler, hvorom den drejede sig, indtil den stod på højkant.

P i g e k a m m e r e t.

Lige overfor trappen, på den modsatte side af døren fra dagligstuen fandtes pigekammeret. Her kunde lige stå en kiste foruden sængen. Denne bestod ikke af et løst sængested, men dannedes ved, at der tværs over det tre alen brede kammer var sat nogle fjælle på højkant, den ene over den anden, nogle bundbrædder anbragt 5—6 tommer fra gulvet og derpå lagt nogen halm med sængklæder ovenpå. Halmen blev herfra, som i de øvrige sænge, fornyet én gang om året, om foråret nemlig, efter at den i årets løb var bleven arbejdet i stykker til hakkelse. At „rede sængen“ bestod for halmens vedkommende i, at man, efter at dyernerne var fjærnet, løftede og lettede i den så længe, til den rigtig kom til at bruse og strutte; ti først da blev sængen rigtig blød.

Mens en sådan sæng om vinteren kunde være særdeles behagelig, var den om sommeren næsten uudholdelig varm; ti de samme tykke sængklæder brugtes både sommer og vinter. En anden ubehagelighed var, at musene nærrede en beklagelig forkærlighed for

denne halm som opholdssted og tumleplads, hvorved de ofte med deres krablen og piben kunde i timetal skræmme søvnen bort fra de trætte mennesker deroppe i dynerne ovenover.

Bryggerset.

Ude i bryggerset ved siden af pigekammeret sattes senere en sæng, hvori et par af husets børn kunde få plads, da Poul senere fik mange sådanne til huse.

Størstedelen af husets østlige ende optoges af bryggersskorstenen med tilbehør: bagerovn, bryggerkedel og malkølle. Indfyring til ovn, kedel og til dels „køllegriis“ skete fra det store skorstensrum, hvis åbne side, der vendte ud mod bryggerset, kunde dækkes og lukkes af den store „kølleport“, når der skulde „kølles malt“. Til dagligdags var den „hængt op“, i det der i „skorstenshammeren“ var anbragt to hængsler, hvorpå den var ophængt i den øverste ende, og om hvilke den kunde drejes. Den ende af porten, der vendte nedad, blev nu hævet opad og fremad ud i stuen, indtil den nåde loftet, hvor den da fastgjordes. Ovenpå kølleporten, i rummet mellem denne og loftet, henlagdes skiddentøjet til vaskerdagen.

Bag ovnen ud mod haven var „flæskehuset“, et lille hul, hvori det røgede flæsk hængtes op; stedet kunde også gøre tjeneste som mørk arrest for husets børn, om disse gjorde sig for meget udtilbens.

Syd for skorstenen stod bryggerkedel og dejgtrug og længst tilbage mod østgavlen stod „bingen“; d. v. s.: den store melbeholder. Man lod nemlig kun en gang om året male mel, og alt det mel, der brugtes året rundt, blev da ved den lejlighed styrtet i bingen.

Dette store trækar var næsten et par alen højt og dækkedes af et låg. Når der skulde bages, trak en af de til stede værende hoserne af og sprang med de bare fødder op i bingen, målte 10—12 skpr. mel af og løftede dem efterhånden over i dejgtruget, hvor de så af pigerne blev „lagt“ om aftenen, før bagningen skulde foregå, således at dejgen om natten kunde hæves.

Bryggerset var lagt med små, runde kampesten, og ved siden af bryggersdøren ud til gården var der under fodstykket et åbent rendestenshul, hvorigennem spildevandet skyndte sig ud for så siden at stå og stinke ude foran dagligstuevinduerne, indtil det omsider, når regnvandet kom til hjælp, gennem et hul under plankeværket slap ud i vejgrøften langs gaden.

Således så dette stuehus ud, hvori Poul Johansen nu kom til at indtage bordendepladsen.

Huset blev i adskillige år anset for det pæneste og bedst indrettede i byen, og når militæret i disse krigsår skulde indkvarteres i byen, var det en stående regel, at officererne altid bode her.

Birthes sygdom og død.

I sit ægteskab havde Poul ingen børn. Birthe var så godt som altid syg; brystsygen, som lagde hendes første mand i graven, havde også fået tag i hende. Læger var den gang endnu meget lidt brugt; kunde naturen ikke hjælpe sig selv, tyde man sædvanligt til den „kloge mand“ el. kone. Om en sådan kan det slås fast som en given ting, at han el. hun aldrig under nogen omstændighed bode i nærheden af den syge, men altid så langt borte, som det på nogen måde lod sig gøre at søge hen.

Under Birthes sygdom levede „den kloge mand“ henne „hin side Odense“, altså mange mil borte; men netop derfor gik der også stort ry af ham. Denne mand gæstede Poul flere gange i anledning af hans kones sygdom.

Ved sådanne lejligheder var han meget „morgendulig“; kort efter midnat var han på benene, fik hesten sadlet og gav sig på vej. En sådan dejlig sommermorgen havde han tilbagelagt halvtredje mil og var nået Lindeved mølle, endnu før folk var kommen op. Han sprang da af hesten, tog hovedtøjet af den og lod den frit græsse langs vejkanthen, mens han selv lagde sig ned og fik sig en rigtig morgenblund i det bløde græs for derefter at fortsætte sit ridt med friske kræfter.

Til trods for „den kloge mands“ bistand gik det dog stadig tilbage med Birthe, og den 2. juli 1813 døde hun, 44 år gammel. — Poul var den gang 33.

Skifteforvalterens attest er udstedt allerede dagen efter, og den 6. juli stod begravelsesgildet.

J o r d e f æ r d .

Alle begravelsesgilder var den gang omtrent ens, og skønt intet — så vidt jeg véd — er overleveret om Birthes begravelsesgilde, må det vel nok have formet sig som alle andre:

Først indbydes den nærmeste slægt til selve gildet, og derpå tilsiges bylaget at kaste graven, at ringe med klokkerne og at bære den afdøde til jorden. Ved den dødes henfart brugtes i ældre tid en meget svær ligbære. På den skulde fire mand bære kisten med den afdøde den fjærdingvej, der var fra Sødinge til Ringe kirke. Der skulde mænd med marv i knoglerne til

det stykke arbejde. Båren opbevarede ved kirken. Senere anskaffedes dog en lettere til Sødunge bys eget brug; den hængte til dagligdags på Smeddegårdens væg og bar årstallet 1818. Efterhånden gik man dog over til at køre liget — dog ikke helt op til kirken; men man standsede ligvognen ved bymarkens grænse og bar derfra kisten over Ringe bys grund. Nu kører ligvognen selvfølgelig lige til kirkeporten. Fra disse pligter måtte ingen under noget påskud unddrage sig. Forsømmelse pådrog en bøde til laget. Kunde vedkommende ikke møde selv, måtte han sende en anden i sit sted.

Selve højtideligheden kunde være en del forskellig.

Over nogle afdøde holdtes ligprædiken i kirken, hvor da den afdødes „vita et fata“ (hans livsskæbne i korte træk) oplæstes. Dette skete f. ex. da Pouls morfader blev jordfæstet, og det var anset for det fineste. Andre indskrænkede sig til, at der på kirkegården blev holdt en tale „over graven“. Men det store flertal nøjedes med, at der blot „blev kastet jord på“.

Efter turen til kirken fulgte den afdødes slægt med hjem til sørgehuset for at spise. Maden var den sædvanlige gildesmad: sødsuppe, steg, kødsuppe, kød og kage.

Hen mod aften skete et større rykind på gården, i det bylagets øvrige medlemmer indfinder sig for at få lidt af gildet med som løn for deres hjælp. Oldermannen plejede sædvanlig at indbyde bylaget på de efterlevendes vegne til at drikke „afgang“ for den afdøde. Denne indbydelse foretoges gerne på kirkegården, når bylaget havde udført sine pligter mod den afdøde; d. v. s., når der var gravet en grav, ringet med klokkerne, når kisten var båret til sin sidste plads og graven atter tilkastet og tuet. Denne „afgang“ svarede altså til den ovenfor omtalte „igang“.

I skifteforretningen over Birthe Hansdatters efterladenskaber fastsattes hendes børns arv efter hende til 346 rdl. Hvilket måtte anses for at være boets halve formue. Poul afrundede summen opefter til 400 rdl. til børnene; hvorfor da også de umyndige børns værge, gmd. Jesper Hansen „intet kunde have at erindre imod dette af enkemanden gjorde tilbud, så som samme øjensynlig sigtede til hans umyndiges fordel“.

Men enkemanden erklærede endvidere, at han foruden den ovennævnte arv vilde som gave tillægge børnene endnu noget, nemlig: til pigebørnene den afdøde moders gangklæder og til sønnen, „når kan kommer i krigstjæneste årlig en otting smør, to oste, noget flæsk og kød tillige med vadmel til en trøje, lærred til en skjorte, et par bukser og et par strømper.

Skifteomkostningerne, som Poul havde lovet at udrede uden udgift for børnene, løb op til 30 rdlr. 2 mk. 11 sk.

2 det giftermål.

Efter sin ældre, svagelige hustrus bortgang fulgte Poul datidens skik og brug hurtigst muligt at gifte sig igen. Tre uger efter Birthes død holdtes „jagildet“, således som skrevet står i Ringe kirkebog: „Den 24. juli 1813 indskreves til ægteskab enkemand Poul Johansen af Sødinge med sin forlovede, piguen Anne Jørgensdatter sammesteds. Enkemanden fremlagde attest fra skifteforvalteren af 23. juli 1813, at skiftet efter hans afdøde hustru Birthe Kirstine Hansdatter var sluttet; og forloverne, som var Jørgen Poulsen og Jesper Hansen, bægge gmd. af Sødinge, bevidnede, at

der intet var, som efter loven kunde hindre deres ægteskabs forening; ligesom de også bevidnede, at pigen Anne Jørgensdatter havde havt de naturlige kopper (var vaccineret).

Jesper I H S Hansen, Jørgen I P S Poulsen.“

Jørgen Poulsens slægt.

Poul Johansens anden hustru havde sit hjem i den første gård på venstre hånd „neden for“ gadekæret (matricul nr. 18); her bode hendes fader, gmd. Jørgen Poulsen. Hun havde flere søskende, deriblandt Poul, Sara og Rasmus. Sidstnævnte kom ulykkelig af dage, i det han druknede i det nærliggende gadekær den 8. jan. 1804. Han blev — som det hedder i kirkebogen — „begravet med de sædvanlige ceremonier efter øvrighedens resolution“. Et fjærde barn skal som lille (pige) være druknet i en lérgrav i haven.

Sara overtog senere fædrenehjemmet, i det hun blev gift med „Mølleren“. Mølleren el. Rasmus Jensen, som hans navn lød, var søn af gmd. Jens Pedersen og hustru Karen i Gudme (født 2. septbr. 1788). 27 år gl. forlader han sin fødeby og findes kort efter i tjeneste som bestyrer på Lammehave gamle „græsmølle“ el. „skvatmølle“, om hvilken der i hundredåret forud nok blev ført en stor retssag.

Det var ikke noget helt fremmed sted, han her kom til, hvad nærmere skal oplyses:

I året 1796 skiftede Lammehave ejer, idet hr. v. Kørbitz overtog gården efter sin da afdøde moder. Han fik straks travlt med at lade gården ombygge.

Den 14. dcbr. 1799 døde hans hustru i barselsæng med en lille pige, der fire dage senere fulgte moderen i graven.

Under sin enkestand forelsker v. Kørbitz sig nu i en af sine piger, Johanne Marie Rasmusdatter, søster til gmd. Jens Pedersens hustru Karen i Gudme, og det ender med, at han gør hende fra at være tjenestepige til husfrue på Lammehave. Dette skete den 16. marts 1805, som det fremgår af kirkebogen under nævnte dato: „S. T. hr. general-adjutant Herman Friderick v. Kørbitz og jomfru Johanne Marie Rasmussen, bægge af Lammehave, copulerede efter allernådigste bevilling af 14. marts d. a.“

Dette mærkelige ægteskab satte folks fantasi stærkt i bevægelse; man fortæller, at den fordums bondepige slet ikke kunde tåle den ære, der var vederfaret hende. Hun blev rent utålelig både overfor hendes tidligere standsfæller, tjenestefolkene og hendes mand, hvem hun gjorde livet så surt som muligt. Således skal kusken Niels senere have fortalt, at v. Kørbitz allerede på sin bryllupsaften kom ud til ham og viste ham, hvorledes hun på selve denne hans bryllupsdag havde givet ham en bødt skjorte at tage på; hvorefter han i den højeste elendighed gang efter gang udbrød: „Forbandet være denne dag, forbandet være denne dag!“

Dette ulykkelige ægteskab blev dog ikke af lang varighed, allerede 1808 døde v. Kørbitz, og fruene blev nu eneejer af Lammehave. Hun giftede sig dog igen; Ringe kirkebog mælder derom: „Den 7. octbr. 1810 viedes velbyrdige hr. lieutenant Erik Christiani v. Tommerup og højvelbårne (!) enkefru general-adjutantinde v. Kørbitz.“

De viedes hjemme på Lammehave efter at have løst kongebrev.

v. Tommerup var en ualmindelig dygtig landmand og blev en foregangsmand for hele egnen, hvad avlsbruget angik. Da hoveriet hindrede hans fremskridtsplaner, bortsolgte han meget af bøndergodset, og det

er rimeligvis ved den lejlighed, at fruens søstersøn, „mølleren“, kommer i vej.

Da Rasmus Jensen havde tjænt på Lammehave mølle i tre år, fik han ved afskeden en god anbefaling af sin husbond.

1818 flytter han som møllersvend i tre års tjeneste hos Niels Møller, ejeren af Dals mølle, hvorfra han også har en god anbefaling.

Endelig har han også givet sig selv vidnesbyrd i følgende, noget indviklede ordelag:

„Åaret 1821 afgang jeg Rasmus Jensen, møller fra Dals mølle her til Sødinge for at bebo den gård, hvor jeg i denne tid fra 1821 og til året 1834 har jeg for brogt mange penge i denne gård og meget arbejde, som er meget bekendt, og det har jeg gjort for mine efterkommere, om Gud vil, at det må lykkes for mig.“

Det var altså i året 1821, at „mølleren“ flyttede ind i Jørgen Poulsens gård som svigersøn, idet han her ægtede datteren. Det ser ud, som om gårdens døtre har været en del omkring. Sara har således vidnesbyrd om altergang fra både Gislev og Nr. Lyndelse præst. Hun har da vel tjænt i disse sogne.

To år senere (1823) køber Rasmus Jensen gården (der var en af Lammehaves fæstegårde) med besætning og inventarium af v. Tommerup for 1000 rdlr. sølv til selveje. Han bliver nu stamfader til gårdens senere ejere. Hans død indtraf 22. juni 1859. Hans hustru, Sara Marie Jørgensdatter, dør 25. nvbr. 1855.

Meget tyder på, at Johanne Marie v. Tommerup har været en dygtig kvinde i sit hus men ingenlunde afholdt, snarere frygtet. At der fra hendes tidligere medtjæneres side har været nogen misundelse med i spillet, er vel heller ikke udelukket.

Hun kom af dage ved et grimt ulykkestilfælde nogle år senere: Det hændte en dag, som hun stod

ude i køkkenet, at suppegryden, der stod over ilden, begyndte at koge over. Hun løb da til og vilde løfte den af, men i det samme snubler hun og falder så uheldigt, at grydens kogende indhold væltede ud over hende og skoldede hende til døde.

Efter hendes ulykkelige død fik folketroen travlt med at fortælle om, hvorledes hun som alle ilde lidte mennesker efter døden spøgede på gården og i dens omegn. Ensomme nattevandrere kunde høre hende jamre ude i Lammehave mose eller i skoven. „Jeg fryser!“ klager hun. „Gå til Lammehave og varm dig!“ svarer en anden, grovere stemme. Nu er hendes minde dog næsten udvisket der på egnen. En anden gengivelse af denne spøgelsehistorie lyder således:

Lammehave mose el. lung skal i gamle dage have hørt til Sødinge, men på uretfærdig måde er den fra- vendt byen. Om retstrætten fortælles, at Lammehave- manden havde taget jord fra sin have i bunden på sine støvler, og således havde han, stående på mosen svoret, at han stod på egen jord.

Siden måtte han som genfærd svare en klagende stemme, der klynkende sagde: „Jeg fryser, jeg fryser!“ med grov røst: „Gak til Lammehave og varm dig!“

Meningen må da vel være den, at man på Lammehave havde tørven, der kunde varme de frysende.

I foråret 1824 blev Lammehave solgt ved offentlig auktion til proprietair Lund, som siden ejede den i mange år.

Anne Jørgensdatter, som enkemanden Poul Johansen fæstede til brud fra gården nede ved gadekæret, var tidlig ligesom søsteren Sara kommen hjemmefra; det havde ikke lykkedes for hende i alle henseender at bevare sin sti rén. Hun havde som ugift en datter. Denne datter, Maren, hvis fader var ukendt på moderens hjemegn, blev senere gift over til Kærby i Kerte-

mindeegnen. Hendes mand var nok en dårlig person, og ægteskabet blev for hende næppe nogen dans på roser. Også hun vedblev gennem årene, når byrderne trykkede, at søge trøst og hvile hos sin moder og dennes mand; og længe efter Annes død vedblev Marens børn hvert år at tilbringe deres juleferie i Sødinge.

Anne, der efter overleveringen skal have været en meget smuk pige, tjænte som amme i Skårup ved Svendborg, da hun blev fæstet til Poul. Om brylluppet hér findes ingen overlevering; men det må vel have fundet sted i hendes hjem og på den sædvanlige måde, som følger:

Bryllup.

Indbudte bliver 1) alle bylagets familier, 2) alle brudens og brudgommens pårørende indtil fjærde led, 3) alle, hvis bryllup brud eller brudgom tidligere har overværet, og til hvem de har ofret den såkaldte „hæderlige skænk og gave“, den, som disse nu er pligtig at tilbagebetale. Brylluppets første dag skulde helst falde på en lørdag. Om torsdagen forud blev da den såkaldte „føring“ bragt hen til gildesgården. Denne føring bestod — alt efter de indbudtes ævne — af høns, æg, lamme- eller kalvekød, gæs, ænder o. s. v. Alt dette modtages og behandles af „kokkekonen“, som hører med blandt egnens kendte personligheder. Ved føringen opvartedes med mad og drikke så vel for de førende som for brudepigerne, der på denne dag træder sammen for i fællesskab at „smykke kirke“ til den forestående højtid.

Lørdag morgen mødes så gæsterne i bryllupsgården; brudgommen kommer kørende, fulgt af alle

sine brudefolk. Ved hans komme må bruden være pyntet og tage imod ham udenfor døren for at føre ham ind i huset.

Når følget er samlet, køres til kirke. Blandt de, som her er pligtige at følge med, kan nævnes: brudepiger, brudemænd og brudekoner (eller som de her kaldes „næstemænd og næstekoner“). De øvrige står det frit for; men det anses dog altid for en hæder at have et stort følge på mange vogne til kirken; også præst og degn tiltaler det; ti da vil det kunne mærkes på ofret i kirken.

Foran brudeskaren rider en flok unge karle; det gælder om at lade hestene strække ud; ti man skal helst op til kirkegårdsporten og derfra tilbage og møde vogntoget. Er det raske ryttere, kan dette måske lade sig gøre et par gange. At der den dag må være godt smæld i pisken er en selvfølge.

På første vogn i rækken ses spillemændene, så følger brudepigernes vogn, dernæst bruden, så brudgommen og endelig brudemænd og -koner; sidst kommer det øvrige brudefølge.

Når toget nærmer sig kirken, høres klokkekimen, der vedbliver, indtil alle er kommen ind i kirken. Efter at man er kommen af vognene, stilles op i følgende orden: først musikanterne, som på klarinetterne spiller op med en march, så brudepigerne parvis, derpå bruden med brudekonerne, efter dem brudgommen med brudemændene, og toget sluttes så af det øvrige brudefølge.

I kirken opløser brudepigernes par sig i to rækker, der tager stilling med en række på hver side langs stolestaderne; og imellem disse to rækker vandrer så brud og brudgom op til de to øverste stole, idet de sætter sig adskilte hver på sin side.

Efter at højtideligheden med sang, vielse og ofring

er til ende, forlader de kirken på samme måde, kun med den forskel, at brudgommen nu går først.

Ved kirkedøren står musikanterne opstillet igen, og til tonerne af en ny march skrider toget atter ud til vognene. Hjemad sidder brud og brudgom i samme vogn, og nu kører den forrest lige efter musikken. Hjemturen går, alt hvad hestene kan strække ud.

Ved ankomsten til hjemmet opvartes med brændevin, brød og tobak, mens skafferen har travlt med at bringe orden til festmåltidet. Brudeparret må nu tage plads for enden af bordet, hvorefter gæsterne, alle uden undtagelse, én efter én højtideligt går op og lægger deres „hæderlige skænk og gave“ på en tallerken, som skafferen har stillet frem foran brudeparret.

Først efter at dette er vel overstået, anviser skafferen enhver sin plads ved de forskellige borde i stuerne og loen, som i dagens anledning er smukt betrukken med lagener langs vægge og loft.

Maden er den sædvanlige gildesmad: Sødsuppe, steg, kødsuppe, kød med peberrodsdyppelse og sluttelig syltetøj og kager. Under måltidet må der af skafferen og hjælpere skænkes flittigt i glassene, og musikken må på violinerne give det ene stykke til bedste efter det andet. Men det allerlystigste stykke må dog frem, når — under nydelsen af kødsuppen — tallerkenen til fordel for musikanterne selv går om borde.

Når måltidet er endt, læser skafferen fra borde i en længere — hver gang enslydende tale. Han takker gæsterne for den ære og tjeneste, de har bevist brudeparret ved at følge dem til kirke og ofret dem deres hæderlige skænk og gave og taget til takke med et tarveligt måltid; han indbyder dem derpå til at blive hos dem om aftenen — jo længere jo kærere — og atter at møde her den næste dag for at følge brudeparret til kirke og hjem igen til middagsmåltid; han

lover dem på brudeparrets vegne at forbedre det tarvelige måltid ved hele aftenen at opvarte med godt øl, villig skænk og lystig musik, så at alle — med Guds hjælp — skal få en glad aften; han gør derpå undskyldninger, fordi han ikke har kunnet tale så godt, som han burde og slutter med et: Velbekomme alle sammen!

Efter måltidet opvartes med kaffe, og stuen gøres ryddelig til dans. Denne åbnes af skafferen med bruden. Efter at han har givet hende en adstadig menuet og en lystig hopsa, overgiver han hende til brudgommen, som ligeledes danser et par danse med hende alene på gulvet. Derefter er dansen fri og fortsættes til langt ud på natten.

Om søndagen tager brudeparret til kirke, og bruden er nu for første gang iført konehue; i hjemmet er bekvæmhed og lystighed omtrent som dagen forud.

Til tredje dags gilde om mandagen møder i reglen kun de ældre, og da er der ikke dans.

Således må da vel i sine hovedtræk også Poul Johansens og Anne Jørgensdatters bryllup have foregået.

S k i f t e .

For at kunne indgå ægteskab anden gang havde Poul, som tidligere omtalt, måttet skifte med sine stiftbørn, og i den anledning måttet udrede så mange penge, at han senere hen ikke kunde begribe, hvor det havde været ham muligt.

Da Pouls stiftatter, Sidsel, i begyndelsen af tyverne redte til bryllup, havde Poul ladet lave til hende en usædvanlig kostbar vogn af de den gang brugelige kurvevogne. Alene kurvefadingen havde kostet 70 rdlr.

Men netop samtidig kom den ny — senere almindelig brugte form for vogne, og Sidsel bad da mindelig om at få en sådan i stedet og slippe for kurvevognen. Poul føjede hende i hendes ønske, og skønt han selv ingen brug havde for den kostbare vognfading, så lod han dog en anden lave til Sidsel. Kurvefadingen blev aldrig nogensinde brugt men fik straks plads oppe på hanebjælkerne over stuehusets loft. På dette loft stod børnebørnene mange år senere og kastede mangt et beundrende blik op til det nydelige kurvemagerarbejde. Men også mange andre gamle og sære ting gemtes på dette loft; der var således 3—4 nydelige „mangletræer“, udskårne i almestil og belagte med stærke farver; om én af de smukkeste fortaltes, at den egentlig tilhørte Sidsel. Den havde hendes tilkommende mand, Hans Thomas Larsen, lavet til hende, da han gik på frierfødde. Sådanne gaver var den gang temmelig almindelige. Foruden mangletræ kunde man også dér på loftet træffe gamle, kunstfærdigt udskårne tærskler, „sketler“ (til at skage, skette hør med), skagefødde og river. De fleste af disse ting var rimeligvis kommen til gårde i lignende anledning som Sidsels mangletræ; men det glemtes efterhånden, hvem de skyldtes. Desværre gik alle disse ting op i luer, da det ombyggede stuehus i 1888 brændte ved lynnedslag.

Barselgilde.

Den 17. juli 1814 holdt Poul Johansen sit første barselgilde. Til at holde den lille brunkrøllede dreng over dåben som „gudmoder“ havde man indbudt Pouls eneste helsøster Anne, gift med gmd. i Sødinge Rasmus Larsen. Nabokonen, gmd. Knud Rasmussens hustru,

„tog huen af“, og faddere var genboen gmd. Hans Henrik Hansen og ligeledes gmd. Jesper Hansen og Anders Rasmussen, alle af Sødinge. Moderen blev samme dag indledt i kirke.

Et sådant „barselgilde“ kunde være besværligt nok. Selvfølgelig må hele bylaget med. I en samlet sum kaldtes alle mændene da undertiden for faddere, mens alle konerne „fulgte“ barnets moder til hendes „kirkegang“. Ja, så uomgængelig var skikken, at om én af disse koner havde lovligt forfald, da skulde hun sende en af sine tjenestepiger eller i hvert fald et barn i sit sted. Et sådant barselgilde kunde næsten være lige så bekosteligt som et bryllup. Også her måtte der bringes „føring“, og maden tillaves af „kokkekonen“.

Undertiden gives der faddergave, men det sker da mærkelig nok i kirken. I det nemlig „gudmoderen“ med den lille nydøbte har været oppe at ofre til præst og degn, stiller hun sig ved indgangen til sin stol med ryggen til samme og med barnet hvilende på sine arme med det lille ansigt opad. Når nu mændene kommer „fra offers“, standser de foran de to og lægger en gave på barnets bryst.

Under måltidet hjemme skal der flittigt opvartes med øl og brændevin; men dertil kom nu også en stund efter spisningen kaffe, der ellers ikke endnu var så almindelig.

Enkelte steder begyndte det nu også at blive skik, at ungdommen senere hen på aftenen fik lov at danse, mens de gamle gik hjem for bl. a. at samle kræfter til „andendags-gildet“. Dette bestod dog kun i en „god middag“.

Børnene.

Poul Johansens ældste søn, båret til dåben af Pouls eneste søster, blev naturligvis kaldt Johan efter faderen i Voldstrup. Mange børn fulgte. Flokken nåde omsider den halve snes; men af dem døde dog to som ganske små, mens otte overlevede fader og moder. Det næstældste af disse børn, en pige, fik navnet Birthe Kirstine efter Pouls første hustru; med den tredje, Mette Sofie, blev Pouls moder kaldt op.

Derefter kom så med drengen, Jørgen, turen til Annes fader at blive kaldt op.

I Hans genfinder vi navnet på Pouls eneste helbroder. Hvem navnet Niels til den næste dreng skyldes er vanskeligere at se, måske der har været tænkt på Pouls morbroder, hans første kones første mand, Niels Andersen. Med Rasmus føres tanken hen til den broder af Anne, der som dreng omkom på så sørgelig en måde ved drukning i gadekæret. Og endelig må vel navnet Kirsten, som ægtefolkene yngste barn fik, være hentet fra Pouls tidligt afdøde tvillingsøster.

Landsbyliv.

Det blev et strængt og arbejdsomt liv, Poul gik ind til som gårdmand i Sødinge. Skatter og gæld hang truende over hovedet på ham; flere lån måtte stiftes, bl. a. hos den velhavende gmd. Povl Sørensen i Ryslinge. Men han sled sig igennem og fik efterhånden det værste klaret fra sig, og hertil hjalp de højere priser og den forbedrede bedrift.

De fleste dér på egnen havde den gang jorden inddelt i ottemarks drift. Jorden fældedes første år til enten havre eller boghvede. Om efteråret derpå blev

gødet og sået rug; tredje år sådes byg, og fjerde år udlagdes marken med havre. Ved overgangen til det 19. hundredår begyndte man dér på egnen at så kløver i udlægsmarken.

I fire år henlå nu marken med græs.

Ejeren af Lammehave, overkrigskommissair Tommerup skal, skønt fattig — som før er nævnt — have været egnens foregangsmand på landbrugets område. Han dyrkede raps, tilplantede store dele af marken med kålrabi, såde vikker og havre til grøntfoder, begyndte at staldfodre, ligesom han også indførte brak, mærgling og de ny, forbedrede avlsredskaber.

Lidt efter lidt fulgte omegnens bønder efter og blandt dem Poul Johansen. Den gamle hjulplov blev stillet til side; endnu ned efter hundredårets midte havde den sin aftægtsplads ude i svinehuset. I dens sted holdt den amerikanske svingplov sit indtog, og det samme gjorde svenskharven.

Mærglingen holdt det hårdere med. Det var til en begyndelse de gamle bønder ganske umuligt at forstå, hvad gavn det skulde gøre at få den dejlige, sorte muldjord dækket med dette rå, døde ler (mærglen). „Nej,“ sagde gamle Kristen Jørgen nede i den anden byende, „før jeg vil give mig til at slæbe alt det rå ler ud på min gode mark til gødning, før vil jeg hellere lade mig selv slæbe derud.“ Det hjalp dog alltsammen ikke; mærglingens gode følger var altfor åbenbare og øjensynlige, til at man kunde komme forbi dem eller slå dem ned med den slags raske udtalelser. Gårdmand efter gårdmand begyndte mærglingen, og selv gamle Kristen Jørgen kom med.

Det var et meget srængt arbejde at grave mærgel. Pouls sønner var nu efterhånden bleven så gamle, at de kunde yde god hjælp; men som ældre mænd ytrede de ofte, at mærgelarbejdet var det sværeste af alle ar-

bejder — landbruget vedrørende — som de nogen sinde havde havt hånd i; og hændte det da, at den yngste slægt beklagede sig over arbejdet ved drajning el. lign., da kunde den være sikker på at få et svar omtrent som så: „Nej, da skulde I have været med, da vi mærglede, det var et arbejde, som dette kun er børnelig imod.“

Med mærglingen steg udbyttet overordentligt, og kornavlens og -salget tog stærkt til. Pigerne måtte hjælpe til i lo og lade. Havde karlene aftærsket kornet, var det mange steder mandens og pigernes arbejde at rense det og bære det på loftet eller i vognen, der skulde køre det til Odense. I flere år tjænte den ældste af Pouls døtre hos svogeren, Rasmus Larsen. Hun fortæller:

Når der var aftærsket en passende korndyng, blev der gjerne sendt bud over til fader for at komme og hjælpe til med at rense den. Man tog da fat „tidlig om morgenen,“ d. v. s. kort efter midnat; det var et sent og besværligt arbejde med at kaste, sejle (på håndsold) og drøfte (på drøftetrug) måske op mod en snes tdr. korn. Pigerne bar det op på loftet, 4 skpr. på nakken ad gangen; eller om det traf, at det skulde til staden, da blev det læsset på vogne; tre tdr. udgjorde et læs. Tit fulgtes da de to naboer ad, og det hændte, at man havde kornet rensat, opmålt, læsset og kørt de tre mil ud til Odense, endnu før det en vintermorgen var bleven lyst.

Ærgerligt var det da, når man skulde holde ved acciseboden i halve timer, før man kunde få de morgengnavne betjænte til at stå op og tage syn på vognens indhold; thi før måtte man jo ikke slippe ind i byen.

Der kunde være dage, hvor vognene holdt der i snesevis i rækker, den ene bag den anden. Hestene frøs — svedige som de var af den lange nattetur —

og blev urolige, kuskene bandte de søvnige posekigere; men disse lod, som de intet forstod; først når man listede en mark eller så til dem, kom der lidt gang i forretningen.

I den henseende havde det sig med accisebetjæntene som med møllersvendene. Møllernæringen var jo ikke fri, og møllerne behøvede derfor ikke at frygte for at miste kunderne. Kom Poul eller en af hans sønner med sine mølleposer den næsten en mil lange vej ud til Boltinge mølle for at få posens indhold forvandlet til mel, gryn, eller hvad det nu var, så skulde det aldrig fejle, at møllersvenden netop havde lovet at tage fat på en andens eller nogle andres poser, og her kunde man da få lov til at holde både halve og hele dage, om man ikke pludselig kom i tanker om, at man havde en mark eller to til overs i sin lomme. Var disse først flyttet over i møllersvendens næve, så lysnede det, og ens korn kom på kværnen.

Ellers var rede penge en vare, man havde såre lidt af mellem hænder. Endnu en snes år op i 19. hundredår betalte man sin konge- og kirketiende i kærven. Det var beboerne i Sødinge og Brangstrup, der i Ringe sogn først gik over til at betale efter kapiteltaxt. År 1826 var der i Sødinge by kun en eneste tilbage, der betalte præstetiende i kærven. Den ene var Per smeds enke. Sødinge var i den henseende sognets fremmeligste by.

Fattighjælpen ydedes dog endnu en stund hovedsagelig „in natura“ mest som korn, mel, malt o. lign., og det samme var også tilfældet med lønnen til smed, dyrlæge og flere. Det var her mest havre, æg og mælk. Hovedsagelig det sidste. Disse ydelser holdt sig til langt frem i hundredårets sidste halvdel.

Da Pouls gård den gang var den første i byen, når man kom fra Ringe, så var det efterhånden bleven

en stående regel, at dyrlægen tog derind med sin befordring på den dag, der for ham var bestemt til modtagelsen af disse ydelser.

På en sådan dag så man da i den tidlige morgenstund byens piger med mælkebøtten på hovedet stile mod Pouls gadeport, og snart vrimlede de i gården, hvor de med deres mer eller mindre tunge mælkebøtter — hvori den varme morgenmælk gemtes — styrede hen imod modtagerens (dyrlægens) store mælketønde, der tronede højt på vognen midt i gården. Her stod så kusken og tog mod bøtterne, eftersom de kom, og slog den dejlige, fede mælk i tønden.

Når alle havde fået tømt af, blev de budt et glas mjød og fint bagværk (kringler el. lign.). Ved den lejlighed faldt der gjerne tillige lidt af til gårdens småfolk, for hvem en sådan dag med kringler og andet godt hørte til de uforglemmelige.

Enkemand og olding.

Efter et samliv på mere end fyrretyve år skiltes ægtefællerne ved Anne Jørgensdatters død 1855, samme år som hendes søster Saras. Poul sørgede dybt over hendes bortgang og udbrød: „Når vore koner dør, er vi mænd kun som en gammel stikke.“ Han tænkte nu kun på — gammel, som han var — at trække sig tilbage, og i året 1856 skiftede han og overdrog gården til sønnen Hans, som året i forvejen var bleven gift.

Hos denne søn levede han endnu i 14 år som aftægtsmand, rask og rørig til langt op i den femte snes. Først i de senere år bevægede han sig mere langsomt og næsten som højtideligt omkring ved sine to hvide kæppe.

Børnebørnene voksede efterhånden til omkring ham, og han kunde godt lide at give sig af med dem. For at sætte dem på prøve bad han dem undertiden om én eller anden af de ting, de satte mest pris på; fik han tingen, gav han den imidlertid straks tilbage til barnet igen, idet han både glædede sig ved, at det kunde afsé den og over dets fryd ved at få gaven tilbage igen fra ham.

De mindes ham som en mand af middelhøjde med en hårvækst — tyk og kraftig som en ynglings, men nu snehvid bølgende ned over nakken.

Af gammel tids dragt brugte han kun den røde toplue med dusken foroven. Frakke eller trøje blev aldrig benyttet til daglig. Her måtte den sribede hvergarns vest med den hvide lærredsryg tillige med de hvide vadmels-nattrøjeærmer gøre tjeneste foroven og et par mørkeblå vadmelsbukser, hvide hoser og træsko forneden.

Mange sære frasagn om fjærne tider kunde den gamle mand fortælle de små. Mest sært forekom det dem, når han mødte op med tyske ord og brokker; men morsomt var det at høre ham synge; en af sangene begyndte: „Jeg gik spadserendes i grønne lund.“

På den spadseretur mødte vandreren nemlig alle fuglene, og han gengiver og karakteriserer nu deres sang for en. Mest holdt de små dog af at høre ham om aftenen, når han var kommen i sæng, fremsige højt sin aftenbøn, sine „hjærtesuk“ og småvers. De ældste af børnene lyttede til ham så længe, til de lærte dem udenad, og det var den gamle mand en glæde, da de blev så store, at de selv kunde begynde at bede dem efter.

Så snart han var lagt til ro i sængen, foldede han sine hænder over brystet og sukkede: „Gud være mig synde nådig, og giv du os en god, rolig nat!“ Så

fulgte „Fader vor“ og sluttelig en række af gamle salmevers, som vist var god, gammel åndelig arv fra fromme fædre. Et af versene i hvert fald peger helt tilbage til reformationstiden; det var det sidste i den gamle middelalderlige „Maria-vise“, „kristelig forventt af Hans Thomissøn“ med begyndelseslinien: „Jeg vil mig Herren love“. Dette vers lød:

„O, Jesus, min livsens herre,
 du hørte mig, hvad jeg bad;
 vil stedse du hos mig være,
 da vorder mit hjærte glad.
 Giv mig af nåderne dine,
 når jeg bortsove skal;
 frels mig fra Helvedes pine,
 Gud, før mig til Himmerigs sal!“ —

Et andet af versene lød:

„Bed, o Jesus, bed for mig,
 bed mig ind i Himmerig!
 dér at leve, dér at bo
 i en evig fred og ro.
 Gud, lad mig altid elske dig,
 du, som beder godt for mig!
 Gud, vær min ven, Gud, hør min bøn
 ved Jesum, din énbårne søn!“ —

Eller:

„O, Jesu, vær, o, Jesu, min, —
 o, Jesu, lad mig være din,
 o, Jesu, vær du min tillid,
 så har jeg nok til evig tid.“ —

Et brudstykke, hvoraf det øvrige i tidens løb er glemt, lød:

„Her blev jeg plantet for at gro
en ædel vækst i dyd og tro . . .“

Først når den gamle bedstefader gennem disse og flere bønner og sukke havde befalet sig Gud i vold, overgav han sig til sønnen og hvilen; men hans dybt alvorlige bøn og hans stille, gammeldags fromhed gjorde på børnebørnene et indtryk, der aldrig glemtes.

Endelig den 5. aug. 1870 døde Poul Johansen, gammel og mæt af dage, tre måneder og én dag over halvfemsindstyve år; jordfæstelsen foregik „Larsdag“ den 10. aug.

Stemningen ved jordefærden var forunderlig nedtrykt og mismodig; dette skyldes ikke den gamle mands bortgang; den var jo kommen som den naturlige afslutning på et langt liv. Nej, men netop dagen forud var der kommen de første, sikre efterretninger om slaget ved Vørth. Hvad vilde fremtiden bringe?

Han, der som soldat selv havde oplevet den store Napoleons flammende bedrifter, de franske våbens sejr, skulde ikke se deres nederlag; dagen før det første af disse indtraf, gik han bort.

Hans slægt bebor endnu hans hjem i Sødinge.

Slutning.

Man vil ikke kunne sige, at det levnedsløb, hvoraf der her i løst henkastede træk er givet et omrids, på noget punkt hæver sig op over det almindelige grundbillede af en jævn dansk bonde; men ud fra den historiske baggrund, hvorpå dette billede fremtræder, tindrer æventyrets glans, og den låner uvilkårlig også billedet sit skær:

Aldrig har den danske bondestand gennemlevet mærkeligere tidsrum, end det Poul Johansens lange levnedsløb spænder over. Man behøver jo blot at være „barn af sin tid“ for at være med i æventyret.

Man mindes blot hovedpunkterne heri:

Født i 1780 — under det stavnsbånd, der for hans vedkommende først løstes, da han var 20 år gl. — trællet på herregårdens hovmark i sin ungdom, — ligget soldat, da hovedstaden brændte og flåden røvedes, — erhvervet sig gård og grund som selvejerbonde under de for landbruget så frygtelige år med krig, statsbankerot og dødvande i alle erhverv; — men også været øjenvidne og deltager i de store fremskridt, der, efter at stormen var reden af — løftede ham, som hans standsfæller, fra den dybeste fattigdom frem til forholdsvis velstand, — og endelig på hans gamle dage oplevet folkefrihedens fødsel og første morgen, som den brød frem gennem de politiske og nationale jordskælv, — for så til sidst som ældgammel mand at afslutte, mens drønet fra de store valpladser forkyndte, at nu vendes der et nyt blad i verdenshistorien.

I sandhed: et sælsomt kapitel af den danske bondestands saga omspænder dette levnedsløb.

INDHOLD:

	Side
Meddelelser	2
Fra Vallekilde folkehøjskole.....	3
Lærlingebesøget.....	18
Ved sommerskolens afslutning 1917	19
Om Th. Helveg.....	20
Ved Th. Helvegs bære.....	26
„Atter stilles danskerætten“.....	33
Småtræk om O. Arvesen	35
Et 25 års minde	42
Små minder om små ting III.....	49
Vore navne	58
Af min fædrene slægts saga.....	79

